

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

17-23 iulie 1996
(Anul XXIX)

28

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

În exclusivitate,
cu
VIRGIL NEMOIANU

(pag. 7, 10)

**O viață de om -
așa cum n-ar mai fi fost**

(pag. 12-13)

Întâlniri
literare
la
Chișinău

(pag. 3,6)

*Gabriela
Melinescu*

despre

*Ileana
Mălăncioiu*

(pag. 11)

De la polemică la rechizitoriu

(pag. 10)

Poemul cu scrisoare:

Alex Dohi

(pag. 15)

Teoctist iehovist

(pag. 2)

Cum a fost văzut protocronismul din S.U.A.

DESPRE nici una dintre polemicile sau dezbaterile culturale care au animat actualitatea în România comunistă nu s-a scris, înainte sau după 1989, o carte românească. Datorăm unei americance, d-na Katherine Verdery, titular la Catedra de antropologie a Universității John Hopkins, Baltimore, singurele studii temeinice despre câteva dintre confruntările ideologice fierbinți ale anilor '70 și '80. Una dintre ele: protocronismul. Un amplu capitol din *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu* (Humanitas, 1994) se referă la teza pusă în circulație de Edgar Papu în 1974 și care a devenit, pe parcursul unui deceniu și jumătate, revelatorul cel mai fidel al stării de spirit procomuniste sau anti-comuniste a intelectualilor noștri.

Pe la începutul anilor '80, la sugestia d-lui Mircea Zăciu, d-na Verdery mi-a solicitat o întrevvedere în perspectiva unei cărți despre România pe care dorea s-o scrie. Îi auzisem numele, deși n-o cunoșteam personal, legat de *Transylvanian Villagers*, o lucrare despre satul ardelenesc, pe care-l știa bine și în care petrecuse timp îndelungat în deceniul precedent. Subiectul noii cărți era delicat și dl. Zăciu a prevenit-o pe antropologa de la Baltimore că va găsi puțini critici literari sau scriitori români dispuși să o ajute în ancheta ei. Ne-am întâlnit, d-na Verdery și cu mine, o dată sau de două ori. Am uitat multe detalii. Țin minte că prima întâlnire a fost la restaurantul Capșa, unde am invitat-o. Era interesată să-mi afle opinia despre protocronism. Era la curent cu articolele în care-l combătusem, dar voia să cunoască elemente din "interior", cum se spune, care nu răzbătuseră în presa nu prea transparentă a vremii. I-am spus tot ce știam. D-na Verdery era bine informată, dar nu putea aprecia exact contextul bătăliei ideologice și rolul jucat de fiecare protagonist în parte.

Mi-am dat seama cum se vedea protocronismul din S.U.A. Miza disputelor era clară pentru un ochi străin, ca și implicația naționalistă. Dar d-nei Verdery i se părea în acel moment al documentării ei că majoritatea criticilor români sprijinea protocronismul. Replicilor, nu le percepea amploarea. Explicația este simplă: oficialitatea, care era complice la promovarea protocronismului, îngăduia mai lesne luările de poziție favorabile decât cele nefavorabile. Imediat după 1989, dl. Mihail Ungheanu, notoriu adept al tezei lui Papu, s-a plins într-un articol foarte tendentios din cotidianul *Adevărul* că oficialitatea a ținut partea adversarilor protocronismului. Argumentul era o critică foarte dură semnată în *România literară* de Gheorghe Rădulescu. Dl. Ungheanu se făcea a nu ști că Gheorghe Rădulescu scrisese articolul așa-zicând pe cont propriu și că el nu mai era demult pe placul ideologilor P.C.R. Nedumerirea d-nei Verdery din anii '80 arată clar că sîta cenzurii lăsa să treacă mai des texte protocroniste decât texte anti-protocroniste. Cam la atât s-a limitat, în mod esențial, contribuția mea la documentarea pentru carte: la repunerea pe picioare a unei realități culturale care apărea, din pricina presiunii oficiale, răsturnată.

Am recitit zilele trecute capitolul din *Compromis și rezistență*. El e solid și, val, încă actual. Mă gândesc că protocroniștii sînt din nou agresivi, avînd acum și o publicație (pe care *România literară* a comentat-o). Iată motivul pentru care recomand cartea d-nei Verdery tuturor celor doritori să înțeleagă mecanismul prin care o idee a putut deveni la un moment dat fermentul ideologiei totalitare. Edgar Papu a fost un mare intelectual. Dar teza sa a furnizat național-comunismului ceaușist câteva argumente prețioase.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

Teoctist iehovist

DUPĂ ce a căzut, decenii în șir, vorba lui Goga, *examenul de capacitate în fața istoriei*, Biserica noastră ortodoxă a mai dat o dovadă de intoleranță și de neînțelegere a rostului și locului ce-i revin. De bine, de rău, celelalte instituții ale statului se arată permeabile la semnalele noului. Până și justiția, atât de crunt aservită regimului comunist, până și poliția, ba chiar, în forme paradoxale, chiar și serviciile secrete au început să se dea pe brazda democrației. Numai Biserica Ortodoxă ține morțiș să ne reamintească vechile ei năravuri.

Ne-am fi așteptat, după 1989, la mai multă smerenie din partea înalților clerici care s-au pus, cu atâtă iresponsabilitate, în slujba satanei comuniste. Nici vorbă de așa ceva. După o șireată renunțare la prerogativele sale, preafericitul purtător de sutană patriarhală a revenit în forță. Adevărat Petru Rareș (variantea Vadim), atât de lipsitul de har înțîi-stătător al Bisericii noastre s-a reapucat de politica pe care a deprins-o atât de bine în vremea comuniștilor. El a devenit, cu adevărat, mult mai mult decât ceea ce fusese în vremea lui Ceaușescu. Și, din păcate, destui capi ai ortodoxismului românesc îi cîntă isonul. Cu excepția nobilă și singulară a înalt preasfințitului Nicolae Corneanu, dar și a câtorva prelați din generația mai tânără, liderii administrativi (că spirituali mă îndoiesc că le putem spune!) ai Bisericii Ortodoxe și-au dat neconținut în petec.

În loc să-l preocupe nepermisa implicare în cele nesfinte a multor fețe bisericești (de la politică, la afaceri nu dintre cele mai curate), Patriarhul Teoctist iese și el la Interval, dînd un exemplu cras de purtare necreștinească. Să nu fi observat, pînă acum, Praefericitul că preoțimea noastră a ajuns un fel de substitut de agenți electorali ai celor aflați la putere? Să nu știe Praefericitul că "soborurile" de preoți au început să fie, în ultimii ani, la fel de antipatizate ca și echipele de activiști de partid care-l însoțeau pe Toa'șul ori pe primii secretari de județ?

Cui folosește faptul că Teoctist s-a dat în stambă, comportîndu-se ca un controlor cefere care nu permite accesul decât acelora care au cumpărat de la taraba lui bilete de peron? Luat de val, liderul ortodox pare să fi uitat că cele zece porunci i se aplică și domniei sale. În fond, ce-l irită atât de mult în faptul că iehoviștii vor să se înfîlnească pe un stadion? N-am băgat de seamă pînă acum ca apărătorul fanatic al ortodoxiei să fi deschis vreodată gura cînd partide declarat atee (gen Partidul Socialist al Muncii ori diversele formațiuni comunistoide) s-au adunat nu pe stadion, ci în săli luxoase pentru a pune la cale politica lor nu numai antinațională, dar și anti-ortodoxă. N-am perceput nici măcar o ridicare indignată a sprîncenelor la miile de acte de corupție ale politicianilor atei care l-au ajutat să revină în jîltul patriarhal.

În fond, cu ce ne poate deranja că semenii de-ai noștri se adună pentru a-și afirma public credința? Unde e libertatea confesională, atât de trîmbitată și atât de sonor prevăzută de Constituție? De fapt, nici măcar nu e vorba de așa ceva. Ieșirea din pepeni a Patriarhului Teoctist are ceva din indignările lui Ion Iliescu atunci cînd i se demonstrează că politica pe care o duce este una falimentară. Or, marea reuni-

une a iehoviștilor reprezintă pentru monopolistul spiritual Teoctist ceea ce reprezintă pentru Ion Iliescu spectrul capitalismului. Și unul, și celălalt sînt obișnuiți să-și conducă supușii în mod discreționar. Luările lor de poziție trădează aceeași mentalitate totalitară pe care, e de înțeles, doi oameni aflați spre capătul vieții nu și-o pot schimba atât de lesne. Proliferarea sectelor în România e, în mod evident, o dovadă a eșecului Bisericii Ortodoxe - nu atât al dogmei, cît al operatorilor umani - de a propune un model spiritual viabil. Testul e foarte simplu: să observăm cîți ortodocși au trecut, în ultimii ani, la alte religii, și cîți neortodocși s-au convertit la ortodoxism.

Ceea ce n-a observat Teoctist, n-a observat nici Iliescu: și anume că în lumea de azi victimele sfîrșesc în mod automat simpatie. Indiferent dacă au dreptate sau nu. Or, fiind mereu în ipostaza de agresor (și al Bisericii greco-catolice și al sectelor protestante și neoprotestante) patriarhul atrage antipatia nu numai asupra persoanei sale, ci și asupra Bisericii Ortodoxe, în întregul ei.

În loc să sesizeze că marea adunare iehovistă de la București ar fi putut fi un extraordinar prilej de a dovedi toleranța (și, deci, superioritatea) ortodoxiei, patriarhul n-a făcut decât să atragă atenția asupra subrezeniei acesteia. Cu largul concurs al unui înalt servitor al Bisericii, imaginea României nu numai că a pierdut ocazia de a se reabilita, dar s-a mai turtit o dată lamentabil. În gestul incalificabil al patriarhului citim, de fapt, aceleași reflexe ale lășității care îi fac pe ațîția așa-ziși politicieni naționaliști să propage o ideologie a spaimei în fața unora mult mai slabi decât noi. Ce au a se teme optsprezece sau nouăsprezece milioane de ortodocși de treizeci-patruzeci de mii de iehoviști care se adună să cînte pe un stadion?! În ce constă pericolul care a băgat groaza în mai-marii Patriarhiei? În cîteva predici? În cîteva refrene ritmate?

După cum multă lume își va fi dat seama, avem de-a face cu o problemă pur politică. E greu de crezut că, săpînd puțin, nu vom da și de niscaiva servicii secrete și de interese ce nu au nimic de-a face nici cu altarul, nici cu crucea. Se știe că misionarii religioși sosiți după 1990 în România sînt mai urmăriți decât producătorii de bombe atomice. În realitate, atenția acordată religiei și, mai ales, menținerii purității (și, dacă se poate, unicității) confesionale vorbește de intențiile de a se crea în România un stat dictatorial, corporatist. Inutil să le reamintești sereștilor de diferite nuanțe că nici Iuliu Maniu, nici corifeii Școlii Ardelene nu au fost ortodocși. Și că prin asta nu au fost mai puțin buni români și mari patrioți. Dar pentru agentul secret român de azi (același care ieri își strica dosarul dacă mergeai la biserică, iar azi te ia la ochi dacă nu mergi), patriot nu e decât acela care e și nițel fundamentalist ortodox.

Cît despre Praefericitul Teoctist, dacă nu-l va putea, în cele din urmă, convinge pe liber-cugetătorul de la Cotroceni să le trîntească ușa în nas iehoviștilor, poate oricînd să-și încerce norocul cu Miron Cozma. Că tot e *Luceafărul huilei* mare iubitor de Eminescu, autorul atât de actualului vers "*Eu nu cred nici în Iehova...*"

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

ÎN AFARĂ de cîteva texte de elan teribilist adolescentin și plăcere a jocului minor, care dacă ar fi lipsit, abia atunci acest fapt mi s-ar fi părut nefiresc, toate celelalte arată un talent interesat de teme intelectuale serioase. La nivel de vers, din cînd în cînd poetul poate opera ușor schimbări fericite, acum și oricînd în timpul care vine, el nefiind dintre aceia care au nevoie urgentă de alt înțger bun sfătuitor decât cel pe care l-a primit la naștere. Am ales un număr de poeme pe care le țin în păstrare în așteptarea unui prilej. Am ales din primul grupaj (care, dacă am înțeles eu bine, a sosit la redacție la recomandarea unei doamne profesoare al cărei gust sigur și a cărei reacție emoționantă mă liniștesc, în speranța că nu totul este pierdut pentru poezie), dar și din cel de-al doilea, solicitat de mine într-un moment în care am crezut că primul s-a rătăcit printre sutele de manuscrise primite. Primul conține și compuneri în engleză și încercări izbutite de traduceri, piese cristaline cu statut incert, dar care arată posibilitățile intelectuale și poetice bogate ale autorului. Fără aceste încercări, exerciții minunate, posibil să fi rămas în expectativă, cu un gust bun și cu o tresărire specială la lectură, neîndrăznind să sper deocamdată mai mult de la mine înșămi. Îl aștept, deci, pe autor la redacție într-o zi de joi, în vederea unei foarte scurte discuții, necesare fiindu-mi cîteva mici clarificări și precizări pe marginea textelor. Până atunci, iată trei dintre poeme: "Exilul cunoașterii mele a început / N-a mai rămas decât camera / Unde cîndva a pășit inima mea / Inima mea feudală." (xxx); "În camera albă / Împodobită cu crizanteme albe / Fata fuge în al morții vis / Frumoasă și urâtă, rece și caldă / Ochii negri, părul de noapte: / O figurină de jad / O cală a vînturilor / Pașii vieții ei pe zăpadă sunt puțini / Albul feței se topește / Noaptea își face loc printre geamuri / Printre albe perdele / Și stinge lumina" (Alb); "Plângeți versurile / Căci odată cu gîndirea lor / S-au îmbolnăvit / Odată cu notarea lor / Au murit / Și n-a mai rămas în urma lor / Decît o imagine spre a dovedi / Că au existat undeva / Și [...] cineva le-a omorât pe hîrtie / Spre a le da eternitate / Ele nu sunt decît / O poză moartă și algidă / Eternă / A ceea ce a fost odată sentiment". (Cătălin Theodor Ichim, Liceul "D. Cantemir", București) ● Să recapitulăm, domnule profesor, datele problemei. Anul trecut în vară, mi-ai adus la redacție un manuscris de roman care m-a impresionat într-un mod ciudat și special, aș spune, și înainte, și după lectură. Intitulat *Scorpionul*, autorul lui fiind fratele dv. decedat, Emil Varduca. Din fila cu date biobibliografice ilustrată și cu un autoportret expresiv și sumbru, fratele dv. avînd și talent plastic bine marcat, am înțeles că vă semăna foarte mult și că publicase cu niște ani în urmă din acest roman cîteva fragmente alese de Ștefan Bănuțescu. Romanul nu a fost editat încă, și rugămintea dv., dacă am înțeles eu bine, era să-l recomand, dacă-l voi considera valoros, vreunei edituri. L-am citit, și în proporție de 80 la sută l-am considerat demn de atenția unei edituri, cu condiția ca dv. să-l puneți la punct, adică să-l dactilografați, să-i faceți cel puțin o copie, ca să nu riscați pierderea lui în neant. Era, cred, o măsură de protecție, un minimum de grijă și precauție din partea dv. față de un manuscris drag, față de memoria fratelui. Vă dădeam îngrijorată acest sfat pentru că mi-ați și mărturisit la un moment dat, că oferind unei reviste literare fragmente extrase din acest manuscris-unicat, redacția le-a pierdut. Aceste fragmente, într-adevăr, constituiau, am dedus cu stupeoare și revoltă, cele cîteva zeci de pagini lipsă din manuscrisul dat mie. Mi s-a părut inadmisibil să vă purtați astfel cu un text față de care, dacă ați fost sincer în cele ce mi-ați spus, aveți obligații morale pînă la Dumnezeu. Am devenit vizibil suspiciosă, v-am dat totuși cîteva sfaturi utile. Am sentimentul amar că acum lucrurile stau chiar mai prost decât anul trecut, că n-ați făcut, cred, nimic semnificativ pentru conservarea aceluia manuscris, pentru repunerea lui în drepturile unei sorți luminoase. După un an mă trezesc cu un scurt text în proză, fără calități, trimis de dv. ca fiind scris de Emil Varduca. Nici un cuvînt din care să înțeleg ce ar trebui să fac, în afară de a-l citi. L-am citit, și basta. V-ați făcut din nou apariția la redacție într-o zi în care timpul ne presa și canicula ne îmbolnăvea. Întrebându-mă de acel mic text lipsit de valoare, v-am spus cît am putut de repede și explicit ce aveam de spus, interesându-mă dacă mi l-ați trimis cu intenția de a vi-l publica. Ați făcut o figură de om încurcat, care nu știe ce vrea. Am fost uimită, în schimb, că nu mi-ați spus nimic de soarta *Scorpionului*. Apoi am găsit, lăsată la secretariat, o scrisoare de la dv. în care îmi mărturisiți, spre totala mea stupefacție, că povestioara cu pricina nu este scrisă de Emil Varduca, ci că e un text al dv. Uite așa, pur și simplu. Mă abțin să comentez în vreun fel gestul dv. Vreau numai să vă rog să apreciați că suspiciunea mea în ceea ce vă privește este un lucru dintre cele mai corecte. Nu mă îndoiesc că sunteți un om dificil și necăjit, dar nu sunteți singurul. Spuneți atît de emoționant: "Nu ai cui cere îndurare, iar eu sunt bucuros cînd sub icoana Maicii Domnului uit că fac parte din tagma necăjiților, că singurătatea e mai ucigătoare printre oameni, decât între patru pereți, dar sunt fericit că mă pot ruga pentru morții mei dragi..." Domnule profesor, lîngă rugăciune puneți, vă rog frumos, și o faptă bună și mîntuitoare, aceea de a vă îngriji de manuscrisul *Scorpionului*. (T. Constantinescu, București)

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

Exigențele integrării

LA începutul lunii iulie, Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova a organizat la Chișinău un "Program de acțiuni culturale" la care au participat și scriitori din România. Revista noastră a fost și ea prezentă, prin Adriana Bittel și prin subsemnatul. Întrucât în pagina 6 îi informăm pe cititori despre desfășurarea, punct cu punct, pe zile, a Programului, aici mă voi referi numai la una dintre "acțiuni", socotită însă de toată lumea drept cea mai importantă: simpozionul cu tema *Literatura română de azi sub semnul integrării*.

Chestiunea integrării culturale (literare) interesează într-adevăr într-un grad înalt la Chișinău (v. și masa rotundă din revista *Sud-Est*, nr. 2/1996), unde tot mai mulți sînt cei care consideră integrarea singura soluție reală de existență pentru cultura (literatura) română de dincolo de Prut. Integrarea oferă o șansă, izolarea nici una. Astfel gîndesc, după cît am putut să-mi dau seama, exponenții cei mai luminați ai intelectualității basarabene de azi, și dacă apar și între ei deosebiri de optică, ele vizează căile integrării și nu integrarea ca atare. Vor mai fi existînd, probabil, și poziții izolaționiste, cantonări încăpăținate în "moldovenism", dar susținătorii acestora nu și-au făcut auzite vocile la simpozionul consacrat integrării.

Prin cuvîntul său de deschidere, dl. Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, a dorit să imprime dezbaterilor un ton

măsurat, academic. Pronunțîndu-se ferm pentru integrare, el a înfățișat premisele de la care se pornește pentru obținerea ei, factorii specifici care îi determină cursul. Cine gîndește realist nu poate să nu le acorde atenție. Astfel, dl. Cimpoi a reamintit că numai de cinci ani, în Basarabia, se poate scrie iarăși românește cu alfabet latin, că legăturile mai strînse cu literatura din țară sînt și ele de dată recentă, că autorii români clasici, istoria și simbolurile naționale au fost pînă nu demult sub interdicție. Acestea și altele explică întîrzierile, defazările, dezorientarea și fracturările ce apar, nu o dată, în procesul dificil al integrării, care totuși a început. Acesta nu trebuie încetinit dar nici, date fiind condițiile arătate, bulversat prin bruscări, prin precipitări netactice și chiar lipsite de tact.

AȘADAR, potrivit discursului inaugural, discuțiile ar fi urmat să se desfășoare în spiritul constructiv al acestuia, în nota lui cumpănită și prevenitoare. Dar calmul moldav al președintelui Mihai Cimpoi întîlni impetuoșitatea sudică a președintelui Laurențiu Ulici care, luînd imediat cuvîntul, puse chestiunea integrării în alți termeni decît preopinientul (și omologul) său. Pentru L. Ulici timp de așteptare nu mai este, starea de lucruri e gravă, desincronizările sînt mari, dramatice, și eficace nu mai poate fi, acum, decît o terapie de șoc. Aceasta ar impune, printre altele, o serie de renunțări urgente și Ulici nu a

Requiem

Emil Cioran

prea-osemântul mi-e în cântar
(albă-arîpa alb e veșmântul)
dublul luminii mă revarsă-n
altar
(albă-arîpa alb e veșmântul)
Doamne adu-mecă-mi osul
impar
(albă-arîpa alb e veșmântul)
osul luminii triumghiular
(albă-arîpa alb e veșmântul)
albă-arîpa alb-osemântul
albă-arîpa alb e veșmântul
albă-arîpa
alb...

Gheorghe Istrate

ezitat să le numească: renunțarea la festivismul cultural atît de asemănător penibilei "Cîntări a României" și la glorificarea în exces a trecutului. A trecutului literar și istoric. Și pentru a fi concret, Ulici pronunță nume sacre: Eminescu și Ștefan cel Mare. Lăsați-i în pace, ce mai vreți de la ei, de ce îi purtați ca pe moaște? Cam așa vorbi Ulici și stîrni indignarea unora, tăcută sau exprimată. Cineva chiar îi recomandă să-și trimită în viitor la Chișinău mesajele prin corespondență. Cu alte cuvinte, să nu mai apară pe acolo în carne și oase. La care președintele nostru ripostă sarcastic: ar fi mai simplu să fiu declarat persona non grata! Alții, poate cei mai mulți, au înțeles totuși că radicalismul "provocator" al lui L. Ulici a urmărit de fapt să dinamizeze discuția, să o scoată de sub imperiul ideilor unanim acceptate și al convențelor de suprafață. Oricum, efectul scandalizant al spuselor sale a pălit în urma săriturii peste cal executate de criticul Dan Silviu Boerescu, el cerîndu-le pur și simplu basarabenilor să se lase colonizați cultural de românii din țară.

Bineînțeles că au urmat replici, dintre care cea mai consistentă a fost aceea a poetului Nicolae Dabija. El a reluat, în fond, o parte din tezele expuse anterior de Mihai Cimpoi, adăugîndu-le noi argumente. A subliniat ideea că este greu să se renunțe, în Basarabia, la ceea ce pînă mai ieri fusese interzis; în afară de asta, anumite figuri ale trecutului sînt încrustate adînc în memoria colectivă, de unde ar fi dureros și nedrept să fie smulse. Alți participanți la dezbateri au vorbit totuși despre felul naiv și stereotip în care sînt evocate personajele istorice ca și despre un anume reducionism al setului de referințe. De ce numai Ștefan cel Mare și nu și Mihai Viteazul sau Alexandru Ioan Cuza, a întrebat Vitalie Ciobanu, tînărul redactor șef al *Contrafortului*. Nu cumva uitarea acestora nu este chiar întîmplătoare și se explică prin faptul că de ei și nu de Ștefan cel Mare este legată ideea de Unire?

MOMENTELE explozive, polemice, ale simpozionului de la Chișinău. atîtea cîte au fost, nu au periclitat discuția de idei, aceasta reușind să evedențieze, prin contribuțiile însumate ale participanților, cîteva exigențe de neocolit ale integrării. Printre acestea: axarea pe adevăr și judecarea cu același cîntar etico-estetic a producției spirituale românești de oriunde ar veni.

Gabriel Dimisianu

Bolnav

ÎNTRE cele două tururi de scrutin ale alegerilor prezidențiale din Rusia, cînd lumea întregă rămăsese cu respirația tăiată urmărind - plină de angoasă - încotro se va îndrepta Imperiul, lovitură de geniu dată de Elțîn n-a constat nici pe departe în atragerea generalului Lebed de partea sa: inspirația divină l-a vizitat pe țarul Boris în clipa în care acesta a decis să se declare bolnav și să nu mai apară în public.

E drept că această mutare de mare maestru s-a combinat perfect cu suita de gafe pe aceeași temă comise în serie de contracandidatul său. Căzînd senin în cursa ce-i fusese întinsă, Ziuganov a început să-și multiplice declarațiile despre starea precară a sănătății Președintelui, despre bolnavul de la Kremlin, despre omul cu un picior în groapă ce conduce încă Rusia etc. - toate acestea paralel cu afirmații la fel de imprudente despre propria sa sănătate (perfectă), despre excelenta formă în care el, Ziuganov, se află. Ca și cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, a bătut monedă și pe tema diferenței de vîrstă dintre el și Elțîn (doar 52 de ani față de 65) și despre cele trei decenii de sănătate înfloritoare de care el, Ziuganov, este sigur în viitor.

Cu asta - și-a pecetluit soarta fără drept de apel. Pentru că trebuie să fii de o naivitate fără

margini ca să nu înțelegi de ce se teme acum poporul rus: de un șef suprem perfect sănătos și cu perspectiva unor lungi ani de domnie în față. După șapte decenii în care unica sărbătoare națională adevărată pentru Rusia au reprezentat-o funeraliile secretarilor generali ai PCUS, în care imobilismul triumfalist devenise obsesiv, groaza unui întreg popor o reprezintă tocmai șeful cu sănătate de fier, dictator *in potentia*. Între un Ziuganov umflîndu-și mușchii și un Elțîn muri-bund, care rus cu mintea întreagă ar fi stat o singură clipă la îndoială și care n-ar fi ales spontan a doua variantă!

Cînd, în joia de după cîștigarea alegerilor, la ora 8 dimineata fix, Elțîn și-a făcut, surîzător, apariția la Kremlin, Ziuganov o fi priceput enormitatea erorii comise, dar era prea tîrziu (de altfel, nici un *aparatic* comunist n-a avut vreodată habar de aspirațiile și de psihologia poporului pe care-l conduce). Oricum, dacă volubilitatea sa afirmă despre perfecta sănătate cu care l-a înzestrat natura au fost luate de electorat în serios, atunci adversarul lui Elțîn nu numai că a pierdut alegerile, dar și-a îngropat definitiv cariera politică.

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Viața romantată a poporului român

Citind romanul *Carnetul din port-hart* avem senzația că ne aflăm într-un compartiment de tren și o ascultăm, vrînd-ne-vrînd, pe o femeie volubilă, care povestește tot felul de întâmplări din viața ei, a rudelor și cunoscuților ei. Istorisirea ne și captivează, dar din când în când ațipim, pentru că verva inepuizabilă a femeii, desfășurată în gol, fără o semnificație mai profundă a celor istorisite, creează până la urmă, paradoxal, o impresie de monotonie.

La începutul romanului este vorba despre o doctoriță pensionară, Marina Șerban, care continuă să profeseze medicina din filantropie, fără să primească vreun ban, și care drept urmare este reclamată la Miliție (ne aflăm în timpul lui Ceaușescu) că obține câștiguri ilicite. Personajului i se face un portret sumar: "Morala ei se-ntemeia pe vorbe populare, pe adevărurile pe care le sintetizau acestea." Mai aflăm că doctoriței nu-i place să se umilească pe la diverse foruri, că se indignează când stă la cozi și vede cum intră prin față câte o ceată de țigani, că suferă la gândul că are un fiu, Mihai, stabilit în RFG (în timp ce celălalt, Tudor, rămas în România, obișnuiește să bea), că mergând ea însăși în RFG i-a contrazis ritos pe germanii influențați de propaganda naționalistă a ungurilor, că tot atunci a constatat, cu tristețe, că Mihai s-a înstrăinat de ea etc. etc.

Nici nu ne obișnuim bine cu eroina, și autoarea o abandonează pentru a ne povesti "viețile" altor personaje. Din fiecare biografie se desfac vertiginos altele, astfel încât romanul se constituie ca o arborescență epică în continuă expansiune, căreia i se pune la un moment dat punct doar întâmplător (pentru că pasagera din tren, de pildă, a ajuns la destinație și trebuie să coboare).

Alt personaj adus în prim-plan este soțul Marinei Șerban, Daniel Șerban, și el medic, o somitate, cândva, în domeniul lui, dar resemnat, la bătrânețe, să lucreze într-o policlinică cu plată, unde are parte de colaborarea atentă a

unei asistente medicale de modă veche, Aglae. Daniel Șerban, nepotul unei moșierese din Cernați, Luxița Bantaș, a avut mai multe amante de-a lungul vieții, dar nu a mers niciodată până la a-și părăsi soția. Se poate spune chiar că a fost precoce ca iubitor de femei, îndrăgostindu-se la vârsta de câțiva ani, la moșia din Cernați, de o fată din sat, Lisândrina, fiica unui țăran înstărit din sat, Costea Geambașu. Cu sufletul îndurerat, copilul de atunci a aflat într-o bună zi că Lisândrina "lui" se mărită cu un locotenent venit în pețit de la oraș, Mitică Băncilă.

Ajunsă aici cu istorisirea, autoarea începe să dea o atenție aparte cuplului Lisândrina - cu numele orășenizat: Sanda - și Mitică Băncilă. Viața lor conjugală începe înainte de primul război mondial și se desfășoară armonios, deși între ei nu există dragoste (Mitică s-a căsătorit cu Sanda pentru zestre, iar ea l-a acceptat conformându-se dorinței tatălui ei, care vedea un succes social în înrudirea cu un ofițer de carieră).

Evoluția Sandei, de la situația de fată inocentă, cu ochii mereu în pământ, până la aceea de nevastă de ofițer, capabilă să ia parte la viața mondenă din Craiova și apoi de la București, este descrisă precis și nuanțat de Ileana Vulpescu (care, s-ar spune, cunoaște mai bine cum se trăia în România la începutul secolului decât în vremea noastră). Momentul primei ieșiri în lume a Sandei, când ea, cuviincioasă, ca orice fiică de țăran, sărută mâna unui general plin de fireturi este chiar înduioșător prin umorul și omenescul lui.

Fără să-și idealizeze personajul, dar privindu-l totuși cu bunăvoință, romanciera reușește să ne convingă că există și ascensiuni sociale care n-au nimic comun cu parvenitismul.

Cu aceeași admirație moderată, exercitându-și când este nevoie și spiritul critic, Ileana Vulpescu urmărește și destinul lui Mitică Băncilă, fiul unor mahalagii din Obor. Mitică Băncilă se străduiește cu consecvență și chiar cu

obstinație să-și depășească statutul social dobândit prin naștere, dar nu devine niciodată un arivist odios. Se îmbracă elegant, închiriază locuințe cochete în care să poată "primi", îi găsește soției o profesoare "de maniere" și cumpără tablouri, cerând în această privință sfatul unui specialist. În același timp, însă, își însușește morala de militar, crezând sincer că are, mai presus de orice, datoria de a-și apăra țara. În primul război mondial dă dovadă de eroism, fără să facă paradă de aceasta. În timpul celui de-al doilea război mondial cade prizonier la ruși și suportă cu stoicism anii de prizonierat din Siberia. Iar când se repatriază și este trimis la Canal de autoritățile comuniste din România, pentru vina de a fi luptat împotriva U.R.S.S., suferă, demn, în tăcere nedreptatea și își îndeplinește conștiincios obligațiile de deținut, până în clipa când un mal abrupt se prăbușește peste el și îl omorâ.

Aproape un sfert din spațiul tipografic al romanului este ocupat de un jurnal intim atribuit lui Mitică Băncilă. Însemnările datează din perioada primului război mondial și se referă atât la viața de familie a ofițerului, cât și la situația de pe front, la evenimentele politice din România, la știrile citite în ziare despre relațiile internaționale. Cele referitoare la viața de familie intră într-un contrast expresiv cu versiunea autoarei înseși, fiind sobre, nu digresive, iar din punct de vedere stilistic, prozaice, nu literare. Cele referitoare însă la contextul istoric au o naivitate căutată, suspectă și, în plus, cuprind informații mult prea numeroase, de factură enciclopedică, din cauza cărora se pierde într-o oarecare măsură impresia - scontată - de autenticitate a textului.

În roman ne sunt povestite numeroase alte "vieți": a lui Mircea Gregorian (de care se îndrăgostește patetic și tacit Sanda, fără să ajungă însă vreodată la adulter) și a soției acestuia, provenită dintr-o familie de intelectuali din tată-n fiu, a surorii Sandei, Floarea (aceasta, cu adevărat o arivistă) și a soțului Floarei, popa Toader, a lui Fănel, fiul lor, atras la un moment dat de mișcarea legionară, a Sânzianei, cea de-a doua noră a soților Șerban, părăsită la un moment dat de soțul ei, Tudor, care se stabilește și el în Occident ș.a.m.d. Biografiile respective prezintă într-o oarecare măsură interes, dar mai mult agasează, pentru că "bruiază" istoria soților Sanda și Mitică Băncilă, singura care are o anumită consistență literară.

Ceea ce strică însă cel mai mult nu este această abuzivă suprapunere de destine omeneste, ci veleitatea autoarei de a face din relatarea ei alertă și ternă un fel de poveste despre poporul român. Bineînțeles că ar fi extraordinar ca un scriitor român să înfățișeze într-o carte soarta românilor, după modelul atâtor autori străini - de la Lev Tolstoi la Ismail Kadare -, care au compus un fel de epopei ale popoarelor lor, însă care dintre prozatorii de azi ar fi capabili de așa ceva? După părerea mea, nici unul. Iar dacă ar exista unul, acela n-ar fi în nici un caz Ileana Vulpescu, care

Ileana Vulpescu, *Carnetul din port-hart*, roman, București, Ed. Eminescu, 1996. 480 p., 6120 lei.

n-are perspectiva filosofică și nici forța artistică pretinse de o asemenea construcție epică.

Gândirea Ilenei Vulpescu este copleșită de truisme. Ea ne comunică plină de convingere, în ritm de mi-tralieră, că românii au adus în țară o dinastie străină pentru că boierii, găl-cevitori, nu se înțelegeau între ei, că 1 Decembrie 1918 a fost o zi mare în istoria noastră, că regele Carol al II-lea era afemeiat, că Elena Lupescu l-a influențat foarte mult, că legionarii au reprezentat o mișcare reprobabilă (din moment ce până la urmă l-au omorât pe Nicolae Iorga), că ungurii s-au purtat cu cruzime cu românii, că Occidentul ne-a vândut la Ialta, că Nicolae Ceaușescu s-a angajat în îndeplinirea unor obiective peste puterile poporului român, că intelectualul nu era respectat în timpul comunismului etc. etc.

În general, tot ceea ce ține de istorie stă sub semnul locului comun (iar uneori sub semnul locului comun impus de manualele de istorie din timpul comunismului):

"În '29, minerii din Valea Jiului, cărora le-ajunsesse cuțitul la os, făcuseră grevă, care se sfârșise sub șocul forțelor de represie, cu treizeci de morți.

În '33 se ridicaseră muncitorii de la Atelierele «Grivița». Greva lor fusese înăbușită ca și cea din Valea Jiului, de la Lupeni.

{...} «Legiunea Arhanghelului Mihail», după ce trecuse prin faza «Garda de fier», devenise partidul «Totul pentru țară», ca apoi să se intituleze «Mișcarea legionară».

În anii ăștia, guvernul descoperise «curbele de sacrificiu», adică îmbucătățirea salariului pentru muncitori și pentru funcționari, ceea ce nu afectă nici Armata, nici preoțimea, nici Poliția, nici Siguranța».

(Și mai evidentă este influența propagandei comuniste, atunci când scriitoarea îi prezintă pe soldații germani jefuind satele românești în timpul primului război mondial sau când povestește că prizonierii români din timpul celui de-al doilea război mondial au beneficiat de *bunătatea* unui ofițer rus, comandant de lagăr la Krasnoiarșk).

De fapt, nici nu contează dacă aceste clișee de gândire aparțin gândirii comune, folclorului sau propagandei, grav este că scriitoarea recurge - și nu oricum, ci cu aplomb - la clișee de gândire. Drept urmare, în loc de epopee, ea ne oferă un fel de *viață romantată a poporului român*, romantată nu neapărat în sensul de înfrumusețată, ci în acela de vulgarizată, banalizată, construită pe baza unei filosofii ieftine.

Cărți primite la redacție

☞ Ileana Mălăncioiu, *Poezii*, București, Ed. Vitruviu, Colecția de poezie românească îngrijită de Mircea Ciobanu, 1996 (antologie plus inedite). 216 p., 6000 lei.

☞ H.-R. Patapievic, *Politice*, cu ilustrații de Dan Perjovschi, București, Ed. Humanitas, 1996 (culegere de articole). 304 p., preț neprecizat.

☞ A. I. Brumaru, *Parul cu legenda sau Viața lui Petre Țuța așa cum a fost ea*, localitate neprecizată, Ed. Athena, 1995. 224 p., preț neprecizat.

☞ Rodica Draghinescu, *Distanța dintre un bărbat îmbrăcat și o femeie așa cum e*, Timișoara, Ed. Marineasa, 1996 (roman). 120 p., preț neprecizat.

☞ Valentin Iacob, *Petrogradul într-un pahar cu șampanie*, București, Ed. Integral, 1996 (debut în poezie). 96 p., preț neprecizat.

☞ Livia Dimulescu, *Păianjenul*, proză, Ploiești, Ed. Universal Cartfil, 1996 (debut). 138 p., 4000 lei.

☞ Iulian Frunțu, *Beata în marsupiu*, prefață de Alexandru Mușina, Chișinău, Ed. Cartier, 1996 (debut în poezie). 48 p., preț neprecizat.

☞ Marian Victor Buciu, *Ionesco*, eseu despre onto-retorica literaturii, Craiova, Ed. Sitech, 1996. 188 p., 6500 lei.

☞ Carmelia Leonte, *Procesiunea de păpuși*, Timișoara, Ed. Helicon, 1996 (versuri). 88 p., 1800 lei.

☞ Mihaela Minulescu, *Fals tratat despre taină*, Timișoara, Ed. Helicon, 1996 (versuri). 126 p., 2040 lei.

☞ Bogdan Fideac, *California, mirajul Vestului*, cu un *Cuvânt înainte* al autorului, București, Ed. Nemira, 1996. 192 p., 8000 lei.

☞ Dumitru Brădățan, *Concert de broaște*, prefață de Constantin Hrehor, Botoșani, Ed. Gea, 1996 (proză). 112 p., preț neprecizat.

☞ Alexandru Mironescu, *Serile singurătății*, roman, prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, CBC, 1996. 96 p., 2900 lei.

Sub soarele culturii poetice

“C u nimburile teșe și pro-
clele/ - Toți purtători
de herbură și de cin -/
Și tărtăcuța-ntoarsă la perete/ Noi me-
dităm în vechiul stil elin// Trăind cu
perle false la cravată/ În sînul unui me-
diu deviant/ Unde o doamnă violent far-
dată/ citează-ntruna Critica lui Kant//
Iar noi îi ducem cam molatic trena/
prin turnuri mari de vid cu frig com-
pact/ Și doctori plini de morgă de la
lena/ Ce fac cu noi un metafizic pact//
Peruci de sticlă se zbîrlesc ciufut/ Cărți
coșcove își ling pe poliți varul/ Um-
flați fudul cu spirit absolut/ Lîngă pe-
rete noi jucăm țintarul// Găsind că-i în
sfîrșit propice seara/ Spre-a distila e-
sența la pătrat/ Și iată: cine face primul
moara/ e-nchis cu grijă-n Marele
Tratat”. Astfel scrie poetul-critic Octa-
vian Soviany, amestecînd nonșalant,
cum zarurile într-un cornet, civilizații,
nume proprii, concepte filosofice,
aluzii alchimice și, nu în ultimul rînd,
o afectare galantă, salonardă. Sub
exercițiul artizanal, sub feericul joc al
mozaicului laborios orînduit, se stră-
vede o sete a totalității. Totalitate pe
măsura omului de cultură, dar și a
visătorului. Elaborată *ad hoc*, prin
saturația informativă a textului, aceasta
se plasează între libertate și rigoare.
Libertatea constituie însuși climatul
discursului poetic, bogat asociativ,
nostalgic, nebunatic. Rigoarea e dată
de muzicalitatea prozodică, de calapo-
dul formal, tradițional, al versurilor,
asemenia unei ancore, pentru ca imagi-
nația să nu pornească în largul incont-
rolabil. Însetat de un absolut al cul-
turii, autorul se teme să n-o ia razna
prin absolutul viziunilor. De aceea
adoaptă măsuri de prevedere, se barica-
dează cumva prin accentuarea con-
științei de artificiu. Ipostaza care-i
convine e cea de *poeta faber*. În relație
cu grija încordată a conștiinței de-a se
păstra ca atare, de-a se afla cu un cap
deasupra mișcătoarei suprafețe tex-
tuale spre a o supraveghea și dirija, se
ivește adesea imaginea de mecanic,
de resort întors: “Și vom dansa superb
și fantomatic/ pe tija rece de oțel e-
trusc/ - Într-o firidă e un braț mecanic/
ce zvîrle cînd și cînd confetti brusc”.
Lăsînd la o parte faptul că dansul în-
susi e o mecanică grațioasă a trupului,
o dulce incatenare a lui în ritualul ma-
tematizant. De la mecanică se trece,
normal, la notificarea geometriei: “Iar
ca desert superb și descojit/ O să pri-
miți un mare tetraedru/ Să plece fieca-
re mulțumit/ Și dacă e posibil mai geo-
metru// Spre dormitorul unde veți
dormi/ Feriți de toate ceasurile rele/
Și-n numele divinei geometrii/ închiși
frumos în cercurile mele”. Ceața e în-
grămădită peste cuburi și poliedre va-
rii, un mecanism de tuci, mișcînd încet
din biele, închide iezi în capre și lupii
în revolvere, marina militară își face
intrarea în sunetul mazurcii, lentile
stranii se întretaie anume într-un unghi
arid, amicii sînt invitați la un festin
spre a devora triumphiuri isoscele, drep-
tunghiuri acrișoare și fierbinți, fiind
conjurați a nu se atinge doar de penta-
goane, “Chiar dacă sînt gătite de Eu-
clid/ Și împărțite-n doctorale porții”.
Rimele rare abundă: cerb-Scherg, pe-
lerina-*Tabula Smaragdina*, știrbe-*silva-
silvae*, *Mia cara-valijoara*, fes-Pè re
Lachaise, lulea-Zola, somn-*uncle Tom*,
Svițerii-*fratellii*, care e- Li Tai-pe,
pătruse-de *numerosum calitate*, evan-
tai-Versailles, sou-Zhou, serii-*voyeurii*,
leopard-antidreyfusard ș.a.m.d.

Prin acest recurs la melos, meca-
nism, geometrie, poezia se apără de
sine. Își prezervă demnitatea formei
împotriva ispitelor ce-o asaltează din
toate părțile. Aidoma unui ascet laic,
Octavian Soviany luptă cu tentațiile
unor formule diverse, informe și
absorbante, dacă nu fiecare în parte,
măcar prin șirul lor nesfîrșit. Simte
nevoia unei delimitări, precum o
nevoie de puritate mîntuitoare. În ochii
săi, demonul ia chipul varietății decon-
certante, ineputabile. Spre a nu risca
pierderea controlului, scufundarea
lucidității în îmbătătorul val (vid) al
plasticităților, își ia distanțe nu doar
formale față de propria producție, ci și
așa-zicînd principiale. Poezia e tratată
drept spectacol, drept un teatru de
epocă, subțire: “Aveți toți roluri fără
echivoc/ Și replici scilicitoare în cres-
cendo/ Să ridicăm dar marele obroc/ Și
să pătrundem gravi în *settecento* //
Marchize dragă dumneata vei fi/ Un
fluture de noapte la o grilă/ Foșnind
uscate aripi cenușii/ În jurul lămpii
mele de porfiră// În timp ce scutierii
vor juca/ Cu toții numai roluri ano-
dine/ Această pălărie *Henri Trois* / Îți
șade Colombina foarte bine// Și o să
treci tehu prin farsa mea/ Ca luna
peste-un cîmp de mandragore/ Așa că
mohorît te va lătra/ Un fel de bulldog/
dumneata *dottore*”. Așadar un carna-
val, o farsă cu iz malefic, pe care nu e
bine s-o duci prea departe. Deoarece e
implicată într-însa și moartea, repre-
zentată prin Pulcinella, care, neprim-
ind aparent nici un rol, va trebui “să
ducă tava la plecare// Drapat funebru-n
moaruri și în rips/ Din care iz de criptă
se revarsă/ O tavă neagră cu un cap de
ghips/ Pesemne rățacit din altă farsă”.
Tocmai pentru a nu-și exercita rolul de
agent thanatic, creației poetice i se
accentuează cu înfrigurare latura de în-
scenare, i se relevă caracterul conven-
țional, recuzita. O recuzită bogată (cu
scopul de a-l îndupleca pe enigmaticul
“domn suleget și misterios/ Sugîndu-și
cinic unghiile albastre”), cuprinzînd
trimeri și la un ocultism vesel, apt a
se asocia cu postura de *dandy*. “E-un
aburos funambulesc conciliu/ (carafe
ocultism și badinaj)/ - Eu am visat la
masa de consiliu/ Un foarte melancolic
personaj// Purfînd peste plastronul de
mătăasă/ un doi schițat din arabescuri
vag/ Și-apoi visînd și el la altă masă/
Un *alter ego* îmbrăcat în frac// Cu
degete de fosfor violete/ Pe-a cărui
mască de argilă gri/ E-un trei ghebos
pictat pe trei vignete/ - Trei fracuri la
trei mese *mes amis*”. Frivolitatea
plutește ca o spumă suspectă peste
adîncurile grozave. Un veac al XVIII-
lea eternizat alcătuiește principalul ei
reper. Vracii și escrocii faimoși, “ce
farmec dau lunarelor conclavuri”, nu
sînt lăsați la o parte, de la Mesmer la
Balsamo, “Marchiz și mare cenzor de
moravuri”. Menționată fiind prestidigi-
tația practică de o liotă de copii ce
mînuiesc un joben, impostura pre-
țioasă e numită pe șleau: “Ce dulce ne
rotim în sinecdoci/ Cu Apolonii spelbi
și cu Mercurii/ Puțin liliachii puțin
baroci/ Așa cum îi stă bine impos-
turi”.

Nu încapă îndoială: o atare pro-
ducție se bazează pe un studiu aprofun-
dat și meticolos al modelelor. Ea
ascunde în sine o aspirație spre totali-
tate, dublată de spaima ei. De unde
tendința (resemnarea?) unor disocieri,
precizări, distanțări, recunoașterea unei
“imposturi”, precum o paradoxală

manifestare a onestității lăuntrice. Dar
modelele alcătuiesc, totuși, izvorul
creației în discutiție, o autorizează axio-
logic. Indiferent de ce-ar declara auto-
rul, avem a face cu o postură obiectivă
a ei. Ion Barbu, plutitor pretutindeni, e
îmblînzit, “eliberat”, împins spre
modalitatea onirică, mai laxă, a lui
Leonid Dimov: “Din oala smează o să
bem răcoare/ - Sînt șapte iatagane-n
șapte teci/ Iar liliicii suri atîrnă-n
gheare/ De zidul mării noastre ludote-
ci// Unde rotesc atît de straniu sorții/
ieșiți ca dintr-o magică boccea/ jucî-
du-ne de-a viii și de-a morții/ vom
defila leiți în mucava// Și vom sufla
ușor în policandre/ Prin țevi de
Khorasan și de Mossul/ Făcînd pe
urmă reverențe ample/ ne vom închi-
de-n ceasuri cu pendul”. Ori: “- Cine
mijește? - Klaus... - Excelent!// Știind
că-n curtea noastră cenușie/ Sînt nișe
răcoroase de ciment/ Gîrliciuri cu
miros de igrasie// (...) Și mai ales - tic-
sită de gîndaci/ Plecați pe sub dulapuri
la plimbare/ Ca duhurile unor foști
ortaci/ O borbă bîntuită de teroare// În
care-ngrămădite sub un chiup/ Fetițele
din clasa paralelă/ Ne cercetează negii
de pe trup/ Și le foșnește șorțul de dan-
telă”. Cu toate că e implicat un mult
mai extins areal al poeziei românești,
începînd cu goliardicul Eminescu din
unele postume neologistic-șagălnice
sau din *Cugetările sărmanului Dionis*,
cu Alecsandri, Bolintineanu, Mace-
donski, Duiliu Zamfirescu, Petică,
Anghel, Iosif, Minulescu, Arghezi,
Pillat, G. Călinescu, Perpessicius,
Radu Gyr, Dan Botta, Radu Stanca,
Tudor George, pînă la Emil Brumaru,
Petre Stoica, Șerban Foartă. Decora-
tivism, parnasienii, neoromanticii, her-
meticii, ludicii, ironicii, fanteziștii se
întîlnesc amical sub bolțile acestor per-
fect sunătoare, perfect meșteșugite sti-
huri. Excursia pe teritoriul poeziei date
e așa de bine organizată, încît include
toate punctele de interes, pe care citi-

CÂNTECELE DESĂVÎRȘIRII INTERIOARE

Editura Albatros

Octavian Soviany, *Cîntecele
desăvîrșirii interioare*, Ed. Alba-
tros, București, 1995. 84 pagini,
prețul 3000 lei.

torul le poate bifa cu satisfacția com-
pletului. E o aventură care nu urmă-
rește însă o lărgire, o sinteză, ci o
selecție, o limitare, pe o partitură bufă,
prin urmare depreciativă, a ansamblu-
lui. Miza sa e un stil. Refugiul său e o
poză. Alergic la utopia totalității, pe
care o poartă, oricum, în singele său
intelectual, Octavian Soviany se
străduiește a o înlocui cu un tablou de-
limitat, încadrabil unui demers supus
individualității sale calme, ironice, cir-
cumspecte. Trufia întemeierii e înlo-
cuită cu modestia subtilă a herborizării
într-o anume direcție: “Herborizăm cu
multă modestie”. Pentru a-și asuma
totalitatea, bardul ar fi trebuit să-și
asume direct “misterul”, prin transfi-
gurarea livrescului. Ceea ce, sub pana-
i elegantă și incredulă, nu se întîmplă.
Intenția sa e de a lucra selectiv prin
mijlocirea acestuia din urmă, de-a crea
un fel de muzeu Grévin al unei serii de
măști, de fidele “umbre” lirice... Însă
forța totalității e mai puternică. Ea
răstoarnă calculele, se impune ca o
demonie strălucitoare. Deși autorul își
duce mereu mîna la ochi și-și coboară
pudic privirea, soarele culturii îi inun-
dă potopitor pagina, neacceptînd a se
filtra, a se frînge în raze, în segmente
liniștitoare. Totalitatea lumii poetice e
sugestia vizionară a poeziei lui
Octavian Soviany.

INSTITUTUL EUROPEAN

În colecția *Mythos et Religio* a apărut:

Novalis

CÂNTECE RELIGIOASE. CREȘTINĂTATEA sau EUROPA ediție bilingvă

cu un Cuvînt Însoțitor de Anton Rauscher
Traducere, note, tabel cronologic și
postfață de Ioan Constantinescu

Novalis s-a născut într-o epocă ce se afla în
tranziție de la ordinea feudală către lumea
modernă, civic-democrată și către societatea
industrială. Atmosfera de schimbare era, în
același timp, epocă de nesiguranță și de de-
zorienteare. Novalis s-a străduit să înțeleagă și
să tîlmăcească semnele timpului; efortul său
de-a nu rămîne la suprafața lucrurilor și dorul după acel „cu totul
altceva” au căpătat expresie în viziunea strălucită a „florii albastre”.

ISBN 973-9148-87-5

256 pag.; 5 712 lei

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197

Actualitatea culturală

Recital Matei Vişniec

AVIGNON
1996

1 auteur
MATEI VISNIEC

7 équipes

Mi Urgent Compagnie Théâtre - Lyon
Compagnie du Caribou - Paris
Compagnie Vitoia-Paparella - Paris
Nico Théâtre vivant - Nice
Le Guichet Montemmarc - Paris
Les Ateliers du Cléme Noir - Avignon
Compagnie Second Oeuve - Avignon

3 spectacles

FEUT BOULOT POUR VIEUX CLOWN
LE DERNIER GODOT
LES CHEVAUX A LA FENÊTRE

14 lectures
35 lecteurs

◆ FESTIVALUL DE TEATRU de la Avignon - care anul acesta se desfășoară între 9 iulie și 3 august - reprezintă, pentru Matei Vişniec, un apogeu al carierei sale de dramaturg. Cunoscutului autor român stabilit la Paris i se joacă, în cadrul festivalului, trei piese - *Angajare de clown*, *Ultimul Godot* și *Căii la fereastră*, iar alte paisprezece îi sunt prezentate sub forma de spectacole-lectură. Dacă luăm în considerare și cele două volume de *Teatru de Matei Vişniec* publicate recent de Editura Cartea Românească, putem afirma că pentru scriitorul interzis cândva de Consiliul Culturii anul 1996 a început bine!

P.S. Aflu în ultimul moment că Matei Vişniec a devenit recent și tatăl unei fetițe, Joëla. Quod erat demonstrandum! (Alex. Șt.)

Forumul Organizațiilor Neguvernamentale

◆ Forumul Organizațiilor Neguvernamentale românești, desfășurat între 27 și 30 iunie 1996, a inițiat, după dezbateri în atelierele, mesele rotunde și ședințele în plen ale forumului, un număr de 9 rezoluții. Aceste materiale, întocmite după analizarea situației actuale a ONG-urilor, sintetizează opiniile reprezentanților acestora și propun măsuri concrete pentru perfecționarea cadrului legislativ în care își desfășoară acțiunile aceste organizații care au, în țările cu veche tradiție democratică, o importanță deosebită în definirea structurilor societății civile.

O primă rezoluție, privind rolul statului în asigurarea dezvoltării ONG-urilor, solicită autorităților publice măsuri care să asigure o relație de parteneriat real. Alte rezoluții solicită măsuri și acțiuni pentru asigurarea transparenței parlamentare, pentru modificarea și completarea Legii mediului (137/1995), pentru reintroducerea instituției observatorilor interni, pentru adoptarea urgentă de către Parlament a Legii accesului la informație.

Preocuparea pentru un cadru financiar propice dezvoltării ONG-urilor este reflectată în rezoluțiile privind necesitatea modificării legii privind sponsorizarea (32/1994) și a legislației fiscale referitoare la activitatea acestor organizații. Alte două rezoluții se referă la necesitatea înființării unei instituții electorale permanente și la definirea legislativă a anunțului de utilitate publică.

Forumul ONG-urilor din România a favorizat, de asemenea, legarea unor contacte între organizații cu preocupări similare și a creat premisa unor colaborări în timp pe domenii de interes comun. (M.P.)

CALENDAR

17.VII.1945 - s-a născut Daniel Dimitriu	Teodor Murășanu (m.1966)
17.VII.1945 - s-a născut George Sânpetrescu	19.VII.1905 - s-a născut N.Carandino (m. 1995)
17.VII.1993 - a murit Traian Coșovei (n.1921)	19.VII.1909 - s-a născut Tamara Gane
18.VII.1930 - s-a născut S. Damian	19.VII.1923 - s-a născut Constantin Toiu
18.VII.1931 - s-a născut Balogh József	19.VII.1924 - s-a născut Traian-Liviu Birăscu
18.VII.1931 - s-a născut Micaela Ghițescu	19.VII.1924 - s-a născut Tania Lovinescu
18.VII.1931 - s-a născut Nicolae Neagu	19.VII.1936 - s-a născut Norman Manea
18.VII.1945 - s-a născut Mircea Constantinescu	19.VII.1943 - s-a născut Maria Luiza Cristescu
18.VII.1954 - s-a născut Lidia Codreanca	19.VII.1955 - s-a născut Leo Bordeianu
19.VII.1891 - s-a născut	19.VII.1989 - a murit Mihai Tunaru (n. 1931)

6 România literară

Întâlniri literare la Chișinău

◆ ÎNTRE 30 iunie și 4 iulie, Uniunea Scriitorilor din Moldova și Uniunea Scriitorilor din România au organizat o întâlnire între scriitori români din cele două state despărțite silnic de Prut. De la București, Iași și Timișoara au sosit la Chișinău Florența Albu, Vasile Andru, Adriana Bittel, Dan-Silviu Boerescu, Aura Christi, G. Dimisianu, Rodica Draghinescu, Aurelian Titu Dumitrescu, Bogdan Ghiu, Angela Martin, Șt. Oprea, Liviu Ioan Stoiciu, Marius Tupan, Laurențiu Ulici și Lucian Vasiliu (alți câțiva scriitori - persoane importante - au declinat în ultimul moment, sub diverse pretexte, invitația colegilor basarabeni, care au fost dezamăgiți de absențe). Oaspeții au fost găzduiți la casa de creație din Pereșcina, o construcție monumentală, cu nenumărate camere și anexa, ajunsă într-o stare jalnică după ce a oferit adăpost refugiaților transnistreni (în holul vast - devastat - zburau în voie rîndunele, instalațiile erau în bună parte distruse, dar parfumul pădurii mirifice, liniștea și mai ales căldura și ospitalitatea gazdelor ce ne-au însoțit tot timpul, Mihai Cimpoi, Nicolae Esi-nencu, Arcadie Suceveanu, au compensat din plin disconfortul). În primele două zile am avut de-a face mai ales cu scriitori cu funcții oficiale, iar "acțiunile culturale" la care am fost purtați ne-au amintit de "Cîntarea României": dezvelirea, în gara Strășeni, a unei plăci comemorative care menționa că pe acolo a trecut spre Odessa (și retur) Eminescu, depuneri de flori la un bust (urît) al lui Eminescu, Festivalul Eminesciana, ediția a X-a, în poiana Scoreni (estradă cu discursuri, coruri, recitări școlare interminabile), altă "manifestare literar-muzicală" la Statuia lui Ștefan cel Mare (și Sfînt) din Chișinău -

alte discursuri, coruri, recitări. S-au făcut și vizite neprotocolare la Ambasada României din Chișinău (ambasador Marian Enache, consilier cultural I. Tăranu) și la sediul partidului lui Valeriu Matei care, și ca lider politic, a rămas același coleg atașant pe care-l știam. S-a discutat, firește, politică.

Laurențiu Ulici s-a simțit în cele din urmă dator să amintească foarte binevoitoarelor gazde, cu o directețe ce a putut părea șocantă, scopul acestei întâlniri: de a discuta cu scriitorii basarabeni din toate generațiile probleme literare, în special tema ce ne fusese propusă în program, *Literatură română azi: sub semnul integrării*. Mai ales că, la lansarea volumului *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* de Mihai Cimpoi și a numărului jubiliar *Viața Românească - 90* revăzusem sau făcusem cunoștință cu scriitori ale căror nume ne erau familiare din revistele literare de acasă și ale căror scrieri le apreciam în mod deosebit.

Abia în penultima și ultima zi ne-am putut întâlni și am discutat, la Casa Scriitorilor din Chișinău, teme de interes comun (chit că discuția devia mereu înspre politică, dar se pare că, acum, fără asta nu se poate). Au susținut puncte de vedere extrem de incitante, uneori în contradictoriu - căci e în plină desfășurare cearta dintre vechi și moderni, dintre "populiști" și "elitiști", - Nicolae Dabija, Serafim Saka, Vasile Vasilache, Vitalie Ciobanu, Iulian Ciocan, Dumitru Matcovschi, Nicolae Popa, Valeria Grosu, Emil Galaicu-Păun, Leo Butnar, P. Balmuș, V. Levițchi, Iulian Filip, Arcadie Suceveanu, Mihai Cimpoi (care a coordonat cu tact disputele). Au vorbit și aproape toți oaspeții, susținând, mai mult sau mai puțin politicos, că unicul criteriu de "integrare" în literatura româ-

nă contemporană este cel valoric, șansa aparținând doar talentelor cultivate. Cele două dimineți de discuții n-au epuizat nici o zecime din subiectele arzătoare și dacă partea festivă-protocolară nu ne-ar fi mîncat atîta timp am fi fost cu toții mai cîștigați.

Chișinăul abia am apucat să-l vedem în fugă, chiulind de la unele puncte plicticoase din program. Chiar și așa, tot am fost impresionați de curătenie, de peisajul uman civilizat (nici urmă de romi, copii ai străzii, cerșetori, haite), de străzile largi, aerisite și pline de verdeată, de fațadele îngrijite și cu personalitate, de firmele românești, unele bizare - *Culinărie* (pentru magazin alimentar), altele comice - *Cafeneaua Mămăliguța*. În ciuda sărăciei dramatice (bugetarii nu și-au primit lefurile de trei luni iar pensionarii de șapte), a prețurilor imense în raport cu veniturile, Chișinăul are un aer de demnitate și decență ce ne-a lăsat visători.

În ultima zi am asistat și la inaugurarea librăriei "Luceafărul", specializată în carte românească (în celelalte librării predomină cărțile în limba rusă, mai ieftine decît ale noastre). Panglica a tăiat-o Petru Lucinschi, care vorbește prost românește. În librăria proaspăt inaugurată s-au lansat volumele *Ambasadorul Atlantidei* de Ion Hadârcă, *Cartea rece* de Irina Nechit, *Ion și alte revoluții* de Nicolae Spătaru și *Distanța dintre un bărbat îmbrăcat și o femeie așa cum e* de Rodica Draghinescu. Lume peste lume, autografe, flori. Multe flori, muzici, șampanie și la sărbătorirea scriitorului septuagenar Vasile Vasilache, în plăcuta curte a Casei Scriitorilor.

Ne-am întors din Basarabia cu teancuri de cărți și reviste ale confrăților noștri pe care, după ce i-am cunoscut, îi vom citi cu alt interes. (A.B.)

Interviu cu Virgil Nemoianu

“Mi-ar fi plăcut să trăiesc în secolul al XIX-lea”

- Ați venit în România numai pentru reuniunea de la Sibiu, Cultura română în universitățile lumii, sau au existat și alte motive pentru călătoria Dumneavoastră?

- Ca să fiu complet sincer...

- Să fiți...

- ...motivele principale au fost de familie. Doream să-mi văd familia și, bineînțeles, prietenii. Dar e întotdeauna mai mult decât atât. De exemplu îmi place să citesc cât mai mult din presa românească, să-mi cumpăr cărți, dintre cele care au apărut de la ultima mea vizită încoace. Asta se dovedește destul de dificil aici: citești în revistă o recenzie, vezi un titlu, te interesează cartea, dar când vrei s-o cumperi constăți că e aproape imposibil s-o găsești. Totuși am căutat să adun cărțile pe care mi le doream. Am trecut și pe la câteva edituri, fie doar ca să stau de vorbă cu prietenii, fie în legătură cu proiecte de publicare.

- La ce v-ați gândit în avion, în timpul zbor spre România? La ce vă gândiți de obicei când vă apropiați de România?

- Mă gândesc în general la lucruri foarte banale sau cîte ceva. Am descoperit acum un scriitor italian - să-l numim postmodern - la care țin foarte mult, Roberto Calasso. De fapt, dintre contemporanii italieni e pentru mine autorul favorit. Așa că gândurile mele erau la căsătoria dintre Cadmos și Armonia... Cartea e un fel de rescriere a mitologiei grecești, într-un amestec de ficțiune și eseu, în fragmente - un fel de *Simptome*... Ceva mai tîrziu eram, în avion, între ruinele din Kasch, un oraș nord-african. Povestea se plasează pe la 1800 și are ca figuri principale pe Talleyrand și pe oamenii politici și de cultură din vremea aceea. Cu alte cuvinte, începuturile modernității, perioadă care mă interesează foarte mult, pe care o studiez, la care revin mereu: o cred relevantă pentru epoca pe care o trăim acum, la sfîrșitul secolului XX.

- Ați venit de mai multe ori în România, din 1990 încoace. De ce credeți că unora dintre români le e atât de greu să se întoarcă, chiar și pentru o scurtă vizită?

- Motivele diferă foarte mult de la persoană la persoană. Pentru unii o identitate odată schimbată nu e reversibilă nici măcar ca întoarcere în spațiu. Sau poate că există o angoasă a reversibilității. Pentru alții pot fi motive ideologice: nu sînt mulțumiți, nu sînt încințați de felul cum merg lucrurile în România - îi înțeleg foarte bine, nici eu nu sînt, cu toate că acumă parcă există, foarte vag, niște semne mai bune - alții s-au specializat atît de mult, s-au identificat atît de mult cu profesia lor încît a face o vizită în România i-ar încurca pur și simplu.

Severitatea și maliția erau întoarse spre mine

- Vă propun să vorbim puțin despre comunicarea lui Virgil Nemoianu cu contemporanii săi. Să începem cu prozatorul (sau, dacă preferați, memorialistul). Cum vi s-a părut receptarea cărții Arhipelag interior, în afară de faptul că v-a adus un premiu al Uniunii Scriitorilor?

- Receptarea a fost paradoxală. Pe de o parte, multe dintre personajele amintite acolo au reacționat cu iritare. O regret din toată inima. Găsesc chiar

ocazia acum să-mi cer iertare, nu era în intenția mea să-i supăr. Ceea ce se uită totuși este că acolo o anume severitate sau maliție se întorcea, se îndrepta într-o măsură cu mult mai mare spre personajul vorbitor, adică spre autor. Or, cred că asta e - dacă nu altceva - măcar o dovadă de bună credință. Deci au fost, pe de-o parte, destule asemenea reacții. Pe de altă parte, critica literară a răspuns surprinzător de abundent și de frumos acestei cărți. Comentariile făcute au fost adesea foarte interesante pentru mine, găsesc de multe ori în aceste articole lucruri la care nu mă gândisem și care m-au surprins plăcut. Dar mai important decât elementul literar în cartea mea mi se pare cel sociologic. Așa cum am mai spus și altă dată, este vorba aici de această pauză istorică enormă, de aproape 50 de ani, în care viața umană, în textura ei intimă, rămîne necunoscută, și atunci singurul mod pe care mi-l imaginez de a umple acest gol este printr-o multitudine de puncte de vedere. Al meu este evident subiectiv și limitat la propria mea experiență, la propria mea putere de înțelegere. E bine să existe cît mai multe asemenea mărturii și, într-adevăr, am văzut că în România apar astfel de cărți, de la oameni care au suferit, bunăoară în temniță, de la oameni care au fost mai importanți în viața publică și așa mai departe. Cred că acest proces ar trebui să continue pentru ca un eventual istoric peste, știu eu, 30, 50 de ani să poată sintetiza din aceste cărți ce e mai important și să limpezească lucrurile.

- Cred că, într-adevăr, se cristalizează tot mai bine acum un anumit compartiment al literaturii (în sensul cel mai larg al cuvîntului); așa cum în comunism puterea cea mai mare o avea literatura numită esopică, locul central îl ocupă azi această “literatură personală”, memorii, scrisori, jurnal, amintiri.

- Exact, sînt absolut de-acord. Și nu cred că literatura propriu-zisă trebuie să se simtă amenințată, să se simtă în nesiguranță din cauza asta. Observ că se constituie acumă în proza românească un fel de fantastic negru. L-am văzut la Cărtărescu, recent l-am întîlnit într-un roman de Corin Braga, l-am mai văzut la Cochinescu... Aproape că se constituie un fel de “școală” și vom vedea dacă viitorul o să mă confirme în privința asta.

- Și poezia?

- Apare o cantitate considerabilă de poezie bună. De pildă Ion Mureșan, din Cluj, Iustin Panța din Sibiu, din Timișoara Eugen Dorcescu. Însă vreau să remarc afirmarea tot mai energică a scriitoarelor, a femeilor, atît în critica literară, cît și în poezie. E un fenomen care după '89 a devenit mai marcat și merită să fie semnalat.

- Revenind la comunicarea cu semenii, cui îi e mai ușor s-o realizeze, scriitorului sau profesorului Virgil Nemoianu?

Sînt aproape îngrijorat de cît de ușor mă înțeleg cu oamenii

- Depinde... Întoarcerea în România îmi amintește de anecdota unui prieten, un profesor din Ungaria, și el emigrant, emigrant politic, care la revenirea în țara lui - și a putut-o face mai devreme decât mine, date fiind împrejurările istorice - a spus “M-am readaptat îngrijorător de repede”. Într-un fel și eu mă

aflu în aceeași situație și-mi vine să spun că sînt aproape îngrijorat de cît de ușor mă înțeleg cu oamenii, fie vorbind, fie scriind. Sigur că nu-mi dau seama întotdeauna ce impact au anumite lucruri pe care le scriu. Am avut, firește, și reacții negative. E interesant că acestea veneau fie dintr-o parte a spectrului politic, fie din cealaltă, ceea ce de fapt e un semn bun, un semn de echilibru.

- Scrieți cu gîndul la cineva, la un anumit public?

- Da, am în gînd cel puțin publicul intelectual. Adică mă gândesc la oamenii care mi-au fost colegi și prieteni mai demult sau la cei mai tineri care, să zicem, ar fi putut să-mi fie studenți, apoi colegi, dacă viața mea ar fi fost numai aici. E un public relativ limitat, dar nu neglijabil.

- Dar comunicarea de la catedră?

- Aici e un mic punct vulnerabil. Nu sînt sigur, cînd țin conferințe în România și cînd mă întîlnesc cu studenții de aici dacă reușesc să le provoc reacția pe care mi-o doresc sau dacă reușesc să comunic cum trebuie. Sînt mult mai nesigur în această privință decât în privința scrisului îndreptat către publicul de care spuneam.

- S-ar putea să fie din cauza tipului de studenți din România, mult mai timizi decât cei americani. Aceia, după cîte știu, se manifestă mai prompt, fără inhibiții politicoase, agresiv chiar.

- Studenții americani sînt și ei de mai multe feluri. Am, de pildă, studenți doctoranzi și cu ei mă simt mai în largul meu, mai sigur în comunicare. Între studenții tineri, din anii mici, sînt însă diferențe de cultură enorme, spre deosebire de România. În general, admiterile în facultate sînt destul de generoase și asta înseamnă că pot exista studenți absolut remarcabili, de un nivel intelectual foarte ridicat și pot exista studenți foarte, foarte slabi. Asta creează mari dificultăți pentru oricine vrea să comunice global cu ei: trebuie să te misti mereu pe două planuri. Ai o stare de energie că vorbești peste capul studenților sau dimpotrivă, că spui banalități pe care cu siguranță unii le știu deja. E așadar destul de complicat.

Scriitorii mari...

- Mă gândesc că situația asta seamănă într-un fel cu situația scriitorului, care și el e citit de un public foarte variat în fond, cu posibilități intelectuale diferite. De mult visez la o carte ideală, cu mai multe niveluri, cu mai multe zone de impact. Best-seller gustat și de un public “illettré”, dar oferind satisfacții și rafinaților.

- După mine, un astfel de scriitor este Michel Tournier, care a început să fie tradus la Editura Univers. Sînt puțin surprins totuși, pentru că am impresia că aici nu se vinde cum era de așteptat. Ar fi trebuit să se vîndă mai bine nu numai pentru că are calitățile de care pomeneai, ci și pentru că se potrivește cumva cu tradiția românească a prozei. Dar să sperăm că e numai o fază de început și că “va prinde”. Există, desigur, și un răspuns general, căci scriitorii

într-adevăr mari tocmai în acest fel se pot citi. Să ne gîndim la un Tolstoi, de pildă. Scriitorii mari din secolele trecute pot fi citați la niveluri multiple. În fond, ar fi aici un fel de a defini o canonicitate veridică, judicioasă și justificată.

- Mă bucur mult că ați pomenit de Tournier, care și mie mi se pare că merită mai multă atenție decât i se dă la noi. El spunea că scrie, ca și Gide, nu pentru a fi citit, ci pentru a fi recitat. Dar, spre deosebire de Gide, Tournier, mai fin, vrea să fie recitat încă de prima oară, de la prima lectură. Cum? Nucleele cărților lui sînt mituri, adică istorii știute de toată lumea. Dumneavoastră scrieți ca să fiți recitați?

- Nu știu. Adevărul e că nu mi-am pus problema asta.

- Atunci recitați cu plăcere?

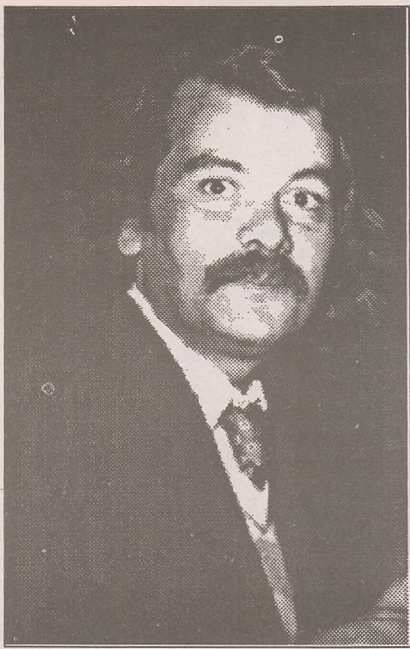
- De multe ori da. Depinde însă de carte și de distanță. Cred că distanțele mari - de 20 de ani să zicem - sînt favorabile recitării. Pe cînd cele scurte fac ca recitarea să aibă un aer profesional, un scop practic imediat. Recitarea după mai mulți ani e făcută în fond de o persoană care e cel puțin parțial diferită, cîteodată solid diferită. Sînt cărți - Thomas Mann e primul exemplu care-mi vine în minte - pe care le-am citit în feluri deosebite în momente diferite ale vieții mele. În ce privește recitarea de la prima lectură, asta e în fond direcția spre care țintește postmodernismul.

- Să înțeleg atunci, din ce-mi spuneți despre recitare, că o carte citită după un număr de ani e oglinda care-ți arată fără greș măsura în care te-ai schimbat. Mai îngăduitoare decât alte oglinzi pentru că te privești în ea și poți constata, după cei 20 de ani de care vorbești, că ești mai frumos, mai deștept. Poți fi și îmbătrînit, obosit, în ea, dar și întinerit sau la fel de tînr ca prima oară.

- Da. Și cea mai bună încercare e, probabil, cu cărțile scrise de tine însuși. Eu am scris foarte puțină “literatură”. Chiar și acea literatură e întotdeauna cam “la graniță”. Pe de altă parte, dacă stau să mă gîndesc, aproape tot ce am scris avea o anumită natură autobiografică: lucruri cum ar fi *Teoria secundarului* {*A Theory of the Secondary*, Johns Hopkins, 1989, carte distinsă cu premiul ARA- n.m. I.P.} care ar urma să apară curînd și în românește, ca să nu mai vorbim de o carte cum e *Simptome*, reeditată recent la o editură ieșeană, de asemenea cartea despre romantism, care nu s-a publicat încă în România. Toate acestea exprimau părți ale persoanei mele, ale experienței mele, ale mediului în care trăiam ori ale felului meu de a gîndi. Fie că erau scrise la nivelul discursului științific, fie literar sau măcar subiectiv.

Interviu realizat de
Ioana Părvulescu

(continuare în pag. 10)

Ion STRATAN

Casa plină cu orbi

"Cântă, Zeiță, Mânia..." "Elegie la o urnă grecească"

1
Dansau strâns,
Dansau

Sau discutau
Mână în mână

Soare în soare
Lună în lună

2
Lumina răsărise de mult
Lumina răsărise de sus
Lumina răsărise dintotdeauna

Ei apăreau dansând pe scări
Urcătoare,

Ei se legănav legăți de sunetul
Pendulei

Ei se atingeau retină cu altă retină

3
Degetele lor erau cuvinte,
Degetele lor nu erau simțuri
Fără simțire erau
Simțurile lor

Privind la negrul din fața ochilor,
măinile răsuceau pe degete o horă
minusculă

4
Înțepați de lumină în spate,
Dansau agățându-se unii de alții,
Cu mâinile,

Cu mâinile.

Obiectele tăceau, nu le făceau
Semne prietenoase,

Nici nu se fereau,

Obiectele

5
Înțelepți și înțepați de
Lumină, dansau încet, în
Ritmul colorat al unghiilor

Ce știm noi...

Ei urcă și acum pe scări
Care vin de departe, ei sunt
Scoși de pendulă pe geam

Pendula ca o lună îi ține
Îmbrățișați, îmbrățișați strâns
cu simțurile 1,2,3,4,5
Ce știm noi...

Ce știm noi...

I
Cenușa mea e în tine
În gleznele fragile ca marmura
Cu nervuri de sîdef
Gata să înfioare răul
cu un vis al pielii
căruia nu îi aparținem

II
Urnă în care curg trei izvoare
Urnă din care izvorăsc trei brațe
Niobe a setei de Stea
Adevăr Revelat
precum
Ochiul

III
Iară Vederea ce vede
Verde, Albastru, Maron
castanele sunt bune
Aici și pe Via Appia
Unde s-a răsculat Mielul
În jăratecul sângelui roman

IV
Ce să-ți spun ție, Urnă
Cuvântul meu, Sentimentul,
- Stimmung in Duftiger Zeit

Se frînge

De dor și de Rău
de frumusețe netrecătoare
Din cenușa care a trecut
prin tine până la călcâi

V
Arabesc al punctului fix
În care luna lunește
Cielo, Razon, Corazon

Luna, lunera

ALL E
ești

Iubire ca o
ardere de tot din care mai
bat ditirambi dintr-un Dionysos
ucis

VI
Vânturile, Valurile
ne-au spălat scheletele
ne-au udat Lethetele
Ne-au clădit idealurile

Te urmez, Urnă grecească
din Nume latin

Precum frunza căzută urmează
Umbra aflată deja
Pe pământ
În pământ
Sub pământ

Spre celălalt pol, unde
oameni cu priviri piezișe

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Mon semblable, mon frère!

Îmi place la nebunie să copii din Dostoievski! Bunăoară, portretele lui Arkadi Ivanovici Svidrigailov! Primul: "Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, înalt fără exagerare, trupeș, cu umerii lați și cam rotunjiți, ceea ce îl făcea să pară adus din spate. Îmbrăcat elegant și comod, avea o înfățișare impunătoare, de boier. Ținea în mână un baston frumos, cu care izbea trotuarul la fiecare pas; mânușile erau impecabile. Obrazul lui, cu pomeții ieșiți, era dăstul de plăcut, iar după culoarea și prospețimea pielii nu părea un locuitor al Petersburgului. Părul încă des, blond deschis, abia începuse a încărungi, iar barba lată și deasă, care cobora ca o lopată pe piept, era mai blondă încă decît părul. Ochii albaștri aveau o privire rece, serioasă, fixă; buzele erau roșii. În toate amănuntele, acest bărbat se păstrase bine și părea mult mai tînăr decît era." Al doilea e și mai limpede, bătrînul Dostoievski insistînd asupra aspectului de mască a lui Svidri! „Obrazul lui ciudat aducea cu o mască: alb și rumen, cu buzele prea roșii, cu barba prea blondă, părul de asemenea foarte blond și foarte des, ochii prea albaștri și privirea lor prea fixă, apăsătoare...” Ce mai vreți? Arkadi Ivanovici, compus din elemente artificiale, fiecare în parte extrem de exacte, dă, în ansamblu, o păpușă groaznică, prevăzută cu cheiță între omoplați, un manechin ferchezuit, însuflețit numai cît trebuie de-a fi trimis printre noi. Se ascunde în banalități naive! Exemplu: mănîncă "un biftec oribil cu cartofi." Se laudă întruna c-a stat șapte ani la țară! Păi și eu am lenevit prin Dolhasca vreo doisprezece, deci aproape dublu cît mon semblable, mon frère!!

Jupoaie foca de amintiri

VII
Cântă, Zeiță, Mânia
De a nu fi a mea și a
Nimănui

Șoaptă purtată de vînt
Ofrandă modestă pămîntului
care a răbdat destul
De care nu ni s-a făcut milă
Din care am mîncat fructe
Și am cules pești

Adio,
con amore!

VIII
Primește ultima strîngere
A unei mâini de mort

a mărunțului funcționar cu inel
din suburbiile disperării
care încearcă să se lase de fumat
care încearcă să se lase de scris

care a transcris pe curat ce-i curat

și care încearcă să se lase de viață...

IX
Mai
Încearcă să fii versul meu
care te urmează precum mielul
iarba, cea
care îl va acoperi
după ce a mîncat-o

apă, apă dulce

Unde să mă duc?
Unde sunt cuiele?

lată-mă, cu cenușă în oase

Pe mine mie redat

Îmi e sete...

CONSTANTIN ARGETOIANU

Constantin Argetoianu, *Memorii*. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri. Vol. VI. Partea a VI-a (1919-1922). Editie și prefață de Stelian Neagoe. Editura Machiavelli, 1996.

MEMORIILE lui Constantin Argetoianu, apărute din 1990 încoace, au relevat, cum am mai spus, un mare prozator. Un narator stăpîn pe arta portretului care reînvie, tot cu artă, oameni, evenimente, alcătuiind, toate, o epocă și o lume. Și o epocă reînviată cu har de narator constituie totdeauna nu numai o revelație dar o mărturie peste veac. Iar mărturiile desenate cu artă prețuiesc parcă mai mult decît aridele consemnări memorialistice. Hotărît lucru, literatura subiectivă românească a căpătat, prin memoriile lui Argetoianu, o pagină rezistentă iar în autorul ei un inconfundabil prozator, de care, de acum încolo, va trebui să se țină seama. Care memorii nu sînt, fatalmente, subiective și, deci, partizane? Ale lui Argetoianu nu fac excepție. Încît, dincolo de însușirea lor artistică, pentru a putea reconstitui cu obiectivitate epoca evocată va trebui să apelăm, necondiționat, și la alte surse, comparîndu-le și complinindu-le necesar. Dar mărturia lui Argetoianu e prețioasă pentru că, cum se întîmplă cu volumul pe care îl comentez acum, aduce mărturisirea unui erou principal al evenimentelor. E vorba de perioada 1919-1922 (adică guvernarea general Văitoianu, aceea a Federației Democratice, a generalului Averescu și începutul revenirii la cîrma țării a liberalilor conduși de atotputernicul Ion I. C. Brătianu). Argetoianu a fost, în tot acest timp, în centrul de interes al evenimentelor și, de aceea, are ce povesti, chiar dacă o face la două decenii (1940-1942) după petrecerea faptelor și nu după însemnări zilnice ci din memorie (aș adăuga: o memorie prodigioasă).

Argetoianu, om cu două licențe luate la Paris (una în medicină, alta în drept) n-a practicat-o, pasager și la început, decît pe cea dintîi, intrînd, încă în 1913, în diplomație, apoi zvîrlindu-se, fără control, în politică. După un prim interimat conservator în gruparea lui N. Filipescu, deputat fiind și în Iașul refugului, a fost sufletul organizării Ligii Poporului de sub conducerea generalului Al. Averescu. Argetoianu, ca orice conservator filipescan, era antibrătienist și, acum, la Iași, pentru înfrîngerile militare ale țării, îl făcea vinovat pe Ionel Brătianu. De fapt, nu numai pe premier ci, cum spunea, "trinitatea Brătianu, Știrbei, regele Ferdinand". A pornit, încă la Iași, campania pentru întemeierea a ceea ce apoi s-a numit "Liga Poporului", convinși fiind că aceasta ar putea revitaliza moral țara, compromisă, credea el, de partidism. După sfîrșitul, totuși favorabil, al războiului și cu România Mare înfăptuită, Argetoianu a continuat, cu sporită energie, munca pentru organizarea "Ligii Poporului" (din care, la început, făcea parte și A.C. Cuza). Nu aveau, cei din "Ligă", adunate, multe personalități politice. Nici nu aveau nevoie de ele, decît mai tîrziu. Factorul propulsiv era generalul Al. Averescu, proclamat președintele Ligii. Acesta se bucura de o imensă popularitate în mediul țărănesc din Vechiul Regat și, în condițiile universalizării dreptului la vot, succesul la urne al listelor Ligii era deplin asigurat. Aceasta cu condiția, precizează memorialistul, ca Averescu să asculte și să urmeze sfaturile lui Argetoianu. Ceea ce nu se putea, pentru că Averescu, fire ascunsă, duplicitară, fricos peste măsură, "călca în

Încă un volum din memoriile lui Argetoianu

toate străchinile". Nu-și cunoștea forța și valoarea, compromișindu-și-le sistematic. E adevărat, după căderea, în septembrie 1919, a guvernului Brătianu, acesta a manevrat în așa fel încît l-a înlocuit un guvern tranzitoriu condus de generalul Văitoianu, care a făcut alegeri. Liga condusă de Averescu va cîștiga alegerile, administrînd o dură lovitură liberalilor. Dar, fatalitate, brusc Averescu se consideră ofensat că guvernul nu-i revenise, cum s-ar fi convenit, lui și decide - spre stupefarea lui Argetoianu și a apropiaților săi - să nu participe, ca Ligă, la alegeri. Toate insistențele au rămas fără rezultat. A fost o decizie, într-adevăr, stupidă și contraproductivă, țărani, debusolați, acordînd voturile lor Partidului Țărănesc care, din această cauză, se trezește cu 73 mandate de deputați, devenind, de acum încolo, un important partid pe scena politică interbelică. Mandate destule obțin și celelalte partide ale opoziției liberale (iorghiștii, național-ardelenii), încît la 1 decembrie 1919 se formează un guvern de coaliție, al Federației Democratice, sub conducerea lui Vaida-Voevod. Și pentru că o gravă eroare aduce după sine alta, Averescu admite să intre în acest guvern ca ministru de Interne. Nu va sta decît 11 zile, după care demisionează zgomotos. Dar guvernul funcționează pînă la 12 martie 1920, cînd e demis, penibil, de rege, primul ministru fiind plecat în străinătate pentru încheierea tratatului de pace, vestea găsindu-l la Londra. În tot acest timp, Argetoianu manevra ca guvernul să-i fie încredințat lui Averescu. Și deși aveau toate atuurile de partea sa, popularitatea neștirbită încă, Averescu în loc să-l silească pe rege să-i încredințeze guvernarea, comite și gafa catastrofală de a se înțelege cu Brătianu, acesta din urmă acceptîndu-l, magnanim, pe general, încheind un protocol scris, jenant, cu șeful liberalilor. Argetoianu este scandalizat, vîzînd în această supunere momentul intrării generalului sub epitropia liberală. Ba, mai mult, spre indignarea lui Argetoianu, generalul hotărăște transformarea Ligii în Partidul Poporului, ceea ce anula antipartidismul inițial al Ligii. Guvernul Averescu se formează, au loc alegerile (înțelegerea scrisă cu Brătianu prevedea dizolvarea parlamentului Federației) și Partidul Poporului le cîștigă detașat, cu majorități zdrobitoare. Argetoianu dă asigurări că alegerile, dată fiind popularitatea generalului, nu au fost trucate, succesul datorîndu-se valului de simpatie populară. Să admitem afirmația lui Argetoianu, deși, din partea sa, totul trebuie luat sub benefi-

ciu de inventar.

A fost un guvern ca multe altele, avînd misiunea de a pregăti unificarea administrativă a țării (mai ales cu Ardealul condus, pînă acum, de Consiliul Dirigent), să rezolve, cît se putea, haosul financiar și, mai ales, să aducă pacea socială, într-o vreme cînd muncitorii, avînd ca model Rusia bolșevică, se agitau amenințător. Din păcate, partidul generalului nu avea cadre și personalități, ministerele erau conduse de diletanți, iar parlamentul era de strînsură. Argetoianu, la început ministru de Finanțe (pentru trei luni), apoi ministru de Interne, se dezumflase total, vîzînd gafele catastrofale ale generalului. Argetoianu era, de fapt, un adept al dictaturii. Îl voise pe Averescu un dictator al țării, în care "să pună ordine", lichidînd - la asta ținea cel mai mult - anarhia pluripartidistă. Și o mărturisește, cinic ca de obicei, de cîteva ori. Mai era, de fapt, împotriva reformei agrare, el voind păstrarea marii culturi pe suprafețe întinse. Și regreta că liberalii (ministru la Agricultură I.G. Duca) apucaseră să emită, în septembrie 1919, un decret-lege privind reforma agrară, așa cum o votase parlamentul de la Iași în 1917 și cum o promisese regele Ferdinand țărănilor, tot în 1917, în tranșeele de pe front. Argetoianu consideră această reformă "o demagogie" și o mare eroare contraproductivă, pe care C. Garoflid (numit de memorialist ca ministru la Agricultură în guvernul Averescu), deși conservator și teoreticianul marii proprietăți n-a putut sau nu a avut forța să o modifice. "N-am putut, regretă autorul nostru, învinge «curentul» unei demagogii electorale pe care nimic nu-l mai putea zăgăzui". Astfel încît marea reformă agrară nu e opera guvernului Averescu ci al celui liberal. Ca ministru de Interne, Argetoianu se tot laudă că a pus capăt primejdiei bolșevice. Din păcate, cum a făcut-o (prin arestarea unui întreg Congres al Partidului Socialist, a cărui înținare chiar el o aprobă) a fost o culme a antidemocratismului, blamat și de Take Ionescu, ministru de Externe în guvernul Averescu, și de însuși generalul. Dar cum n-a ieșit mare scandal, cînicul Argetoianu se laudă cu un act politic care numai faptă democratică n-a fost. În rest, recunoaște și memorialistul, guvernarea Averescu din 13 martie 1920 pînă la 16 decembrie 1921 a fost un eșec total, mult mediatizat de presă, creînd mari scandaluri în parlament. Cu aceasta, prestigiul și popularitatea lui Averescu s-au istovit cu totul, viitoarea sa guvernare din 1926-1927 (din care Argetoianu, plecat din Partidul Popo-

rului, n-a mai făcut parte) a fost o pomană a liberalilor, care aveau nevoie, pentru a se reface în opoziție, de o alternativă obedientă. Și Averescu a fost demis exact atunci cînd Ion I.C. Brătianu a avut nevoie să reia frîiele puterii.

RELATAREA din acest volum e scrisă cu verva și plasticitatea cunoscute deja. Arta portretului, deși aici e mai puțin practică, e, totuși, cînd și cînd, prezentă. Autorul are vervă, gură rea și harul caracterizărilor rezezi. Aurel Mihali e "o minte foarte limitată și un om de o lăcomie neînmurită", N. Iorga (pe care memorialistul îl detestă efectiv, deși, în 1931-1932, a fost factotum în guvernul condus de istoric) e "bărbos paranoic" sau "Apostolul Aiurelii", Ion Nistor e "om harnic, modest și fără scrupule", Averescu e "generalul Pampon", Isopescu Greul e un "escroc antipatic", frații Hurmuzachi și Ștircea sînt "trei cretini" ș.a.m.d. Ar merita povestită, pe larg, scena din Camera Deputaților, în care Argetoianu, singur pe banca ministerială, îl invită pe Madgearu, care vorbea de două ore, "pu-pă-mă în c..." vorbe pe care economistul țărăniștilor le comunică întregii Camere, provocînd un scandal de proporții, cu părăsirea ședinței de toată opoziția, ceea ce va declanșa, oricum, previzibilă demisia a guvernului. Mă mulțumesc numai să o amintesc pentru a releva, încă o dată, comportamentul discutat al memorialistului.

Ediția e, ca de obicei, alcătuită de dl. Stelian Neagoe spunînd că, sub raportul reproducerii textului, a procedat printr-un "compromis" între normele vechi și noi ale limbii române. Ce înseamnă asta la dl. Stelian Neagoe am avut, în multe rînduri, ocazia să arăt, încît nu mai revin aici asupra acestei abateri cu superbie de la rigoarea filologică a transcrierii textului. Tocmai acum, la al VI-lea volum al ediției d-sale, editorul scrie și o prefață, după ce i-am atras mereu atenția că e necesară. Din păcate, această prefață, preocupată exclusiv să releve calitățile de portretist ale memorialistului, nu e ceea ce trebuie. Adică un studiu care să comenteze și critic aprecierile memorialistului, care, firește, nu sînt consemnate nici în note care, ca de obicei, lipsesc. Dar e foarte bine că, prin stăruința d-lui Stelian Neagoe, se publică, într-o ediție, cum ar fi numit-o Demostene Russo, de înfrîmpinare, memoriile - extraordinare - ale lui Constantin Argetoianu.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

IN DECENIILE comuniste, discuțiile publice din mass-media tratau argoul ca pe un pericol împotriva căruia trebuie să fie mobilizate toate forțele națiunii. Excepțiile - cazurile în care argoul era valorizat prin criteriile tradiționale de expresivitate și umor - au fost rare și au aparținut în general lingviștilor (un exemplu este articolul lui Alexandru Niculescu, "Umor lingvistic tineresc", în *România literară*, nr. 29, 1979). În condamnarea argoului, argumentele de sociologie marxistă, mai frecvente la început, au intrat treptat în concurență cu argumentele naționaliste, în continuă ascensiune în timpul regimului Ceaușescu. Sub titluri tipice - *O cauză patriotică - apărarea limbii române* ("Supliment literar-artistic - «Știința tineretului»" = SLAST, nr. 34, 1982), *O problemă a noastră a tuturor: Cum apărăm puritatea limbii vorbite* (SLAST, nr. 46, 1986) - înfrînim metafore recurente: argotismele sînt "nocive impurități", "erzațuri inutile", alcătuiind "o limbă pestriță cu cuvinte de împrumut fără nici o legătură cu limba-mamă" (SLAST, nr. 28, 1986); ele produc "degradare", "poluare", sînt "cuvinte provenind din universul unor existențe marginale" (SLAST, nr. 46, 1986); între limba ideală și argou se stabilesc raporturi transpuse în perechi de termeni opuși, ca: puritate/impuritate, poluare; uniformitate/"împestrîtare", sănătate/boală, centru/periferie, autohton/străin etc. Interpretările oscilează între percepția unei expansiuni sau a unei scăderi a pericolului, între alarmă și optimism - ca în declarația finală a unui procuror criminalist: "Imi imaginez limba ca un organism viu, iar argoul ca un microb. Trupul sănătos al limbii îl va îndepărta ca atare. Deja l-a împins la periferie" (*Să nu*

Argoul - subversiune și complicitate (II)

uităm că argoul este limbajul delincvenților!, în SLAST, nr. 34, 1982, p.4).

Discuțiile asociază în genere argoul cu "expresiile tari", cu înjurătura, cu "cuvîntul frust, brutal", cu termenii obsceni (la care nu se fac, desigur, decît aluzii discrete); locutorii vizați sînt în primul rînd tinerii, iar contextul de comunicare - oralitatea familiară (mai puțin controlată politic); discuția e uneori împinsă către literatură - deoarece cuvintele în cauză ar fi "lăsate să circule prea liber în cărți" (SLAST, nr. 46, 1986).

Printr-unul din paradoxurile producătoare de confuzie proprii regimurilor totalitare, singurul roman intens argotizant al epocii postbelice, *Groapa*, era semnat de un autor între timp oficializat, cu funcții politice importante și cu rol fundamental în mișcarea literară naționalistă, antioccidentală, favorizată de regim. În plus, elemente de argou apăreau din cînd în cînd în paginile revistei conduse de Eugen Barbu în deceniile 7 și 8 (*Săptămîna*): ca instrument de captare, satisfăcînd dorința cititorilor de a ieși din șabloanele oficiale. Pe de altă parte, fără a semna în vreun fel contradicția, revista ataca frecvent anumiți autori contemporani, încriminîndu-le tocmai nonconformismul de limbaj. Folosirea - oricum limitată - a argoului devenise monopolul grupării care oferea publicului o supapă, o schiță de normalitate - și, în același timp, intensifica atacurile contra adversarilor regimului. Întreaga situație - care ar merita să fie studiată cîndva în detaliu - constituie un exemplu interesant de manipulare politică a registrelor limbajului.

De la polemică la rechizitoriu

O carte căreia-i duc dorul, prezentă cândva în bibliotecă mea, iar mai apoi, ca prea multe altele, plecată fără întoarcere, purta enigmaticul titlu de *Discursuri judiciare*, autorul ei fiind cunoscutul apărător al intereselor societății în raiul bolșevic, pe numele lui Andrei Ianuarevici Vișinski. Titlul românesc masca pudic substanța cărții, o culegere de rechizitorii din vastă activitate de epurare a acelei societăți la care cu sârg și deosebită energie A.I.V. a pus, cum se spune, osul. Numeroase căpetenii ale staff-ului sovietic, scoase din tacâm, au fost conduse pe coridorul unde și-au primit glonțul în ironiile vulgar vehemente ale acestui ins gras dar sec ce-și avea, de altfel, și uniformă sa specială - cu epoleți.

Cartea mi-era apropiată, căci eu îi făcusem corectura, la Editura Științifică, prin anii șazececi și, citind-o în spalt, în pagină și în bun de tipar mă putusem pătrunde de conținutul ei și, ca jurist avortat, avusesem, în plus, prilejul unor meditații - asupra cărora nu e locul să insist. Era groasă și cartonată, iar modul în care și-a schimbat proprietarul mi-a ieșit cu totul din minte. Volumul pe care-l am în această clipă sub ochi este mult mai firav, nu e decât broșat și poartă titlul de *Rechizitorii*, autorul său fiind Pamfil Șeicaru, cel din anii exilului. Editorul, dl. Nicolae Florescu, a fixat acest titlu celor două pamflete alcătuind tipăritura, cel dintâi înfățișându-se ca o scrisoare deschisă către Mihail Sadoveanu, cel secund un studiu despre Tudor Arghezi, rechizitorii în esență, însă nu și "discursuri judiciare".

Despre calitatea celor două pamflete este destul să spunem că sunt teribile și că, din lectura lor, cititorul tânăr de astăzi - dar și cel de vârstă mijlocie - are multe de învățat despre cei doi, precum și despre unele, majore, probleme ale moralei.

Scrisoarea către Sadoveanu este, polemic, adresată cu "tovarășe", ceea ce, după modesta noastră opinie, nu a fost termenul cel mai fericit, autorului de pamflet lipsindu-i calitatea invocată. Cât despre modul în care a fost concepută, scrisoarea avea prin ce sfâșia inima adresantului, prin aceea că nici o clipă nu-i contesta geniul literar, ba îi mai și amintea momente comune de intensă elevație spirituală. Un fel de discurs al lui Antonius la căpătâiul lui Cezar, însă răsturnat, deci de efect sigur. Deplorabila situație în care se afla maestrul, vândut ocupantului sovietic și, după actul trădării, ușurat de orice talent artistic, era acut scoasă în evidență: o catastrofă. Una națională, prin proporții.

Însă Pamfil Șeicaru merge mai departe și demonstrează cu fapte, riguros autentice, cum, din tinerețe încă ilustrul scriitor manifestase lipsă de caracter, versatilitate, largă disponibilitate, arghirofilie. Aici pamfletul a comis, credem, o eroare compozițională, pentru că dacă așa stau lucrurile - și așa au stat - capitularea finală a lui Sadoveanu și anume pentru tortul de ciocolată cel mai mare se explică și orice contradicție șocantă dispăre. Omul ni se prezintă astfel de o desăvârșită consecvență cu sine și inatacabil sub raportul unității.

Lunecând adânc în logica pamfletului, Pamfil Șeicaru îl cheamă la tribunalul conștiinței pe inculpat, învinovățindu-l că nu a știut să accepte martiriul, pe care i-l pretindea opera sa. Aceasta este acuzația fundamentală. Eliminăm aici observația șicanatorie că procurorul în cauză se pusese la adăpost de același martiriu, atunci când distanța dintre el și trupele sovietice devenise stânenitor de mică, ba chiar în ultima săptămână când actul mai fusese posibil. Cine însă, și cât de curat, poate pretinde altuia gestul suprem al sacrificiului de sine? În rest, un portret al lui Mihail Sadoveanu de o excepțională plasticitate căruia nu-i lipsește decât detaliul, ce-i va fi rămas necunoscut pamfletarului, că genialul scriitor, ajuns sus de tot în ierarhie - fie și formal - a semnat cu mâna lui (nu era ambidextru) condamnări la moarte! Ale unor "mișai" cum ar fi spus marele moldovean de origine olteană. (Vladimir Streinu, edificat că se afla în preziua arestării, îl vizitase pe Sadoveanu care l-a sfătuit să facă numaidecât un gest de obediență, spre a nu sfârși ca un mișai!)

Pamfletul împotriva lui Arghezi e mai nuanțat și exploată starea de confuzie pe care, dintotdeauna, i-a produs-o autorului coabitarea într-o singură persoană a poetului de geniu Tudor Arghezi cu teșghetarul Ion Theodorescu. Ideea este superb gazetărească, spune totul. În margine, teșghetarul lacom de arginți mai se vede ridiculizat pentru copilăreștiile lui încercări de a se căpăui prin întreprinderi industriale imposibile. Ce e drept, cel care o face realizase afaceri dintre cele mai izbutite...

Pamfil Șeicaru

RECHIZITORII

Lui Tudor Arghezi, Pamfil Șeicaru nu i se mai adresează epistolar - ceea ce ar putea fi semnul unei mai vechi rupturi. Lipsește, totuși, din text, împrejurarea că, mai înainte, nu teșghetarul, ci poetul publicase câteva cumplite tablete împotriva pamfletarului, ultima dintre ele anume în perioada delicată când acesta își cetluia bagajele - și cu trimitere exactă la deruta cuiva care vede cum i se prăbușesc toate conacele și hambarele, un fel de lovitură a măgarului. Coșulețul cu vipere pe care i-l întinde cel atunci lovit e o expediție târzie, mai precis o bombă cu întârziere.

La vremea răcirii patimilor - dar au înghețat ele cu adevărat? - rechizitorii lui Pamfil Șeicaru se înscriu în vasta arie a deșertăciunilor lumești. Este totuși necesar ca ele să fie cunoscute într-o societate nederatizată unde îmbătrânesc și mor de-a valma victime și călăi, în indiferență cvasigenerală, ca să nu spun în sâsăit de enervare al unor mulțimi omenesti ferm decise să greșescă pe contul lor, nedădăcite, nesupărate de glasuri ale conștiinței din pustietăți clamând. O singură concluzie rămâne în picioare - și cea mai mărunta: mizerabila condiție a intelectualului român în regimul totalitar și aceea jalnică în cel liberal. Cât privește alegerea...

Barbu Cioculescu

Interviu cu Virgil Nemoianu

"Mi-ar fi plăcut să trăiesc în secolul al XIX-lea"

(urmare din pag. 7)

Citiva intelectuali care și-au păstrat curajul

- Cartea despre romantism, *The Taming of Romanticism* (Harvard, 1985, premiul "Harry Levin") nu a fost tradusă, dar a avut o soartă interesantă, în sensul că ideile ei au fost puse în circulație înainte ca ea să apară aici. Studenții de la Litere știu de ea și o citează pe la examene, în primul rând datorită Istoriei critice... de Nicolae Manolescu. Aveți de gând s-o traduceți?

- Cartea e de fapt tradusă deja, dar nu chiar satisfăcător și am avut mereu discuții cu editura, inițial cu Editura Minerva. Rămâne de văzut ce soluție se poate găsi. Revenind însă la Manolescu, e un lucru care ar merita să fie spus aici. Au existat totuși, în acești ani așa de dificili, anii '70-'80, citiva intelectuali care și-au păstrat curajul și integritatea. Eu cred că Manolescu și-a luat la vremea aceea un risc considerabil scriind o recenzie despre un

om "interzis". Eram în așa măsură indezirabil încât la un moment dat nu s-a mai îngăduit folosirea numelui meu nici în jocurile de "cuvinte încrucișate", după cum am aflat apoi. Mircea Anghelescu era de asemenea printre oamenii de curaj. De asemenea Adrian Marino și alți citiva. Dar erau foarte puțini. Și e ușor de înțeles de ce: riscurile erau considerabile. O anumită punte cu noi s-a păstrat datorită acestor oameni, repet, de curaj și integritate profesională.

- De curind v-a apărut la Editura Polirom *Micro-Armonia*, care este un eseu despre modelul idilic în literatură. Ce proiecte publicistice mai aveți?

- Pentru România ar fi traducerea cărții *Teoria secundarului*, în pregătire la Univers și care ar urma să apară pînă în decembrie, după cîte mi s-a spus. De asemenea am discutat cu Editura Fundației Culturale Române posibilitatea unei cărți în care să strîng o serie de foiletoane ale mele, date la *Europa liberă* și cîteva eseuri pe tema intersecției dintre libertate politică,

religie, cultură. Pentru S.U.A., lucrez în continuare la ceea ce eu consider a fi volumul al doilea al cărții despre romantism, care s-ar referi la aproximativ aceeași perioadă, 1800-1840, dar accentul nu ar mai cădea pe literatura propriu-zisă, ci pe zonele "marginale", jurnal de călătorie, eseu conversațional, scrieri didactice și alte lucruri de acest fel. Complementar, aș fi editorul unei cărți scoase și sponsorizate de Societatea Internațională de Literatură Comparată, tocmai despre proza romantică non-ficțională din întreaga lume occidentală a începutului de secol al XIX-lea. Printre colaboratori vor fi și citiva experți din România.

- Ce etichetă ați pune acestui secol al XIX-lea?

- Ce pot spune este că nu mi-ar fi plăcut să trăiesc în secolul al XIX-lea. Poate să fie o simplă impresie sau o simplă iluzie.

- De ce tocmai atunci?

- Pentru că era o perioadă în care modernitatea se intersecta cu o anume continuitate a tradiției organice. Pe de

o parte era deci o viață tihnită, plăcută, dar pe de altă parte era și ceva excitant și tensionat pentru că putea să ofere răspunsuri proaspete, entuziaste, noi. Asta s-a și întîmplat, dacă ne gîndim la marii poeți și filosofi ai romantismului, la figurile politice din America de Nord, din Europa occidentală sau chiar din Europa de Răsărit. Mă gîndesc la mulți scriitori români din prima jumătate a secolului XIX, care sînt printre scriitorii mei favoriți din literatura română.

- Revenind brusc la sfîrșitul de secol XX, în Sibiul anului 1996, cu ce plecați de aici?

- Cu impresii, cărți, reviste, dar și cu un regret: mi-ar fi plăcut să iau - am fost în piață zilele trecute - și o bucată bună de caș proaspăt. Nu ține pe drum, din păcate, așa că a trebuit să renunț, dar mi-aș fi dorit să iau cu mine așa ceva din Sibiul anului 1996.

- Mulțumesc pentru interviu, pentru sinceritate și pentru exclusivitate.

Poezie și Mit

ILEANA MĂLĂNCIOIU face parte dintre acei poeți contemporani care caută la izvoarele poeziei clasice pentru a ajunge la o iluminare a sensului poeziei în lume.

În înțeles clasic poezia a exprimat mereu o nevoie de a simți că există un scop cu viețile noastre și în consecință o necesitate de a-l cunoaște. De a ști că viețile noastre sînt foarte importante și că ele nu sînt numai o colecție de întâmplări absurde. În acest înțeles poezia clasică este modernă dar și lipsită de timp, eternă.

Poetul ajunge dincolo de limitele istoriei și gîndirea lui omenească îl conduce într-un alt spațiu din timp. Ca în viziunea lui Dante: "a vizita lumea nemuririi cu simțurile noastre omenești". O adevărată aventură intelectuală, cu toate că poezia este foarte reală și se pătrunde de orice realitate. În același fel cu izvoarele:

*Beți apele acestea cu icre cu tot,
Să simțiți cum vă urcă sturionii
prin trup -
E un loc unde sîngele nu-i mai
încap -
Cînd le-or fișni înotătoarele prin
voi
Vă veți putea împotrivi oricăror ape.
(Sturionii)*

Gabriela Melinescu

Aventura peștilor seamănă cu aventura oamenilor - o manifestare simbolică a energiilor personale. Multe întâmplări actuale au avut loc acum câteva secole. Dar timpul ni se pare rotund, căci ființe, situații și idei din prezent seamănă cu ființele, situațiile și ideile din timpul străvechi. Ca și cum ceea ce e nou s-ar crea simultan în cel puțin două spații ale timpului. Cu toate că trăim în prezent, simțim că ne-am mai găsit odată în aceeași situație în căutarea noastră frenetică pentru a atinge ceea ce există în afara vieții omenești.

Oamenii călătoresc la fel ca sturionii într-un vârtej întîlnind toate posibilitățile de a-și dezvolta energia creatoare și a-și împlini destinul. O călătorie fără odihnă, care corespunde etapelor diferite de interes, acțiune și conștiință. Și poate că în această călătorie, timpul nostru istoric este încercarea cea mai grea - un zid impenetrabil prin care trebuie să ne trecem viețile fără să le zdrobim prea mult, pentru a atinge altă dimensiune, alt fel de a fi, pentru

că omul trăiește nu numai în timp dar și în eternitate. Poate din cauza acestui paradox istoria creează mitologia și o umple cu ceva de neconceput.

Ileana Mălăncioiu s-a născut în 1940 în satul Godeni și a debutat în jurul anilor 1960. A studiat filozofia la Universitatea din București și și-a luat doctoratul în 1975. A publicat 16 cărți de poezie (*Pasărea tăiată*, *Către Ieronim*, *Inima reginei*, *Urcarea muntelui* etc.) Este un strălucit eseist și a făcut și traduceri din poezia germană. Activitatea ei literară de la cartea de debut *Pasărea tăiată* pînă la cartea de eseuri *Crimă și moralitate* are o structură vizionară. În poemele ei se amestecă, ca în prisma unui mare cristal: realitate, tradiție și mit care își caută elementele de combustie dintr-o dimensiune transcendentă.

Adolescența Ilenei Mălăncioiu s-a petrecut în anii negri ai stalinismului cu marile lui proiecte de muncă de sclavi, colectivizare cu forță și percheziții la domiciliu, stalinism care a culminat cu o tragedie națională. Trăsătura dominantă a vieții de toate zilele a acelui timp a fost o totală lipsă de libertate, un inconfort fizic extrem a cărui cauză principală a fost teroarea exercitată la toate nivelele. Un timp de sacrificiu. Generația Ilenei Mălăncioiu a început să creeze într-o totală lipsă de libertate și mai tîrziu a fost pusă în fața datoriei de a crea acea libertate mult visată pentru ca oamenii să-și regăsească o identitate. O identitate specială pe care filozoful român Constantin Noica a descris-o ca pe ceva născut nu prin expansiune ci mai degrabă prin contracțiune, în interiorul întinsei regiuni romanice din est. Poporul s-a tras înapoi către Carpații care încă de la început au fost populați de daci. Astfel s-au creat un popor și o țară despre care istoricul francez Jules Michelet a scris că n-a avut niciodată libertate și că poporul acestei țări a luptat tot timpul și a visat s-o obțină: "Popoare din vest, poporul român destinat de soartă să fie nefericit a oprit adesea hoardele barbare și le-a distrus toate puterile. Chiar și cînd ei au fost învinși v-au slujit pe voi prin forță și suferință! Cum aș putea numi România? Națiunea sacrificată. Ungaria și Polonia cel puțin și-au cucerit o glorie cu suferința lor și numele acestor țări a răsunat pe tot pămîntul. Dar poporul de la Dunărea de Jos abia că a trezit vreun interes European. Da, un popor mîndru, născut din suferință dar încercat cu o mare răbdare, mereu supus, dar mereu ridicîndu-se în picioare."

DAR misiunea poetului este mereu de a face o sinteză din ceea ce a fost, ceea ce este și ce va fi. Locul poetului în lume este un loc de întîlnire pentru impulsurile venite din toate planurile vieții.

Ileana Mălăncioiu nu a fost printre poeții care au cîntat socialismul și trecutul revoluționar. Trăsătura esențială a experienței sale de viață este de natură liturgică.

Ea s-a născut la țară și crede în tradițiile vechi care-i învață pe oameni să domine iraționalul prin crearea de ritualuri; ritualuri de fiecare zi în ramele profunde ale naturii. A ritualiza sau mitologiza înseamnă a adînci revelațiile. Tot ce un om poate trăi ca experiență existențială: jugul istoriei, iu-

birea, trădarea, căsătoria, greșelile, prezența animalelor, entuziasmul pentru idei, moartea sufletului și aventurile fantastice, toate acestea pot constitui materia ritualurilor.

În poezia Ilenei Mălăncioiu animalele emblematice sînt foarte importante. Cocosul, calul, iepurele, ursul și șoarecele sînt simboluri ale forțelor naturii și ale manifestărilor inconștientului. Ursul, de exemplu, este un animal emblematic, un simbol pentru forțele terapeutice ale naturii. Magnificul urs negru al Carpaților, puternic ca 12 oameni, este un erou în viziunea poetei. Se spune că el vindecă bolile incurabile - dacă bolnavul poate să-și țină răsufierea prefăcîndu-se mort. Ursul îl miroase pe cel culcat iar suflarea lui animală intră în nările bolnavului, trezindu-i la o nouă viață întregul corp golit de forțele vieții.

În postura sa de oficiant păgîn, poetul are misiunea de a forma lumea profană după marile arhetipuri. Pentru a începe dezvoltarea spirituală se trece prin diferite etape. Este nevoie de timp pentru ca omul să devină om. Mai întîi se sacrifică o pasăre al cărei suflet devine o călăuză pentru inițiere (*Pasărea tăiată*). A te hrăni cu ceva care a fost o ființă vie, acesta e un sacrament și un mister. Ceva la care noi, oamenii de azi, nu ne mai gîndim niciodată atunci cînd ne așezăm la masă. Altădată se mulțumea acelui animal care va fi mîncat pentru că s-a dat el însuși drept hrană pentru alții.

De la ritualuri și sacrificii se ajunge în poezia Ilenei Mălăncioiu mai departe, ca într-un lung proces pînă la viața contemplativă a eremitului (*Către Ieronim*). Eremitul sau filozoful sau profetul (Natanael) au meditat mult asupra condiției umane. Astfel încît el a devenit altfel decît restul oamenilor. Din cauza acelei meditații adînci chiar și scheletul său s-a transformat în argint alchimic. El este prieten cu animalele sălbatice și trăiește la piciorul muntelui, în apropierea aerului tare al libertății. El este chemat pentru a media cu forțele necunoscute ca un șaman, atunci cînd viața comunității este amenințată.

"Natanael, cred că umblă șobolani prin cetate..."

*Natanael, aveți grijă,
Cetatea va fi dărîmată..."*

(*Inima reginei*)

Dar chiar și contemplarea trebuie lăsată în urmă în drum către o experiență mai înaltă. Se descoperă brusc întreaga existență a muntelui care ne învață să luăm drumul în sus:

"În creierul meu stă muntele spre care priveam,

*Răsturnat, chircit, îngropat -
Să aibă loc tot, să-l iau cu mine, -
În clipa în care am plecat."*

(*În creierul meu*)

Urcarea muntelui influențează destinul personal, acesta se schimbă creîndu-se după adînci prototipuri. De la piciorul muntelui se vede clar, ca în viziunile Sfîntului Ioan al Crucii: muntele este inaccesibil dar demn de urcat.

Ileana Mălăncioiu

Muntele poate da omului măreție prin faptul de a-l înălța deasupra condiției umane.

Cînd omul a învins pasivitatea sa, el trebuie să se dezvolte pe un alt plan și să-și pună întrebările esențiale:

*"Dar de unde pînă unde acest întuneric
În loc de lumina promisă?"*

(*Deschide-te*)

ASTFEL începe o luptă fără odihnă pentru a cuceri muntele păcii și al odihnei. Prin răbdare, exercițiu și disciplină se îmblînzesc forțele întunericului care influențează împrejurările vieții. În acest context însăși poezia realizează o înălțare care-l conduce pe poet către "zona interzisă" (titlul marii antologii a poetei) unde se întîlnește tot ce a existat odată: o soră moartă, foarte iubită, tot ce a existat și oamenii au crezut că s-a pierdut. În aerul muntelui se descoperă adevărata identitate - faptul că un singur om poate reprezenta toată umanitatea. Cînd se știe asta, omul e pregătit pentru a bea din apa înțelepciunii. Atunci se vede cu claritate că nimic nu s-a pierdut, nimic în afară de coaja sau monumentul funerar al civilizației noastre lacome din care mortul lipsește:

"Construiam un imens monument funerar,

*Era aproape gata cu tot confortul,
Mai trebuiau cîteva lucruri neînsemnate*

Și fără îndoială mai trebuia mortul."

(*Monumentul*)

În această perspectivă nu mai există moartea. Căutarea "vieții fără de moarte" este motivul central al basmelor românești. În zona odihnei și a păcii nu există moarte.

Mîndria de a fi om a fost întotdeauna legată de capacitatea de a îndura infinită durere pe care istoria ne-o pregătește mereu. O filozofie a poporului, o filozofie stoică. Există în ființa mentalității românești vindecarea adusă prin asceză și poezie - se crede că asceza și poezia sînt nemuritoare și invincibile. Această credință în asceză și poezie face ca fiecare clipă din prezent să aibă valoarea unui mit, să fie considerată ca o rememorare a unui timp vechi cînd zeii trăiau ca oameni, aici, pe pămînt.

Poezia Ilenei Mălăncioiu descrie întâmplări ale vieții de fiecare zi, dar ele sînt mereu raportate la un mit. "Mitul, scrie Joseph Campbell, ne ajută să redescoperim în prezent rădăcinile noastre." Pacea și odihna apar atunci cînd începi să știi cine ești. În acea clipă istoria este absorbită de mit și se începe o nouă viață.

O viață de om - așa cum

12 ianuarie 1937

CITESC din Nietzsche și parcă mă regăsesc în spusa lui cum că "omul cel mai puternic e omul unui singur gând". Rezultă de aici că asemenea "gând" le subordonează pe celelalte, le ierarhizează, le structurează, dându-le o direcție limpede, de neabătut. Și nu mai cu seamă *dragostea* - în direcție "dionimică" - înfăptuiește aceasta? Și nu astfel se clădește o personalitate?

14 august 1940

DE CÂND mă tot gândesc cum au ajuns "cioblovicii" la Prut înainte ca eu să fi izbutit a trece în "Țara Liberă", nu mai vorbesc aproape nimic cu cei din familie. De parcă ei ar fi de vină! Îl iau pe "Surul" și-l călăresc pe deșelate, bezmetic, pe la vile și pe la pădurea tatei. Zăbovesc mai mult în fâneța noastră de pe malul Culei, trântit cu mâinile sub cap în iarba înaltă, încă necosită "de-al doilea", gândind la câte am visat, la ce planuri de viitor îmi făcusem în aceste locuri ale copilăriei. Iar acum la ce mă pot aștepta? Mi s-au închis toate drumurile; cu excepția probabilă - după cum au început a umbla "vorbele" prin sat - a celui spre Siberia.

...Și am împlinit șaisprezece ani. În 14 aprilie (ziua mea de naștere), îmi făcusem pentru prima dată un bilanț - și ambițios, și neliniștit. Să revăd ce notam atunci: "Singura mea nenorocire, de care efectiv trebuie să țin seama: nici acum, când s-ar zice că merg spre maturitate, nu-mi cunosc zăcămintele din adâncul sufletului. Deși le-am presimțit și le-am tot căutat, de când și încurajările excelenților mei învățători de școală primară au sfârșit prin a mă face să bănuiesc că e ceva de capul meu."

Ce "planuri" mi-aș mai putea face acum?...

9 martie 1944

SCRIU cu paltonul în cap, apărându-mi carnetul de lapovița care nu mai încetează. "Zilele Babei", de! Abia acum mi-a venit în minte să notez ce rostogolire de întâmplări s-a abătut asupra noastră de alaltăieri. La cinci dimineața, toți cei din internatul Școlii Normale eram în picioare și ne înghesuim în "sunduce" (= valize de lemn) multipuținele lucruri personale de care dispuneam. Ne treziseră pedagogii și ofițerii de la "premiară" cu: "- Vin rușii! Au spart frontul la Moghilev și coboară pe Prut, cu direcția Iași. Repede... la dejun și, pe urmă, la gară. Trenul nostru ne așteaptă nu mai mult de două ceasuri. Și să nu care cumva vreunul... Plutonul de execuție îl așteaptă." Școala Normală nu are nici un "extern", încât... Pe la șapte și jumătate eram în gara Chișinăului, căutând trenul și grăbindu-ne să apucăm vreun loc. Era un mărfar cu vagoane descoperite, iar la fiecare scară era câte un soldat cu baioneta la armă. Dar n-ar fi fost nevoie. Ne apucase pe toți un fel de delir, gândind că vom vedea - cei mai mulți pentru prima dată - "Țara" și că vom scăpa de "bolșevici". Cântam cântece patriotice, iar elevii din clasele mari jurau să se întoarcă pe front de acolo unde urma să ajungem acum: la Arad. Abia încă după câteva ore s-a pus tre-

nul în mișcare, precedat și urmat de altele; un lanț interminabil. Toată administrația provinciei era evacuată, apoi elevi de pe la licee, studenții teologi, preoțimea, sumedenie de familii venite de cine știe pe unde. Aud că peste un milion de oameni s-au pus în mișcare. Și "în locul nostru"... *cine?* - "Cine?", le răcnesc celor dimprejur, iar apoi cu glas stins: "- Cineee...?" Și ne dau la toți lacrimile. "- Ei, lasă!", zice prostovanul clasei mele (a VI-a), care se nimerise în același vagon. "- Ne-au încheiat mediile de absolvire? Ne-au încheiat! Suntem în clasa a VII-a și, ca mâine, ne vedem învățătorii!" L-am bușit mai mulți, ca pe un nemernic, și nu știu ce se alegea de el dacă nu ne somau să încetăm soldații de pe scări. Pe urmă, încet-încet, am căzut toți pe gânduri. Doar câte o vorbă a celor ce se uitau afară, peste peretele de scânduri: "- Uite Strășeni!... Am ajuns la Călărași... Măi! Nu cumva se aud tunurile?" Deși ni se părea imposibil, tresăream cu toții. Pe urmă râdeam mânzește.

Groaza noastră a fost la Ungheni. Nu ne dădeau drumul spre Iași, deoarece pe acolo se zice că aveau întâietate șirurile de trenuri care veneau din nordul Moldovei. Aproape o zi am așteptat la podul de peste Prut, când sub ploaie, când sub lapoviță. Ni se terminase și mâncarea rece primită în gara Chișinăului, iar prin Iași aproape că nici n-am prins de veste când am trecut, nimerind trenul nostru pe o linie laterală. Acum, se zice că suntem în județul Vaslui. Ponoare. Sate cu case împrăștiate și fără garduri la ogradă. Ninge. O vacă stă legată de un prun pipernicit, cu greabănul plecat mai până în pământ. Sărăcie mare pe aici... Dar iată că ajungem în Roman. Un stol de doamne în uniformă "Crucci Roșii" se reped la vagoanele noastre și ne întind sticle cu ceai fierbinte, biscuiți, câte o grămadă de pâini. Unul de la vagonul vecin, ne strigă: "- Măi! Și vouă v-au dat plăcinte «poale-n brâu?»". Nouă nu ne dăduseră, dar ce are-aface? Mâncăm ce am primit, după ce flămânzisem mai bine de o zi.

Îmi închid și eu carnetul, dând să mănânc, dar văd că nu pot. Mi se face negru înaintea ochilor.

14 aprilie 1940

"O, PATRIE sfântă! Nimeni nu te poate iubi atât de sincer și de tare ca acela care te-a pierdut..." (Adam Mickiewicz)

23 decembrie 1945

INTR-UN fund de geamantan dau de acest caiet cam jerpelit, pe care îl uitasem în anii din urmă, - ai "exilului în libertate" (cum îi zic în sine-mi). Să-mi deslușesc mai bine ce înțeleg prin "exil în libertate", fiindcă tot nu găsesc altceva mai bun de făcut, în singurătatea asta mare a internatului (colegii câmpulungeni, la a căror Școală Normală m-am oploșit și eu din toamnă, s-au zburătăcit ca vrăbiile spre așezările lor de sub munți; iar fascinantul meu companion de "corride filosoficești" de la Liceul "Dinicu Golescu", unde de asemenea m-am înscris și mă pregătesc să dau câte două clase într-un an, începând de la a V-a, și-a găsit tocmai acum să se ducă în Franța, la taică-său,

"diplomatul", de unde teamă mi-e că nu se va mai întoarce). Vasăzică: de ce "exil în libertate"? Întâi: fiindcă rușii încă nu m-au prins, deși îi vânează neîntrerupt pe basarabenii fugiți dintrale lor (mă minunez de aplombul unui fost coleg și consătean, care, prins pe Bulevardul Elisabeta din București între două "razii" de-ale "krasnoarme-iților", și-a adăugat pe loc în buletinul de identitate - se vede că avea cu ce! - un "Od" înainte de "Orhei" = "Odorhei"...; "muscalilor" li s-a părut că ceva nu e în regulă cu buletinul și l-au întrebat "de ce e așa de boțit de parcă ar fi fost scos din c...?" el, deși înțelegea ceva rusește și pricepuse întrebarea, a dat din umeri cu un "Ea ni znaiu po rus-kii"; și l-au lăsat să treacă). Prin urmare, așa stau cu "libertatea". Însă - în al doilea rând: colegii mei câmpulungeni știu ce e aceea "vacanță", asistă la tăiatul porcului sau măcar a vreunor "galițe", merg cu "uratul", sau - ca feciorul primarului din Nămăiești - ascultă din pridvor pe "urători", beau țuica lor de prună care aici e ca apa ș.a.m.d.; iar eu?; singur pe culoarele acestea pustii, mă învățesc în loc, gândindu-mă la ce-a fost și nu va mai fi probabil niciodată; și iată că zâmbesc totuși, aducându-mi aminte de ceva: de caietul în care îmi notasem, după "dictarea cântată" a mamei, peste trei sute de cântece basarabești, din care și caut acum unul anume: "Frunzușoara spinului./ Bună-i casa străinului./ Ca și casa socrului./ Pe-afară-i albă de var./ Înuntru-i plină de-amar./ Da' casa măicuței mele./ Îi pe-afară cu nuiiele./ Înuntru - faguri de miere..."; răsfoind, dau cu zîmbet - de o "strigătură": "Hai, cumătre, ș-o bea ghini./ Căci ca mâne moartea vini./ Ori la mine./ Ori la tine./ Ori la noi/ La amândoi."

...Cu surâsul uitat pe buze, mă întorc în clasa pustie, unde-l lăsasem pe Leonardo da Vinci al meu și reîncep a citi cu îndoiță râvnă: "O, minunată este justiția ta, Primule Motor! Ai dorit să nu lipsești nici o forță de ordine și de calitățile absolut folositoare ei..."

14 aprilie 1954

CA ȘI Swift ("mais toutes proportions gardées"), nu-mi onorez - în cazul, frecvent, când nu uit de ea - ziua de naștere decât cu nepăsare, posomoreală, uneori și cu bilanțuri sinistre.

27 mai 1956

UNEORI mă simt ca o carte ridicată din praful străzii de către trecători, răsfoită ici și colo, găsită neinteresantă și iarăși aruncată jos, sub picioarele tuturor.

5 martie 1977

CUTREMURUL de aseară m-a surprins în Facultate, la etajul întâi (sediul catedrei), cu ședința Cercului științific special "Mihai Eminescu". Veniseră paisprezece fete și patru băieți, iar unul și începuse să citească despre *Mitul dacic în lirica eminesciană, precum și în scrierile dramatice*. Tocmai începuse să se refere la cum beau "ducii" daci otrăvă din cupe-țeastă de dușmani, când un

mare vuiet l-am auzit toți venind din spre Dunăre. Eu, sărind în picioare abia am început să articulez "Cu..." "șeful" cercului (un distins student) a luat-o înainte: "Cutremur!", și a vă să sară pe geam (Acum, nu mă exact cu o vinere înainte îi murise-tăl). L-am prins de părul lăsat să crească în stil "hippy" și l-am repezit și mijlocul sălii. Începuseră zgâlțâitul și zvâcnirile podelei - cu noi cu tot - sus. Fetele, voind s-o ia pe scări, le-oprit cu câteva palme și am strigat: "- Sub ușă!" (Se știe cât de larg e și stîlul de sub ușă la bătrâna noastră Uversitate). Câteva țipau, iar eu comtam: "- Stați cuminiți! Acuma trece! simțiți «valurile» cu care se termină (încă nu știam că le zice "replici") Cum s-au oprit zguduiturile, fet iarăși voiau să se repeadă spre scări. eu: "- Dar pardesiile?" Le-am apărcele două brichete pe care orice mător înrăit ca mine le are asupra încât fiecare și-a distins pardesiul și întunecimea compactă. Le-am scos precauție în stradă, avertizându asupra sfărâmăturilor de pe scări, no-țindu-i pe cei patru băieți cur-conducă - în grupuri - spre casă: "Î mijlocul străzilor, auziți? Să nu vă c-din calcane tocmai acum vreo piatră cap!" Apoi, cu inima strânsă, am lue și eu la picior spre Drumul Tabe-unde locuiesc.

N-aș fi însemnat toate acestea, d-în ele n-ar fi implicate o ciudățelă tragică și două altfel de învățămîi. Întâi: seara, în ușa de la ieșirea Facultate, m-am încrucișat cu Sa Bratu, care se precipita afară, după și terminase cursul "- Dar tu încotro l-am apostrofat. Nu știi că avem «C Eminescu»? (Îi plăceau studenții de "Cerc" cât și mie, așa încât până atunci participase statornic la ședințele nare). "- Azi n-am timp, - îmi răspun E ceva la televizor care mă interese: mult, așa că..." N-am mai insistat; în-acum mă cutremur, cu un fel de re-zențare halucinatorie a ceea ce se m-a "Destin": cum blocul de la "C sata", cu locuința lui Bratu cu tot prăbușise, dacă ar fi rămas la "Ce scăpa de moarte; da, însă cum i putea fi viața, fără incomparabila anca, fără soră-sa Tuța, pe care oric le prindea cutremurul acasă?... În doilea rând: azi-dimineață, abia se minase când toți colegii mei - fără le-o zică nimeni - au grăbit spre cultate. Eu, mergând cu precauție strada Știrbei Vodă, simțeam în ur mea doi inși care se vede că nu e mai rapizi decât mine, dacă nu mă pășeau. Auzeam tot ce-și spuneau u altuia. Între care, următoarele: "- A tu cum e acum? Ca în Coșbuc. Ascu «A-nceput de ieri să cadă/ Câte bloc. Acum a stat/ Norii s-au mai bunat./ Orășenii fug grămadă/ Că sat»." Au răs amândoi, cam îndoiel-ce-i drept. Iar eu mă gândeam: "trăs mai sunt românii noștri!; totul «re-vă» cu bancurile!" În al treilea rând au întrebat studentele care fuseser. "Cerc" și își uitaseră gentile pe m (uitasem și eu) de ce nu mi-a fost f atunci când, printre clătinături, le tam și le învățam ce să facă. Am st clipă la gânduri, apoi le-am amintit

...ar mai fi fost!

spus baba din *Povestea poveștilor* anului care se cătrânise de "recolta" pagubă: "Hei, hei! nepoate, pe unde lege dracul surcele, eu am tăiat lem-... Nu mă mai întreba cum, și zi bog-prosti că Ț-am deschis ochii ce să ei..." Cele care știau *Povestea...* au t în hohote de râs, iar eu am încre-nit uitându-mă la colegul Frâncu, nci ivit în ușă: îi innălbise tot părul noaptea trecută.

4-5 februarie 1995

...HEMORAGIE nazală vreme de sprezece ore, - cu nesomn, bilanțuri istențiale, aproximări ale celor ce ar i putea fi.

17 octombrie 1995

"UNEORI mă bate gândul că noi menii am venit pe lume ca să nu ne elegem." (Ortega y Gasset)

20 octombrie 1995

...VISURI. Noapte de noapte, visuri străbaterea a tot felul de labirinturi, muri încurcate, obstacole. Și încă o e permanentă, de un anume fel.

23 octombrie 1995

VERITABILA artă corectează natu-dar nu o poate nega. Numai "avan-dele" de toate spețele au crezut că o face.

12 noiembrie 1995

DE CE și în ordinea spirituală, - ca nu mai vorbim de cea practică, - noi, nânii, "nu isprăvim" aproape nicio-ă nimic? Într-o baladă emblematică, m cum legendarul Manole îi zice grului-Vodă că el ar fi în stare să lească o mănăstire și mai frumoasă cât cea de pe Argeș, dar e împiedecat să facă. Eminescu însuși, după atâția i, nu degeaba statua în *Scrisoarea IV* "Aspru, rece sună cântul cel etern sprăvit..." Și nu o spunea din orgoliu tit în modestie: chiar *Luceafărul* - ră cum am arătat cu mai multe prile-i - e un poem neterminat. Suntem tre cei ce trebuie s-o ia mereu de la epul? Și nu e cumva, totuși, o "șan-în asta?

31 decembrie 1995

ZILNIC, ducându-mă la "stația 34", iau mașina spre Facultatea mea... perionică", văd câinele acela negru e prin aceste locuri de vreo unspre-e ani. Arată tot mai bătrân. Laba de piciorul drept din față îi e ruptă. Se tă din loc în loc, cât mai departe de alți câini ai străzii, mai tineri. Îl contemplan câteva clipe și, pe ră, mă gândesc la mine.

INTR-UN FEL, cu vârsta, am deve-un Quasimodo. Trupește. Sufletește, n fost asemeni întotdeauna, mirân-mă în genul meu de astă bizară ne-rivire a sufletului cu trupul. Și mă gândesc: e sortit să nu distingă ieni ce poate fi *dincolo* de inad-tența asta?

27 februarie 1996

IARĂȘI o hemoragie nazală. Și "în

public". Începusem primul seminar la anul II - Filologie și abia de l-am înche-iat, punându-mi vată după vată în fața studenților, care, delicați, se făceau că nu observă. Cursul - cum puteam să-l mai predau? Și seminarul de după acea? A trebuit să mă întorc acasă cu un taxi. E a doua oară când îmi întrerup - în peste patruzeci de ani - îndeletnicirea asta, dragă cât și celelalte câteva.

...Cum s-ar zice, "nu mai Ține!"

28 februarie 1996

AZI, doctorii mi-au zis că trebuie să mă operez. Adică... să încep a-mi cârpi zdrențele? Le-am spus: "- Nu!", amin-tindu-mi (fără vreo sumeție) de Iov.

3 martie 1996

M-A RUGAT s-o primesc și a venit la mine o fostă studentă, de prin pro-moția '76. Profesoară. Cu toate "grade-le" luate. Are și doi copii măricei. Mi-a mărturisit că, săturându-se de "naveta" între școală și cratiță, a gândit să facă și ceva numai pentru ea - și a scris un ro-man. Are mari îndoieli asupra lui și nu știe ce să facă. Merită să mi-l încredin-țeze, spre a-i spune și eu ce cred? I l-am luat din mână, am citit pe loc o pagină de pe la început, trei de pe la mijloc, iar după aceea am scotocit după correspon-dența dintre Flaubert și Maupassant, dându-i să parcurgă următorul pasaj dintr-o scrisoare a primului: "Talentul e o lungă răbdare [...] Trebuie să privești tot ceea ce vrei să exprimi, îndelung și cu destulă atenție, pentru a descoperi un aspect ce n-a mai fost văzut și expus de nimeni. În orice lucru e ceva inex-plorat, pentru că suntem deprinși a nu ne servi de ochii noștri decât cu amin-tirea a ceea ce s-a gândit înaintea noas-tră despre lucrul ce vedem. Cel mai mic lucru cuprinde un pic de necunoscut! Să-l dibuim. Pentru a descrie un foc ce arde și un arbore într-un câmp, cată să stai în fața acestui foc și acestui arbore până ce nu va mai semăna cu nici un alt arbore și cu nici un alt foc. În felul acesta se cucerește originalitatea."

Terminând, a ridicat ochii spre mine - întrebători. Întrebător o priveam și eu. Și-a luat manuscrisul și a plecat, mur-murând nu știu ce vorbe confuze de mulțumire și de rămas bun.

23-24 aprilie 1996

IARĂȘI o hemoragie nazală. De da-ta asta a Ținut șaptesprezece ore, cu toa-tă priceperea cu care crezusem că am învățat cum să opresc astfel de... "acci-dente". A trebuit să mă reped până la urmă la Spitalul Militar, pentru ajutor. Acum, întors acasă, cu capul "împache-tat" grotesc, stau pe margine de pat așa cum aș sta pe marginea neantului și m-aș uita fascinat înăuntru.

Totuși, în "arrière pensée", știu că mai am - până la Neant.

17 mai 1996

..."A LUA STARTUL" prea dina-poia liniei de pornire a celor ce-s - zice-se - "calificați" pentru asta. A fi *înfrânt* de la un capăt până la celălalt al vieții... Dar nu și "învinși"!

20 mai 1996

"MITUL LABIRINTULUI" e - cu

anticipație - o metaforă a cal-culului probabilităților.

14 iunie 1996

TIMIDITATEA nu e decât rezultanta *pudorii* și, mai în genere vorbind, a *delicateței* sufletești. Proștii nu-s defel ti-mizi. Nici închipuiții "inteli-genți", cinici. De fapt, aceștia-s și *regula* de structură și de conduită a speciei umane. Ceilalți, - timizii din pudoare și delicatețe, - sunt biete "excepții".

27 iunie 1996

...AMUZANT mai procedează moartea, lovind de la o vreme ba ici, ba colo. Aproximează locul unde va putea da lovitura de grație.

28 iunie 1996

DOAMNA I.P., excelentă soră de policlinică, cu iscusința ei de femeie, - după electrocardiogramă, - nu știu cum a făcut azi ca să ajung în fața ilustru-lui medic A.P. Iar acesta mi-a spus verde: "- Ai avut un infarct; asta-i! Cum? Știi că l-ai făcut pe drum, fără să cazi? Co-losal!" Iar după aceea a dozat cu glume sfaturile draconice care-s de dat în ast-fel de situații. Adică: "- Nu cursuri, nu examene, nu fumat, nu cafea, nu femei, nu... etc., etc." Cu alte cuvinte: "treci la marginea vieții!"

Iar eu, în sine-mi: "- Îhî!" Și cu vo-ce tare: "Atâția oameni mai vrednici mult decât mine au murit ba pe scenă (Molière), ba în laboratoare, unii chiar mai deunăzi escaladând Everestul ș.a.m.d.; de ce nu aș muri și eu printre studenți, în timpul vreunei prelegeri?"

Iar în gândul meu: *oricum, în Cosmos trebuie să fie mai larg decât aici.*

29 iunie 1996

O STUDENTĂ de-a mea, la exa-men, scriind despre *Sursele umorului în opera lui Creangă*: "Scrierile lui Crean-gă fac parte de mult din educația ori-cărui copil de școală. Și nu numai. Pă-țaniile lui Nică, sau aventurile lui Ha-rap-Alb, au făcut și continuă să facă de-liciul copilăriei, al vârstei fără griji, dar și al vârstelor când prea te năpădesc grijile. Și asta - pentru că limba lui Creangă este, pe o față a ei, limba co-pilăriei, iar pe cealaltă față e limba în-țelepciunii și a iubirii de oameni."

Nu e bine spus? Nu face să-ți bați capul cu astfel de tineri, de la o urgisită "Universitate particulară"?

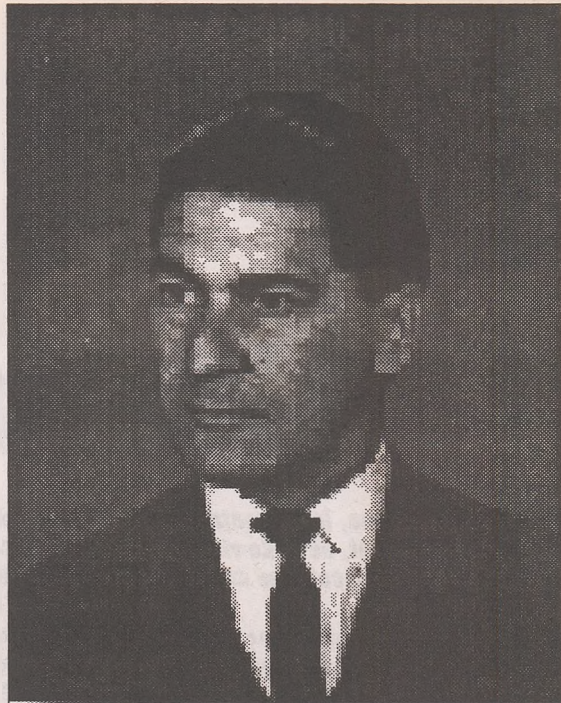
Iată, după demonstrații laborioase și de o nedezmintită pertinentă, cum conchide o altă studentă, la același exa-men scris: "Romanul *Mara* este prima carte de vizită a sufletului ardelenesc."

2 iulie 1996

"CARACTERUL" și "scaunul". A i se fi ridicat "scaunul", fie și cu câțiva centimetri, de alții, iar în câteva cazuri, experimental, chiar de mine, când mi s-a întâmplat să pot; *caracterul* nici unui astfel de "căftănit" n-a rezistat.

3 iulie 1996

"PUTEREA" - așa cum înțeleg lu-crurile politicienii - e *să o ai asupra al-*

tora. Când, de fapt, problema e să te conseacri politicii după ce ai ajuns *să câștigi deplină putere asupra ta însuși*, - a ceea ce te-ar feri să devii un "po-liticastru".

"OMUL potrivit la locul potrivit..." Cine să-l pună acolo? Politicienii? Sunt - onoare eventualelor excepții! - prea orbiți de *subiectivitatea lor*, care pe numele ei adevărat se cheamă "beția puterii", spre a nu pune *în locurile po-trivite pentru alții*, de real merit, *pe cei ce li se subordonează necondiționat*. De altminteri, în privința aceasta nu e vorba numai de așa-numiții "politicieni de profesie", ci de orice "șef" ori "șe-fuț" din cine știe ce întreprindere, insti-tuție, - din comunități oricât de minus-cule.

AUTORITATEA ce-i de neapărată trebuintă "șefiei" adevărate - în poli-tică, în viața profesională, în familie ș.a.m.d. - se câștigă nu prin teroare, ter-tipuri, abuzuri, ipocrizie, lovituri pe la spate, ci numai și numai prin ireproșa-bilul (sau cel puțin precumpănitorul) *exemplu personal*. Amintiți-vă de Cin-cinnatus, de Lincoln, dar și - exceptân-du-i un prea omenesc "călcâi al lui Ahile" - de Alexandru Ioan Cuza al nostru.

CU ÎMPINGEREA oamenilor la "traiul de azi pe mâine", sfârșesc prin a avea câștig de cauză grupusculele "pu-terii" de orice soi și culoare politică. Dar... *quousque tandem* ?

O POSIBILĂ definiție a *omului erei informaționale* : vede "fața" știrilor ce-l năpădesc din toate părțile, până la năuceală, uitând astfel că există și un "revers" al lor.

6 iulie 1996

ÎN *Le paradigme perdu: la nature humaine*, Edgar Morin conchide după migăloase investigații că omul e un "sapiens-demens"; mod de a-i reproșa lui Darwin că n-a subliniat suficient la ce caricatură a ajuns "evoluția specii-lor" până la urmă.

ÎNTRE Iulius Cezar și Paul Gau-guin s-a rotit până acum umanitatea. Poate că numai un Leonardo da Vinci s-a știut plasa *deasupra* ambelor vâr-te-juri.

7 iulie 1996

DE-O vreme, mă rog Spiritului Uni-versului doar atât: să-mi păstreze tine-rețea sufletească.

Bunica Ioana

Pentru Andrei și Ioana, în speranța că nu vor uita cine sunt, de unde vin și încotro se duc

ICI nu se lumina bine de ziua că bunica Ioana își găsea de treabă prin curte. Târș, târș, mergea trăgând după ea niște papuci mari de pâslă fără încuieri. Din când în când se oprea să-și tragă sufletul. Abia respira săraca de ea; o supăra astma, i se umflau picioarele, n-o mai asculta inima... Dar ea nu și nu, continua să se ostoiască cât era ziua de lungă. Parcă o văd și acum măturând frunzele uscate, strângând merele căzute peste noapte, scoțând apă rece și bună din puțul "american", făcând parte prin zăpadă cu o mătură de nuiele ori ducându-se la poartă în răstimpuri să audă un "bună ziua" din gura celor mai tineri.

Când frigea pește pe mașina de gătit, fumul exala prin ușa întredeschisă, ațâțând pisicile din vecini, care veneau cu zecile atrase de miros. Ea, ce să facă? Lua un cotor de mătură veche și-l arunca după ele, dar pisicile se ascundeau pentru câteva clipe pe unde apucau pentru a se întoarce de unde pleaseră. Atunci ea le stropsea cu apă, le ocăra, dar fără rezultat; ele continuau să aștepte, să pândească pe după gutui, doar vor reuși să fure ceva. Își ascuteau ghearele pe scoarța copacului ce sta să se prăvale peste casa bunicii, se încăierau, mieunau. Pisici pe acoperiș, pisici în magazie, pisici în pragul ușii. Ce era să facă biata bunica cu atâtea pisici? Cu ce să le hrănească?

De teamă ca nu cumva ielele să-i spurce apa de ploaie agonisită cu greu, bunica aducea în fiecare seară cazanul de aramă în casă; niciodată nu folosea apă de ploaie rămasă peste noapte afară. De spălat pe dinți se spăla cu mălai ori cu cenușă, așa cum "a apucat" de la cei vechi. Hainele și le călca cu un fier mâncat de rugină. Și cum, probabil, o năpădisese singurătatea, ce s-a gândit bunica Ioana? Să-l aducă pe băiat la oraș. Și m-au adus, după cum a fost voia bunicii. Așa că am locuit în casa ei de paianță câțiva ani buni, până ce ai mei au construit o altă casă de cărămidă cu vederea la stradă.

Ce ființă ciudată era bunica asta a mea! Odată am surprins-o vorbind cu nucul. Era un pom tânăr, plantat chiar de ea. Sta așadar cu toporul în mână și vorbea cu el ca și cu o ființă umană:

- Ascultă aici, zicea, dacă nici anu' asta nu faci nuci să știi că te tai, uite-așa... Și zicând asta deodată o văd ridicând toporul și agitându-l prin aer, după care îl lăsa să cadă binișor chiar pe tulpina netedă a copacului. Nu-mi amintesc dacă rodea cu adevărat sau nu. Cu toate acestea, bunica nu a tăiat niciodată nucul, așa cum îi promisese.

Seara își lua fusul ori andrelele și torcea ori împletea un pulover ca neaua de alb. Eu, curios, (curiozitate de copil de șapte ani ce abia trecuse pragul școlii) o impresuram cu întrebările. Ea, aprinzând lampa cu gaz și punând câteva gutui și mere la cuptor,

mă privea cu blândețe, răbdătoare.

- De ce stă luna pe cer, bunico, și nu cade niciodată?

- Păi cerul ăsta, cât îl vezi, e ca un acoperiș de șindrilă în care Dumnezeu a bătut în cuie de aur stelele toate și luna... Cum să cadă atunci luna de pe cer?

Avea răspunsuri pentru toate întrebările mele bunica; nu sta mult pe gânduri până să-mi răspundă, pe loc mă și lămură.

Într-o zi de martie, cu vânticel cald, am meșterit un zmeu de hârtie și l-am înălțat sus, sus de tot. Și numai ce o văd pe bunica Ioana venind spre mine degrabă:

- Stai copile, că mi-am amintit, zice.

- Ce ți-ai amintit? o întreb eu preocupat să dau mai multă ată zmeului.

- De mult de tot, când Dumnezeu nu făcuse încă oamenii și toate erau laolaltă, știi tu ce s-a întâmplat? Soarele s-a luptat cu vântul, voia pe semne ca vânt să nu mai fie. L-a chinuit tare, l-a tras pe roată, vrând să-l prădească, să rămâie soarele singur...

- Și atunci?

- Maica Domnului i-a spus soarelui: "Ai văzut tu cofă fără toartă? Ai văzut casă fără ferești?" Și tot așa mai departe... "Ba n-am văzut", zise soarele. "Dacă n-ai văzut, apoi nu se poate lume fără vânt". Și i-a dat drumul vântului, dar l-a rupt în bucăți, să nu mai fie așa de tare, că ferească Dumnezeu ce putere avea, năruia ziduri, case...

Altă dată îmi spunea un fel de poveste a lumii de demult pe care bunica nu reușea să o sfârșească niciodată: somnul îmi împăienjenea vederea, și o auzeam ca prin vis:

- Vezi tu pământul ăsta? Tot e înconjurat de ape. Deasupra noastră și sub noi e tot apă, iar pământul stă pe apa asta fără margini plutind ca o frunză, ca o coajă de nucă.

- În apă sunt pești? o întrebam eu cu jumătate de gură.

- În marea asta este un singur pește, iar pe peștele ăsta stau patru stâlpi și pe stâlpii ăștia stă pământul. Când peștele clatină din coadă, atunci să știi că pământul se cutremură iar Dumnezeu se uită la pământ cu mânie, iar pământul, la rândul lui, nu mai poate de frică...

CASA bunicii nu era prea mare, doar două odăi și o verandă. Una din odăi era mai tot timpul închisă. N-am știut niciodată de ce, dar nici n-am întrebat-o vreodată despre asta. S-a întâmplat însă ca într-o zi de toamnă târzie să uie ușa deschisă și, cum își găsea mereu de treabă prin curte, curiozitatea mea de copil m-a făcut să mă furișez înăuntru. Ce să vezi? Mobile vechi din lemn de trandafir, mătăsuri, dantele, rochii în ambalaje de tipă îmbrăcate probabil o singură dată, sticlețe cu parfumuri, ți-gări de foi în cutii aurite, albume cu fotografii de familie, flori de hârtie ceruite, câteva pachete cu scrisori... N-am știut, sub puterea emoției, ce să ating

mai întâi; totul mi se părea neînchipuit de straniu, de parcă descoperisem o comoară. De fapt, nu era nici o comoară acolo, doar viața bunicii risipită printre aceste fărâme de amintiri ce se aflau acum pentru prima dată sub ochii mei. Timpul se oprise parcă pentru câteva clipe în loc, mirosea a gutui și a dulceață de cireș amare, a tutun fin și a mușegai. Acum înțelegeam de ce câteodată bunica intra în această odaie închizând ușa pe dinăuntru; acolo era concentrată viața ei câtă a fost, tinerețea ei, prietenii, familia ei, cântăreții ei preferați, actorii ei preferați, secolul ei. Ea rămăsese acum unul din puținii supraviețuitori ai celui Titanic ce s-a scufundat pentru totdeauna... Și eu? Ce căutam eu acolo? De ce vroiam eu să răscolesc trecutul bunicii? Nu eram decât un intrus, poate prea copil și de aceea prea neștiutor pentru a pricepe toate aceste lucruri. Dar ea, bunica Ioana? Ea avea nevoie de aceste amintiri, de aceste suveniruri, de acea cameră în care se regăsea pe sine. Chiar mă întrebam: oare ce secret ascundea bunica acolo, ce secret pe care mintea mea de atunci nu putea să-l pătrundă? Mirarea mea a luat sfârșit în momentul în care am auzit glasul bunicii. Mă striga, nici nu bănuia ce impietate, ce sacrilegiu am săvârșit pătrunzând în odaie...

Când venea poștașul cu "penzia", bunica chibzuia banii în așa fel încât să-i ajungă întreaga lună. Și numai ea știa cum îi socotea: atâta pentru coșniță, atâta pentru gaz, atâta pentru lemne, atâta pentru popă, atâta pentru băiat la școală... Vremuri grele, în care cele de trebuință se agoniseau cu trudă, cu atât mai mult cu cât din pensia bunicii trebuiau să se hrănească acum două suflete.

Cu toată sărăcia, nu știu cum se făcea că la Paști bunica îmi cumpăra haine noi, că doar trebuia să merg la biserică și nu se cădea să merg oricum. În Săptămâna Mare bunica Ioana mă lua de mână și mă împingea binișor înaintea preotului pentru a mă împărtăși, după obicei.

Preotul Predoleanu, om în vârstă, la care bunica privea ca la o icoană, ne aduna câte patru sau cinci copii laolaltă și ne pune să îngenunchem în fața altarului, după care, acoperindu-ne pe toți câți ne aflam acolo cu epitrahilul lui cu cusături aurite, ne întreba cu o voce de catifea:

- Spuneți drept, v-ați mințit părinții din vreo pricină?

Și noi răspundeam în cor, parcă înțeleși:

- Nuuuuuuuu!

- Ați ascultat de învățători? Ați învățat bine?

- Daaaaaaaa!

- Nu cumva ați spart vreun geam cu mingea?

- Nuuuuuuuu!

- N-ați sărit cumva gardul să furați cireșele vecinului?

- Nuuuuuuuu!

Și dialogul mai continua o vreme cam în aceeași manieră, până ce preotul ne ridica în picioare să sărutăm icoana Maicii Domnului, toată de aur, și crucea de argint pe care o ținea chiar el în mîna dreaptă, toată bătută numai

în rubine, în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, Amin. Noi nu aveam de împărtășit păcate asemeni celor mari, așa că ne cumineca repede pe fiecare în parte, dându-ne să gustăm un pesmecior de anafură și o linguriță cu vin sfințit, roșu, ca sângele Mântuitorului. Dintr-odată o moleșeală plăcută mă pătrundea și bunica Ioana mă lua de mână spunându-mi Tatăl Nostru ca să nu mă deochi.

Sâmbăta dinaintea Învierii băteau clopotele de se auzeau de departe. Curtea bisericii era plină ochi cu copii, în ciuda faptului că învățătorii ne interziceau sub pedeapsă să ne ducem. Treceam de trei ori pe sub masa plină de flori iar la miezul nopții preotul se adresa mulțimii: "Cristos a înviat! Cristos a înviat! Cristos a înviat!" Și oamenii răspundeau de fiecare dată într-un glas: "Adevărat a înviat! Adevărat a înviat! Adevărat a înviat!" după care veneau să ia lumină. Cu această lumină în suflet ne duceam, bunica Ioana și eu, acasă, întăriți în credință. Bunica lăcrima și cânta așa de frumos în strană până spre dimineață, iar când se lumina de-a binelea, cerul era roșu asemeni ouălelor pe care le vopsise chiar ea cu o zi înainte. Și mirosea în casă a cozonac cu nucă și a colivă...

CÂND se pârguiau cireșele bunicii știam că se apropie vacanța mare, iar când se coceau smochinele și piersicile tomatece știam că trebuia să reînceapă școala. Ce rai vegetal era în curtea bunicii! Cireșul își întindea coroana tot mai amenințător peste acoperiș, așa că vrând-nevrând cineva trebuia să-lculeagă, pășind peste cartonul încins de puterea astrului. Cireșele le mâncam direct de pe ramuri, așa cum se găseau, abia pârguite, nu mai aveam răbdare să le aștept să se coacă; ba rupeam și câte-va crengi pline de rod pentru mai târziu și gata, tuști repede pe magazie și de acolo jos, de frică să nu mă dibuie bunica. Iar ea, săraca, nici nu bănuia cine îi strica în fiecare vară acoperișul de carton gudronat și din ce cauză se prelingea apa pe tavan în zilele ploioase...

Ce vârstă să fi avut bunica Ioana? Șaptezeci? Șaptezeci și cinci? Poate mai mult? Poate că nici ea nu știa cu exactitate. "Să mai trăiesc un an, doi să apuc să văd marea și apoi să mor împăcată" zicea ea. Dar n-a fost să fie. De aceea, probabil, o visez tânără, într-o rochie albă, parcă ieșind chiar acum dintr-o fotografie, dintre acelea pe care le-am văzut în camera ei secretă.

Astă-noapte am visat-o din nou. Se făcea că-mi vorbea: "Lumea de acum nu se mai teme de nimic, nu vrea să știe de frică, de păcat... Îți amintești, tu copile, de peștele ala din fundul mării pe care stă pământul? Află că mișcă iar supărat din coadă, semn că Dumnezeu se uită la noi cu mânie... Nu mai e mult, se apropie sfârșitul... O să fie vântul așa de mare că va face una dealul cu valea și toate cele se vor prăpădi."

Norcross, Georgia, S.U.A.

Alex Dohi

S I IATĂ că din nou veni vremea unui poem lung. Intru în aceste orgii cum ursul iese din hibernare. Am văzut recent un documentar cu urși în primăvară și în ochii lor încă somnoroși era o lucire (apoi mi-am amintit un alt documentar despre *Titanic*) aidoma lucrării unei fărâme de candelabru scos la suprafață din cadavrul *Titanic*-ului, aceste luciri brusc s-au suprapus cu 1001 de amintiri, cu 1001 de situații nerezolvate, cu un fragment de convorbire telefonică în care întrebându-mi prietenul: - *ce mai faci?*, el îmi răspunde: - *mă uit la televizor*, eu îl întreb: - *și ce vezi?*, el răspunde: - *toată lumea spionează pe toată lumea*, la care eu îi spun: - *asta înseamnă că ne continuăm eroziunea*, la care el: - *euroziunea*; apoi se mai suprapune și luciul din ochii femeilor (nu multe) care în diverse situații (cum îmi dau seama) voiau ceva de la mine, cu mine, ori eu, căscatul de mine, abia acum îmi cade fisa; apoi toate aceste luminițe se tot suprapun; apoi invadat de o cumplită nesiguranță a tot și a toate, și de sentimentul că am 40 de ani și tot nu știu nimic ce mi-ar putea alina această nesiguranță, dar și dublat de minunare și recunoștință că, iată, eu sunt, că toate sunt, și înnebunit de această bogăție de relații cari te îndeamnă să le acorzi un sens, mă apuc de mă las în voia scrierii acestui poem. Nu am încotro, trebuie să cred că m-aș putea rezolva prin poezie. Uneori ține figura, uneori reușesc să-mi schimb direcția gândurilor astfel, formularea are ceva magic, asta ar trebui poate să fie o chestiune privată, dar iată din nou nu mă pot opri (poate trufia mă mână, de care nu sunt deloc prea mândru) și vă trimet, atentez din nou la o pagină publică. Degeaba, uneori mă cuprinde o imensă poftă de a spune, și chiar nu știu ce spun, dar îmi dă încredere că am pus suflet acolo, mă las total în voia intuiției și inspirației, fenomene demodate; poate ar trebui să fiu mai circumspect, mai calculat, dar așa sunt cum sunt, și sper că odată și odată tot mă voi accepta că da, așa sunt eu și nu am încotro.

M-aș dori mai grav, mai serios, mai responsabil, dar e un fel de spiriduş în mine ce mereu pe toate le pune sub semnul întrebării, ce mai, sunt creștin, dar un rău creștin, toată formația mea e paveliană adică, la un moment dat te descoperi că ești *asa și pe dincolo*, și-apoi încerci să faci din asta ceva bun, deci încerci să te supralicitezi, să te *normalizezi*, asta nu mi-e simpatic, îmi miroase a fățarnicie. Deci, cum ar veni: la modul fățarnic să fiu bun, mai bun, amabil, mai amabil etc... până când exercițiul acestei bunătăți o să-mi intre în sânge. Ori Iisus e poet, orice am zice. Iisus e poet, în El văd și măcar un pic de jucăușenie. Deci am crescut cu Pavel, dar mi-aș dori să mor cu Iisus.

Ei iată, am amestecat aici de toate, sunt tulbure, și aș vrea să fiu clar, dar știu că ceva totuși știu, că jocul nu e jucărie; focol e cum focol, toți încercăm de fapt și în fond să rimăm cu Dumnezeu, dar uneori, de prea multe ori, ne ies doar asonanțe.

Vai, ce frumos m-ați publicat ultima oară cu *Supra-subul!* (mai că mă umflu în pene, vai mie). Mă simt asumat. Sper să nu vă fac de rușine.

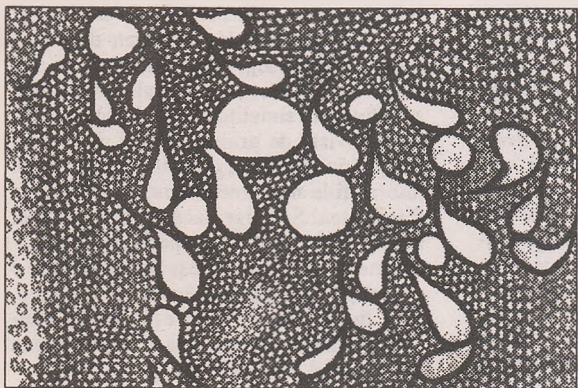
Iată, în chip de umilă recunoștință vă dăruiesc un desen.

Ei, da, în mare cam așa văd eu lucrurile acum. Deci mă aflu cuprins de ontologica nesiguranță și mă țin în viață (poate trăiesc, poate viețuiesc, poate doar muribundizez, aspir să fiu) sentimentul că tot timpul dat mi-a fost să pun suflet în tot ce am dres și făcut și spus, chiar dacă uneori am făcut greșit, chiar dacă uneori am dres dresat, chiar dacă uneori am spus ce nu se cuvine, asul meu este că pun suflet, sunt un tip pătimaș ce se tot visează înțelept și până la urmă tot pătimaș rămâne. Baiul cu mine e că eu nu pot judeca la rece, judecata mea este înflăcărată, pompoasă, ici colo funebră pe la rădăcini, și asta e tot ce iese acum din mine.

Vă doresc sănătate și inspirație!

Cu drag, Alex

februarie '96, Stockholm

Cal de febră, Alex Dohi, '96

Hagitudosirea (exeu despre neființa securității)

aproapelui meu Cornel Ivanciuc

Motto:
"Uneori lumea e așa de perfect de nebună
încît toate ungherele încep să lumineze de la sine"
(Henrik Nordbrandt, "Îngerii")

*dosare doldora de dobitoci
declarații drese denunțuri decapitante defăimări
dresate*

*demnități doldora de decădere
divinități doldora de drăcovenii
polifonii pe o singură coardă pe o singură coardă*

*Ce-i drept mă joc de-a dreptul grav
Zăpada nu știe că e rece
Laptele nu știe că e dulce
Lumina nu știe că are culori
Cu toate că toate sunt albe
SAU omul nu știe că e om
Copacul nu știe că e copac
DAR omul știe cum copacul e copac
La fel cum și copacul știe că omul e om
Și eu de unde știu asta?*

*AUTORUL mort copt trebuie să fie arogant
Eu știu asta de la o păsărică
Eu am păsărici cum lumina are culori
Eu am păsărici cum laptele e dulce
Eu am păsărici cum zăpada e albă
doar drumurile desfundate dospesc direcții
doar deslușirea desenelor din dedemult*

*dezvăluie drama
de după decizii date de dinozauri dolofani
Roșul spionează albastrul de dragul violetului
Albastrul spionează roșul de dragul violetului
Toate culorile se spionează una pe alta
de dragul luminii*

*Culorile habar nu au de lumină
demos dărdăie de dragul demagogiei de demult
demos dictator diafan dur dezvinovățindu-se
Și greierii ce fac și greierii ce dreg?
Speriați de totala nesiguranță zic GRI GRI GRI
Că stelele când ajung la noi nici nu mai există
Că nu tot ce-i îndreptățit este și explicabil și invers*

*de îndreptățit ce e îndreptățit???
FIZIOLOGIA OSMOZA EMPATIA
dojenitor diaspora deține dor daurit
dantele dascăli de duh dizidenți desueți
desenatori deprimați*

*de damblaua dute-vinoului dalbă dalbă
Realitatea e realitate peste tot
Toți paștem pe pajiștea realității
Că gândim că ne formulăm că visăm
Că avem fantasme sentimente și păsărici
Toate acestea țin de DIGESTIE
Întregul se întâmplă în imaginație
Restul e spargere jală crimă viol fândărime
dar dărz DUZINOMUL DE DRAGUL DIAVOLULUI
deține dărlonii de dorade discursuri*

*departamente dricuri
SIMT unul se constipă argintiu cu zăbrelele trase
SIMT altul are diaree auriu chirchit în sertare
SIMT altul are ameteți de mentă când se urcă în oglindă*

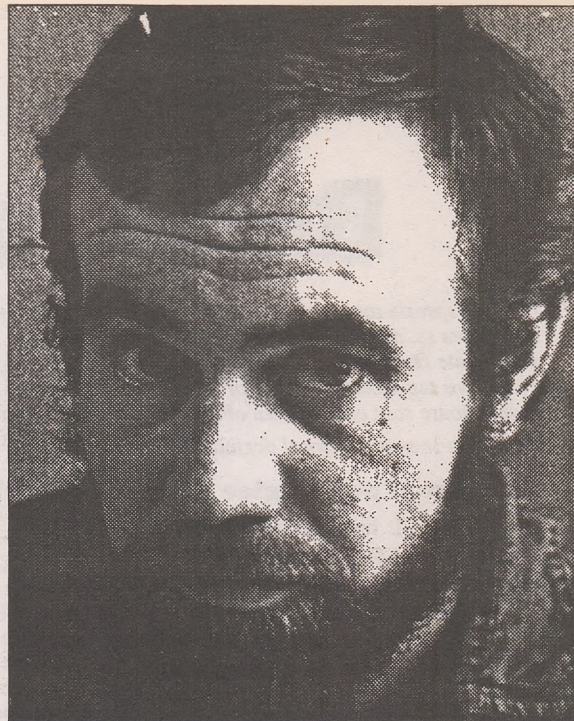
*SIMT unul râde cristalin de îngheață apele
SIMT altul plânge rubiniu de mama focului
Fiecare cu o fiziologie strict personală
cercul ciurul cacialmauă ciopârțirea cizelează
cimpanzeul*

*Ce e îndreptățit ce e îndreptățit???
E îndreptățit să îndrepti cele strâmbe rotunjindu-le
Dar dreptatea mea refractată în dreptatea altuia?*

Dar dreptatea mea refractată în strâmbătatea altuia?

Dar dreptatea mea refractată în cele 1001 de strâmbătăți ale mele?

*E îndreptățit să întrebi doar dacă știi măcar un posibil răspuns
NU E ÎNDREPTĂȚIT SĂ STRÂMBI DIN NAS*

Dar cele 1001 de strâmbătăți ale mele refractate în dreptatea mea?

*Explicația e refracție viața e explicație
Viața are dreptate cu toate că e strâmbă
ABIA când o situație e suficient de detaliat descrisă*

Ai șansa să-ți descoperi răspunderea panoramică

*Eu am păsărici cum eu am păsărici
Acesta nu este un CÂNTEC deloc nu este un cântec*

*Dacă vrei să auzi un CÂNTEC fă-mi-te cer
Fii tu cerul păsăricilor mele*

Vorba Maramureșului fă-mă Doamne ce mi fa pasăre să pot zbura

Că poezia cum copilul cum nebunul sunt tot timpul la o ADICĂ

Omul obișnuit e la o adică doar când se scufundă vaporul

*La o adică nu știi ce iese din tine
Poezia copilul nebunul nu știu ce fac
Deci poezia e total iresponsabilă
Pentru că se prevalează de enorm de multe detalii*

*Poezia explică neverosimilul vieții
De aceea FIINȚA începe totdeauna prin celălalt
Epiderma mea este granița dintre viață și ființă
Ce e dincoace de epidermă e viață
Ce e dincolo de epidermă e ființă
Viața poate să FIE doar DINCOLO
O sămânță care se autococolește se hagitudosește se usucă*

*De aceea e ființă tot ce nu e avuție
Toate semințele mai acătări dau cu giula
Și sigur că se julesc astfel*

*De aceea e amăgire tot ce nu e rană
De aceea rana e încălțire
de aceea demos DEVotându-se duce dracului democrația*

De aceea semințele mai acătări se lasă prădate cu surâsul pe putrezire într-o ceva mai mare mai mare

*Nimeni nu-i poate fura nimănui fiziologia
Fiziologia nu este o căciulă*

Iar dacă este atunci e tricotată din raze de soare

*Dau cu giula la soare la ploaie la gunoaie
Că doar așa se poate naște un ditamai copac
E îndreptățit ca soarele ploaia gunoaiele să se revendice*

*Cercul e strâmb tot timpul consecvent
De aceea viața are tot timpul dreptate chiar dacă e strâmbă*

*Ori ființa e DREPTATEA pentru că nu are nimic
Vreau doar să zic că eu nu știu unde încep
Vreau doar să zic că eu nu știu unde mă termin
Dar am momente când mă tăvălesc de răs în propria tristețe*

*O sfântă SIESTĂ momentele când nu mai pasc
Când mă tăvălesc de răs pe pajiștile de veșnică vânătoare a realității*

*Vreau doar să zic că eu nu știu ce zic
Și NU ȘTIU într-un chip extrem de personal
De știut fiecare știm la fel
De neștiut însă fiecare moare de propria-i ignoranță*

*Doar când fiecare se îndreaptă către celălalt fără să strâmbe din nas
Doar atunci se rotunjesc pătratele partidele proprietățile*

*Doar atunci informațiile ne formează la anu și eventual la mulți ani. dobitocul de mine.
Stockholm*

Brook, o pedagogie interioară

Impresia mea este că Teatrul, în totalitatea sa, nu este decât amatorism, o activitate fără știință, un ansamblu de tentative sau încercări ale căror cauze sau izvoare sunt confuze sau obscure.

Louis Jouvet - Actorul dezincarnat

Popasuri pedagogice

PARADOXUL brookian este acesta: calificat unanim drept "un mare pedagog" el nu predă și nu are școală. Mai mult ca oricine, Brook evită instituția, sustrăgându-se oricărui program. Și totuși, arta sa de treizeci de ani, pare a avea constant, o dimensiune pedagogică, nicum explicată, evidentă. Ea ține mai mult de un demers decât de o activitate și la Brook observăm o legătură strânsă între biografie și pedagogie. Fără îndoială, la nici un alt regizor nu se observă cu atâta constanță raportul între momentul creației și "reînnoirea" pedagogiei. La fiecare ruptură de ciclu intern se produce această întâlnire, adevărat simptom, ce anunță reînnoirea artistului. Aceste popasuri pedagogice coincid cu nevoia de re-facere a artistului.

Brook începe, aidoma unui tânăr artist doritor de succes, preocupat de a realiza cât mai lute integrarea, mai întâi în peisajul englezesc, apoi în cel european și american. Convinș repede de posibilitățile sale de a reuși, verificându-le savoarea dar temându-se de consecințe, la douăzeci de ani după debut, Brook se hotărăște să deschidă în 1964 un atelier de cercetare, LAMDA Theatre, chiar în cadrul lui Royal Shakespeare. Nu este vorba de o veritabilă activitate pedagogică în sensul clasic al cuvântului, dar evenimentul, de o importanță capitală, anunță celebrele "înteruperi" brookiene. Nu pentru a da înapoi ci pentru a studia în cadrul unui grup, fără convingeri de productivitate, resursele actului teatral. Aceasta înseamnă pedagogie, căci pentru el, ea presupune o comunicare în sens unic, Brook necăutând atât să învețe cât să exploreze. Niciodată singur, totdeauna întovărit, el afirmă astfel, fără încetare, vocația sa teatrală, vocație ce presupune atracția pentru grup ca partener de lucru.

În 1969, Jean-Louis Barrault îl invită pe Brook să conducă un stagiul în cadrul Teatrului Națiunilor. Stagiul îi pare o ocazie de a intra în contact cu tineri interpreți sau actori cunoscuți. Brook după o oarecare îndoială nu refuză invitația lui Barrault dar caută, și reușește, să o adapteze: obține mijloacele necesare pentru a forma un

grup internațional destinat să lucreze o perioadă mai lungă în comun. Brook respinge pedagogia rapidă a transiterii fiind a-deptul unei pedagogii lente a actului. Perturbat și totodată hrănit de Mai-ul 1968, acest ansamblu heteroclit își va concretiza experiența la Round House din Londra, unde prezintă *Exerciții din Furtuna*. Se deschide astfel un nou ciclu brookian având ca punct de plecare un proiect pedagogic.

Într-o a doua etapă, Brook se hotărăște să continue proiectul început și reușește să unească la Paris tineri actori din mai multe țări cu care începe o muncă de cercetare, formatoare în dublu sens: directorul de scenă și actorii explorează împreună. Ei caută noi posibilități ale limbajului teatral prin recursul la ceea ce numesc "forme simple", pe care le pun la încercare, adresându-se unor spectatori care nu frecventează circuitul teatral obișnuit. Ei testează eficacitatea "formelor simple". Brook dezvăluie, din nou, vocația sa pedagogică, căci el imaginează continuu probe noi din ale căror rezultate spiritul său de observație îi permite să extragă principii teatrale constante. El acționează ca *artizan al pedagogiei*, nu ca profesionist al pedagogiei. De fapt, liderul care este Brook, împreună cu grupul se dedică unei cercetări ce confirmă resursele vocației pedagogice implicite și nu afișate ale lui Brook! El remarcă repede ce trebuie eliminat și ce trebuie păstrat. Grație acestor constatări, pe parcursul eseurilor de la Paris și a experiențelor din călătoriile în Iran, Africa sau în mediile marginase din Statele Unite se elaborează estetica brookiană pentru viitoarele două decade. Ea are ca origine o etapă pedagogică.

Douăzeci de ani mai târziu Brook, care în decursul acestei perioade s-a arătat refractar oricărei activități cu aparență pedagogică, hotărăște deschiderea unor stagii pentru tineri directori de scenă, în toată Europa, organizează conferințe în care prezintă unele exerciții folosite în timpul lucrului, cooptează asistenți pentru punerea în scenă! Cererea este mare iar Brook i se supune cu o disponibilitate care nu poate decât să surprindă; dacă ne amintim averșiunea-i recunoscută pentru asemenea inițiative. De fapt, Brook detestă natura sistematică a activității pedagogice, înțelegându-i rostul doar atunci când ea devine legată de un eveniment determinat de drumul său artistic. Brook se dezvăluie și organizează acțiuni pedagogice doar în momente foarte precise: ele coincid totdeauna

cu o decizie de ruptură, sinonimă la el cu o mutație. Reînnoirea brookiană presupune exercițiul pedagogic asumat dar, de asemenea, înscris într-un proces mai vast raportat la munca maestrului. Coincid apetitul pedagogic și retopirea artistică.

Pedagogie socratică

ÎN ACEST sens Brook se sustrage tiparului de profesor, el practică o pedagogie a participării. Ea îi permite să dea și să primească doar după legea dublului sens care cere o practică în fiecare act efectuat: este obligatoriu, spune el, să știi ce câștigi și ce pierzi, ce dai și ce reții. Tot ce se dezvoltă într-un singur sens produce frustrare sau duce la o spoliere, fără a vorbi, evident, de insuportabilele efecte de dominație estetică produse printr-un asemenea comportament. Pedagogia brookiană, fiindcă există una, este socratică. Brook propune exerciții care nu sunt decât echivalentul întrebărilor lui Socrate. El practică o pedagogie în care discipolul, însoțit de conducător, descoperă el însuși concluzia demnă de reținut, pornind de la ipoteza muncii înfăptuite și de la propriul răspuns.

Brook dezvoltă pedagogia socratică fiindcă, în sânul grupului, plecând de la propunerile cel mai des avansate de el, solicită producerea comentariilor între participanți. Ei învață astfel să propună mai întâi soluții apoi să le discute; a face mai întâi și a vorbi apoi, ambele dar mai întâi actul și apoi verbul. Aceasta dă naștere unei constante mutații, fiecare fiind pe rând, actor și spectator.

Pedagogia socratică a lui Brook se sprijină de fiecare dată pe același principiu: a alunga frica și a dezvolta încrederea. Exercițiile puse la punct servesc la suprimarea reținerii și neîncrederii, încât dialogul să devină posibil. Brook caută să instaleze climatul în care actul se eliberează iar vorba se rostește fără precauții sau suspiciuni. Așa schimbul devine posibil în interiorul grupului, iar pedagogia explicită se dizolvă chiar în actul realizării și al comentariului, reunite. Maestrul nu dă lecții de înțelepciune, înțelepciunea constă în a conduce pe cineva spre propria sa identitate. Ca Socrate...

Principiul necompartimentării

BROOK nu poate suferi compartimentarea, o respinge cu obstinație când este vorba de teatru și pedagogie. El nu do-

rește o școală pe de o parte și un teatru pe de alta. Comunicarea trebuie să fie permanentă. Pentru el nu există un loc unde se dobândește o cunoaștere și un altul unde se transmite... Brook refuză o asemenea separare. În acest sens, se poate spune că el dezvoltă o pedagogie din interior.

Această aptitudine pedagogică explică forța pe care a dovedit-o Brook de mulți ani: lui îi place să folosească actori necunoscuți pe care îi integrează cu ușurință în estetica sa. Desigur că alegerea inițială se face în raport de criteriile admise în comun, dar apoi urmează munca în grup ce asigură afilierea la exigențele brookiene. Ei sunt integrați pedagogiei ale cărei puteri le stăpânește Brook. Cum putea el să asigure altfel omogenitatea echipei, recunoscută de fiecare dată, în pofida metamorfozelor distribuției? Lui Brook îi place să descopere actori și totodată să devină ai săi... Brook face astfel apel la o pedagogie de integrare. Pedagogie a exercițiului și a improvizației, adică a actului nu a discursului, pedagogie a prezentului nu a perspectivei. Ea ignoră diferențele dintre școală și scenă, căci pentru Brook implicarea atât interioară cât și exterioară, se prezintă întotdeauna ca un imperativ al actului teatral. Act al plenitudinii unde totul se vede... pedagogia internă pe care o practică Brook conduce la împlinirea ființei de care teatrul său este indisociabil. A preda și a învăța se unesc până la a se confunda. Dacă Brook este un "mare pedagog" el este fiindcă face din pedagogie o practică integrată lucrului pe care nu acceptă decât rareori să îl explice și atunci doar pentru a spune că cea mai bună pedagogie este cea interioară. Discipolii se străduiesc să o difuzeze în cadrul stagiilor pe care le multiplică în Europa, stagii care trebuie privite cu circumspecție căci orice epigon încarcă ceea ce la maestrul este discret ca să nu spunem secret. Simptomul atelierelor "brookiene" organizate de vechi colaboratori este excreșcența abuzivă a pedagogiei care neagă pedagogia din interior, pedagogia efectivă, al cărui cel mai bun practician este însuși Brook.

George Banu

În românește de
Andriana Fianu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

ÎN SPAȚIUL nostru cultural, metalul nu este unul dintre materialele privilegiate, el nereușind să-și instituie o tradiție, chiar și la scara scurtei istorii a tridimensionalului românesc. Modelată pe coordonatele unei civilizații rurale, manifestând doar în perioada modernă tendințe evidente de sincronizare cu mișcarea de idei europeană, arta românească a valorificat cu precădere materialele tradiționale, cele care se regăseau în orizontul unor experiențe directe. Industrializarea țriei și forțată, percepută mai mult ca o agresiune decât ca o necesitate firească, n-a fost capabilă să genereze și acel set de valori simbolice care în mod legitim derivă din orice activitate practică. Acceptat ca o fatalitate și evaluat derizoriu, metalul a rămas oarecum încremenit în sfera utilitarului. Transferat din hală în atelier, din spațiul riguros al muncii proletare în cel imprezibil și gratuit al artistului, el ar fi implicat un prea mare efort de adaptare. Nimic din inventarul sculptorului tradițional nu i s-ar fi prea potrivit. Nici modelajul, nici tehnica cioplirii și nici aceea a turnării nu sînt de vreun folos real. Tehnicile pe care acesta le cere sînt ele însele de origine industrială și trebuie, la rîndul lor, asimilate. Tăierea la rece și la cald, sudura, ciocănirea etc. sînt doar

cîteva dintre ele și în mod sigur nici piatra, nici lutul și nici bronzul nu le-au simțit vreodată nevoia. Dar, în afara de problemele tehnice, metalul implică dificultăți mult mai mari: el cere o altă înțelegere a spațiului, modifică viziunea formală și creează tipuri noi de expresivitate. Riscul apropierei de metal cu instrumente mentale teoretice și tehnice inadecvate poate fi lesne verificat în multe dintre lucrările de la Galați, de pildă, unde funcționează singurul simpozion din România de sculptură în metal. Artiștii care au abordat metalul fără precauții și fără o înțelegere profundă n-au făcut decât să transfere asupra lui caracteristici ale pietrei, ale bronzului sau lemnului. Cu atât mai importantă este, în aceste condiții, deschiderea unei expoziții de sculptură în metal pe care o semnează Ingo Glass, unul dintre cei mai importanți metalisti români (chiar dacă trăiește de mai mulți ani în Germania) și doctor în istoria artei cu o teză despre sculptura lui Brâncuși. Această primă expoziție pe care o deschide acum în România, în sala Kretzulescu a Muzeului Național de Artă, după stabilirea sa în Germania, înțelege imaginea pe care Ingo Glass o avea în țară. Cunoscut cu precădere pentru lucrările sale monumentale, prin care angaja o adevărată luptă cu spațiul și dovedea o irepresibilă vocație ascensională, el vine azi cu o

sculptură mică a cărei miză pare a fi tocmai anularea materialului, negarea metalului ca substanță și ca expresie. Construite pe ambiguitatea plan-volum, plin-gol și pe contraste cromatice, formele lui Ingo Glass sînt aproape demonstrații asupra capacității geometriei de a genera continuu fără a se repeta. Realizate din folie metalică, altfel spus *din planuri*, colorate uniform în tonuri primare (roșu, albastru, galben) sau în valori contrastante (alb, negru) și decupate sub formă de triunghi, arc de cerc etc., lucrările dobîndesc tridimensionalitate prin intersecția planurilor. Fără a fi mobile, ca formele lui Calder, de pildă, aceste lucrări sînt totuși dinamice pentru că prin mișcarea privitorului ele își schimbă mereu structura, modificînd atât relația, cît și raportul dintre plin și gol. Această interminabilă retorică a geometriei (planuri, volume, unghiuri, cercuri), volubilitatea cromatică și acuratețea aseptică a tuturor elementelor, de la suport și pînă la formă în întregul ei, au drept consecință *dematerializarea*, aducerea metalului pînă la starea de grație a *transparenței*. Însă numai cineva care știe perfect natura metalului, comportamentul său în situații diferite, poate să-l folosească în așa fel încît să-l aneantizeze. Pentru că sub pelicula de culoare și apoi topit în abstracția inepuizabilei geometrii ar putea fi orice: de la pla-

caje sintetice și pînă la folia de lemn. Dar această depersonalizare a materialului, abolirea identității lui, constituie o altă formă de identificare și o probă majoră de rezistență. Interogat, din mai multe direcții, supus unui proiect compatibil cu natura sa, exploatîndu-i-se răceala pînă la dematerializarea lui în abstracție, metalul încetează a mai fi un material rebel și inhibant. El devine la fel de blînd ca lutul și de imprezibil ca piatra.

Desenele care însoțesc sculptura se înscriu în aceeași arie problematică și expresivă. Compuse prin contrast de cantitate și prin contrast cromatic, organizate după aceleași infailibile legi ale geometriei, ele sînt etape ale proiectului global. Un proiect ambițios prin simplitate, grav în pofida unui decorativism de primă instanță, solid prin refugiu în abstracția geometriei, cu toate că informațiile nemijlocite susțin efemerul și fragilitatea. Și chiar dacă pare paradoxal, numai un metalist cu experiența și cu rafinamentul lui Ingo Glass putea să facă o expoziție de sculptură în metal din care, dacă lipsește ceva, acela este tocmai metalul. Din motivul simplu că el se transformă din *material* în *principiu*.

Acțiuni Puiu Călinescu

STAGIUNEA cinematografică fiind în semi-vacanță, fiind vară, iar vara fiind cu predicție anotimpul estradei, al comediei, al teatrului de revistă, să ne oprim azi la unul din cei mai populari actori de comedie din România ultimei jumătăți de secol: Puiu Călinescu. Zilele trecute, un cotidian de mare tiraj ne anunța triumfător că Puiu Călinescu a împlinit 70 de ani. "Eroare! Am împlinit 76!", ne spune acest greu al genului ușor, retras la domiciliul personal, într-o casuță de lângă Radio, nu mai mare decât bojdeuca lui Creangă, într-un decor atât de modest încât pînă și hoții, care l-au călcat de două ori, s-au mirat constatănd că au venit degeaba. Ultima oară i-au lăsat chiar și un bilețel: "Bine, mă, nea Puiuule, aveam pretenții de la dumneata!"... Hoții aveau dreptate.

În orice parte a lumii, vedetele de comedie - cu excepția celor pasionate de "auto-distrugere" - au un statut privilegiat. De Funès a adus, la un moment dat, pentru bugetul Franței, mai mult decât uzinele Renault. Marii comici țin de avuția națională a unei țări. Rolul lor terapeutic, puterea lor de influență nu mai trebuie demonstrate.

Azi, la noi, "comicii vestiți", atîția cîți mai avem, au un destin ingrat. Din multe puncte de vedere, chiar mai ingrat decît înainte. Dacă înainte, din motivele binecunoscute, era atât de greu să faci comedie adevărată, azi - din alte motive - pare la fel de greu. Azi, cinematografia noastră nu mai produce aproape nimic, deci - logic - nici comedii. Cele două-trei titluri de așa-zise comedii apărute la noi după '89 s-au distins doar printr-o teribilă vulgaritate.

Nici prin alte "sectoare" (cu excepția sectorului politic) situația comediei nu pare mai înfloritoare. Bunăoară, se știe,

se vede, umorul varietăților t.v. de azi e mult sub al acelora de pe vremuri, cu un Toma Caragiu sau cu un Amza Pellea. Bunăoară, și nu degeaba, o frumoasă sală a Teatrului "Tănase" a devenit, după '89...Cazino (dar ce n-a devenit cazino?). Bunăoară, cu toate că azi, teoretic, comedia "poate să spună orice", n-am fost copleșiți nici cu piese nici cu scenariu comice. De acolo, de sus, Mazilu și Băieșu trebuie să ne privească cu compătimire. O țară tristă, plină de umor? De unde atîta...

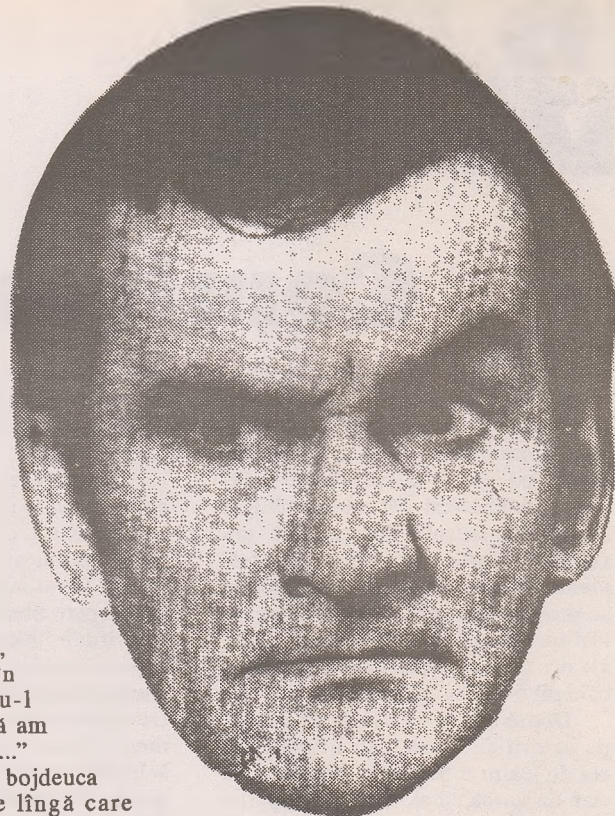
Ce legătură au toate astea cu Puiu Călinescu? Au, în măsura în care Puiu Călinescu poate fi văzut și ca un "destin exemplar". Un actor cu har comic, o vedetă cu mare priză la marele public - folosit sub posibilitățile lui, sau folosit prost, sau folosit deloc. Cînd am telefonat la Teatrul "Tănase" ca să-i aflăm numărul de acasă, o voce amabilă mi-a adus la cunoștință că "Dînsul nu mai colaborează de mult la noi; nu știm dacă numărul vechi mai e valabil..."

Absența lui Puiu Călinescu de pe afișul Teatrului "Tănase", pe care l-a slujit 40 de ani, răspunde sindromului: "Se poate și fără!" În loc de efortul de a ține, de a menține, de a solicita și de a suporta o valoare, e mult mai comodă constatarea că, iată, se poate și fără ea! Se poate deci și fără Puiu Călinescu. Ne confruntăm cu atîtea probleme serioase, de Puiu Călinescu ne arde nouă acum?

În condițiile în care filme nu se fac, iar texte bune pentru ei nu se prea scriu, ce pot face actorii noștri de comedie în afară de reclamă la margarină? Nu pot face decît să aștepte. Și, cel mult, tot așteptînd, tot falimentînd, să-și organizeze propriile - cu un termen consacrat - șuse. Ca să fim în ton cu momentul istoric: comicii noștri lăsați de izbeliște sînt ca niște întreprinderi rentabile la

care, totuși, nu subscrie nimeni. "Pensia îmi ajunge pentru 2 kg ceapă, 4 kg cartofi și 2 treceri pe roșu la stop", îi place să spună lui Puiu Călinescu. "Între foame și sușă, uneori alegi sușă. Unii merg și pe la nunți, și pe la botezuri. În curînd vom evolua și pe la parastase, unde, cu lumînarea în mînă, vom striga: nu-l plîngeți pe răposatu', că am patru bancuri de vă usuc!..."

Așa că vizita mea la bojdeuca lui Puiu Călinescu (pe lângă care există și două pisici) mi-a amintit de o vizită la un "clown trist", din *Clovnii* lui Fellini. Și din povestea acestui "clown trist" s-ar putea face un film. Copilăria în Grivița, mama - muncitoare la fabrica de țigarete, tatăl - un actor mediocr și afemeiat, care și-a luat lumea-n cap cînd s-a născut el, Puiu, copil rămas orfan la 6 ani, crescut de bunică, primele apariții pe scenă, ca elev, în "atelierile populare", apoi recrutarea în armată, apoi dezertarea (de frica tunsului!), condamnarea la moarte a dezertorului, în absență, apoi cariera începută pe scenele...cinematografelor de cartier, în pauza dintre două filme, cu o trupă în care făcea de toate, începea să devină vedetă și cînta "A plecat la vînațoare Agarici, a plecat ca să vîneze bolșevici"...Mi-am descoperit, atunci, pe ecran, maeștrii: Chaplin, Stan și Bran"... Peste ani, cînd, într-o fișă de cadre, i se cere să scrie pe unde a călătorit, a scris: Nisa, Paris, Milano, Barcelona, numele sălilor de cinema în care a jucat. "Cinematografele acelea au fost Conservatorul meu"... Tot peste ani, cînd i s-a propus "să intre în

Partid", le-a spus: "Sînt un bețiv! Sînt un - scuzați - curvar! Nu sînt demn!" Drept care Puiu Călinescu n-a avut decît un P.C.R.: Partidul Comic Român. Nu l-a trădat niciodată și a urmat neabătut învățătura lui Tănase.

Susține că poate să joace și dramă; în tinerețe, neștiutor, a fost în stare să transforme, pentru o clipă, "Infernul" lui Dante într-o pantomimă la care sala a rîs în hohote. A doua zi l-au dat afară. Cînd a jucat, la Național, un mic rol în "Egor Buliciov", sala îl răsfața cu aplauze la scenă deschisă. Calboreanu i-a strigat, amical: "Eu mă chinui trei ceasuri și vîi tu, ăla de la Revistă, și iei aplauze?!"

S-ar putea spune că nu și-a greșit drumul. "De mic am mirosit că sînt plin de talent. Alții n-au recunoscut niciodată".

La plecare, "clownul trist", cu inimitabilul lui aer chinuit-revoltat, nevrotic-energetic, adaugă, ca un rămas bun: "La noi, știi cînd ești mare? Cînd mori!"

Eugenia Vodă

MUZICĂ

INTRAT în tradiție, Festivalul tinerilor dirijori de la Bușteni-Sinaia, a ajuns la a XVIII-a ediție. El a fost inițiat de "Colegiul Criticilor Muzicali" în 1979, pe vremea cînd nu mai exista o altă înfîlțire de acest gen în țară, și a facilitat debuturi, a lansat nume care au intrat în circuitul profesionist. Din 1991 a fost preluat de "Uniunea Interpretilor, Coregrafilor și Criticilor muzicali" și a dobîndit un caracter internațional. Treptat, a cîștigat în notorietate și tot mai mulți viitori șefi de orchestră doresc să se facă auziți. Înscrierea fiind liberă, există însă pericolul inegalității forțelor, scara de valori trecînd de la minus la plus cu o deschidere foarte largă. În asemenea situație, surprizele sînt inerente: posesorii unui C.V. amplu, ornat cu nume și școli celebre nefiind totdeauna, vii și naturali, ceea ce promit în scris. Dar și inversul este posibil. Vorbind despre biografia profesională, se poate face o comparație între traiectoria unor străini, trecuți prin toate centrele mari muzicale, pe la toate concursurile, pe la cei mai reputați pedagogi și datele despre tinerii noștri. Nu pentru că școala românească de dirijat nu ar fi bună, nu pentru că orchestrele noastre ar fi mai slabe decît media orchestrelor din lume, ci pentru că în dezvoltarea unui artist este esențial să absoarbă informații, impresii cît mai multe și diverse; un maestru, o școală îi dau temelia, ceea ce construiește pe ea îi aparține. Interdicțiile dinainte, imposibilitățile de acum reduc substanțial potențialul unor talente reale, așa cum s-a văzut de altfel cu o săptămîină mai tîrziu la Concursul Internațional "C. Silvestri" (dar despre acesta cu alt prilej).

La Bușteni nu este un concurs, nu intră în joc premii și de aceea clasamentul im-

Tinerii dirijori se reîntîlnesc pe Valea Prahovei

plicit care se creează este pe deplin sincer. În acest context, cei trei participanți români s-au prezentat bine pregătiți, cu o individualitate destul de conturată chiar dacă se află încă la început de drum. Bogdan Vodă și-a ales un repertoriu pe măsura stadiului său actual - Suita I din "Peer Gynt" de Grieg în care sensibilitatea sa a deșteptat un întreg cortegiu de imagini din lumea fantastică a nordului, fără a cădea în capcana supralicității pitorești. Pe Cristian Oroșanu faptul că provine din orchestră îl

avantajează și a făcut în ultimul timp progrese spectaculoase. Alegerea sa, Simfonia a VI-a "Patetica" de Caikovski este un traseu periculos și el l-a parcurs cu ordine în idei, susținînd consecvent transpunerea intenției în acțiune muzicală. Radu Popa este un artist complex; pianist, compozitor, el este mereu în căutarea unei forme de exprimare propice sonorităților familiare ale Simfoniei I de Brahms, el le-a dat toată gravitatea, dinamica interioară a orchestrei echilibrînd mereu altfel pasta sonoră densă.

Dintre oaspeții străini, germanul Johannes Willig (viitor premiant al Concursului "Silvestri") a încercat să obțină o

relație muzicală precisă în Uvertura "Romeo și Julieta" de Caikovski, lucrare dificilă în care nu toate compartimentele orchestrei au putut ține pasul. Dar și-a luat revanșa, dovedindu-se un acompaniator excelent în "Variațiunile pe o temă rococo". Violoncelistul Răzvan Suma este de pe acum un artist captivant - frumusețea sunetului, acuratețea tehnicii sînt doar datele de bază de la care pornește, în periplul său prin partitură, parcurgînd-o cu o eleganță și un echilibru pilduitoare.

Proba căreia trebuie să-i răspundă orice dirijor, acompaniamentul, i-a fost sortită nu numai lui Willig ci și lui Bogdan Vodă; el s-a achitat cu îndemîinare de însoțirea ghirlandelor de ornamente ale unei piese de virtuositate, în care obositul Dorin Gliga a învins cu bine dificultățile puse în calea instrumentului său de J.N. Hummel, un uitat contemporan al lui Beethoven. Mai puțin norocos, Alexandru Tomescu, în Concertul pentru vioară de Max Bruch a făcut tot ce se putea pentru a salva situația, dar partenerul de la pupitrul, spaniolul Mariano Rivas nu i-a fost de mare ajutor. Ca și alți doi aspiranți la gloria baghetei - elvețianul Ueli Hasler și francezul Jean Marie Juan - acesta nu a avut argumente convingătoare.

Marea surpriză a fost apariția unei tinere din Coreea de Sud - Sun-Young Lee care a infirmat cu strălucire prejudecățile potrivit cărora femeile nu ar avea acces la această profesiune. Fișa ei biografică este semnificativă pentru ceea ce spuneam mai sus privind traseul unor tineri artiști privilegiați: după ce a studiat în țara ei la o școală pentru copii superdotați mai multe instrumente, compoziție și dirijat - și-a continuat studiile în Europa (Viena, Salzburg, Paris), a colecționat premii, a lucrat

cu dirijori celebri (Celibidache, Manuel Rosenthal, Myung-Whung Chung, Comissiona, Leonard Slatkin etc.), a devenit director artistic al unei orchestre și a început o carieră internațională ce se desfășoară din plin. Ea a atacat Simfonia a VII-a de Dvorak cu o încărcătură austeră și, în pofida aspectului ei fragil, a susținut cu vigoare arhitectura în planuri vaste a părților extreme, elanul nestăvilat în Scherzo, tensiunea ardentă a părții lente cu un profesionalism impecabil ce o impune ca o mare speranță feminină într-o lume dominată de bărbați.

Am apreciat dorința organizatorilor de a crea un cadru cît mai atractiv (vizită la Peleș, la Azuga etc.). În același scop, hallul sălii de concert a fost împodobit cu o expoziție a apreciatului fotograf Gheorghe Rizeanu intitulată, în strînsă legătură cu ideea Festivalului, "Un om, o baghetă, o lume". Și dacă manifestarea aceasta, care și-a cîștigat un loc în viața muzicală, există de aproape 20 de ani ea se datorește efortului unor oameni; ca de obicei, pe afiș figurează instituțiile: Ministerul Culturii, Inspectoratul pentru Cultură Prahova, Uniunea Interpretilor etc. Dar în spatele lor sînt oamenii care pun în mișcare mecanismele, ei sînt cei ce trebuie să reziste vicisitudinilor financiare, organizatorice și umane și de aceea se cuvine numiți în primul rînd directorii Festivalului - Prof. Alexandru Bădulescu de un entuziasm neabătut de două decenii, D-na Adriana Dan, D-na Marcela Stoica și, last but not least, Orchestra Filarmonicii "Paul Constantinescu" din Ploiești care cu mari investiții de timp și dăruire susține manifestarea încă de la începuturi. Ar fi păcat dacă ar abandona acum.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin
Zoiu

**SIMULACRELE
NORMALITĂȚII**

de Eugen
Negrici

Comicos

O SINGURĂ dată, în tinerete, mi s-a propus să joc într-un film. Făcusem chiar și probele, - pus să ascut cu briceagul un băț. N-a ieșit nimic. O făcusem pentru bani. Cît am fost obligat să figurez în rolul încredințat, mă simțeam foarte prost. Cred că sentimentul acesta trebuie să-l aibă cei ce se prostituează, mai păstrînd în ei totuși un rest de cuviință. Ori ești genial, ori lasă-te... Am răsuflat ușurat cînd mi s-a spus "nu merge".

Dintre actori, nu știu de ce, numai pe actorii de cinema nu-i înghit; pe cei de teatru îi prețuiesc, îmi place să stau de vorbă cu ei, deși sunt superficiali, necultivați și o pradă ușoară trivialităților de tot felul. Totuși prefer sălile de teatru, sălilor de cinematograf. Sălile de teatru, nu numai prin arhitectura lor au ceva de sanctuar, indiferent de calitate; pe cînd sălile de cinema parcă ar fi niște hambare, cînd nu te fac să te gîndești la niște barăci mai complicate. Cred, de altfel, că cinematograful este și arta cea mai perisabilă *tocmai pentru că se bazează pe mișcare în mod real*. Or, ce se învechește, ori cade în desuetudine, cel mai repede, se mișcă... "Urăsc mișcarea care deplasează..." -Autorul *Florilor răului* prinsese esențialul.

*
* *

ÎNȚI că filmele de cinematograf se degradează în scurte perioade de timp (nu numai pelicula, mă refer la conținut). Nimic nu e mai ridicol și mai penibil decît o operă cinematografică celebră la vremea ei și care după șaisprezece ani doar devine de neprivit producînd exact efectul contrar celui inițial și care-i făcea pe spectatorii sensibilizați să-și ție batis-ta la ochi. Cu *Stan și Bran* e altceva. Nu-i film. Este existență în stare brută privită din unghiul etern al comicului și care adună toate comediile vestite de teatru la un loc pîrînd a fi scrise în diverse momente de unul și același autor. *Gîlceville din Chioggia*, hm, etc... Filmele celelalte, investigînd răul și binele sînt cu certitudine o schizofrenie generală, financiar productivă și foarte promițătoare. Altfel, spectatorii, la ei acasă, simt normal, se comportă normal și apreciază viața tot normal.

Mi s-a întîmplat, fiind student, în sălile de cinema de pe Calca Griviței, cele mai ieftine, să constat la urmă, după ce filmul s-a terminat, și se aprindea imposibila lumină electrică atît de ireală, că rămăsesem singur în sală, sau aproape. Contrastul dintre dinamica și sentimentele tari și tumultuoase ale filmului și pustietatea sălii, părăsită pe nesimțite de spectatori, - fiindcă la început erau destui - mă uluia și ieșeam uluit nu de film, ci de "situația existențială". La teatru, la sfîrșit, sala aplaudă. Și asta e frumos. Actorii ies la rampă mîna în mîna și se înclină înaintea publicului entuziasmat. Au fost piese la care cel mai mult mi-au plăcut aplauzele acestea sincere și saluturile ceremonioase ale slujitorilor Taliei. Pe urmă, mărturisindu-i unui critic de teatru acest lucru, nu prea măgulitor, el mi-a spus și că unui mare șeic arab și foarte bogat, cînd venea la Paris și trebuia să se ducă și el de formă cu haremul la concert, cel mai mult îi plăcea "charivariul", începutul, cînd instrumentiștii, înainte de a începe propriu-zis con-

certul, își încearcă fiecare în felul lui instrumentele, cacofonia muzicală. E drept că asta și aducea puțin cu muzica orientală.

Ce salvează totdeauna un film prost în substanța sa, ca scenariu etc. este regizorul. El este marele vraci care atinge bucata de cretă preschim-bînd-o într-o bucată de aur. De aceea mari opere literare eșuează pe ecran. În schimb "ideea" cîte unui regizor hiper-înzestrat produce miracolul, considerat la început o biată mîrtoagă. De fapt regizorii aștia sînt niște imenși-imenși ratați. N-am văzut în schimb o sală de cinema, chiar arhiplină, aplaudînd la urmă filmul, ecranul, marele ochi orb luminat și extirpat de orice senzație. Cred că o ficțiune, și tehnică -, nu se aplaudă. Așa cred. Sau credeam pînă ce am văzut filmul spaniolului Bardem, COMICOS. O răsufletură de subiect. O ac-triță tînără are de ales între o carieră ușoară în care are mult succes - și una grea de tot, plină de sacrificii. Și pînă la urmă, cînd avea de toate, spre surpriza amicului Mirică, ea lasă totul și alege drumul cel mai greu în artă. Mersi de-așa subiect și de moralizare! Asta merge și la o grădiniță de copii.

Și totuși, din povestioara aceasta, Bardem, ibericul, construieste o *stare metafizică* atingînd absolutul, fatumul întunecat în genul picturii clasice spaniole apăsata de catolicism. Ceva absurd de strident și de melodramatic, în mijlocul căruia destinele oamenilor se răsucesc, se strîmbă, se chircesc, asemeni fierărilor unei clădiri devastate de o explozie. Se poate vorbi de o a patra dimensiune, exterioară, străină și vieții și narației sărace, dar care, invizibilă și atotstăpîitoare, le domină.

Eroina, rezistînd diavolului ispititor și alegînd drumul greu al artei, rămîne cîteva momente singură pe scena-supliciu. Deodată, sala pustie a teatrului începe să o aplaudă cu putere, - Neantul, Conștiința colectivă încurajînd gestul chinuit, dar salvator.

Ocean

Un preot de la țară

E RA un preot de la țară. Familie numeroasă, parohie mică, soția bolnavă. Participa cu alți 40 de colegi la ședințele obligatorii de educație socialistă. Ca să vină la oraș, la invitația protopopului, s-a sculat în zori, a dat de mîncare la orătănii, a îmbrăcat copiii pentru școală, i-a hrănit și mai obosit ca oricînd s-a îndreptat spre stația de autobuze, în mijlocul satului.

Cei ce așteptau prima cursă i-au dat binețe și au continuat să sporovăiască. Deodată s-a făcut liniște. Pe cer zbura un elicopter. Femeile și-au făcut cruce, un bărbat a scuipat departe pe asfaltul coșcovit. Semn rău!

Stătea acum în bancă și se mira cît de îmbătrîniți, deformați și neîngrijiți erau cei patruzeci atît de bine cunoscuți. Un activist incult le explica pe îndelete, cum s-a făcut maimuța om, întrerupt numai de aprecierile „teologului” trimis de București. Acestea îl deranjau cel mai îngrozitor. La bîlbîtiile politrucului putea să-și odihnească mintea; nu asculta pur și simplu. Dar omul de la centru, cu vocea lui siropoasă, îl scotea din fire. Tre-cuse aproape toată ziua și ședința încă mai continua. Puși pe vorbă lungă, se amestecară și cîteva cursiști, care, în general, formau mai multe tabere: ironicii, cărora activistul le cădea în cursă de fiecare dată, dar era salvat de intervențiile „specialistului” duhovnic; lingușitorii care „periau” în dreapta și în stînga; retorii, care nu-și stăpîneau limba și se delectau ascultîndu-se; în sfîrșit, mai era categoria celor fricoși în care intra și el. Aceștia tăceau terorizați de teama că vor fi întrebați direct și vor trebui să răspundă. Nu ridicau ochii din caietele în care, sîrguincioși, luau note. Părintele N. avea pe pupitrul o foaie de hîrtie pe care își schițase programul zilei: „1. farmacie, medicament soție, eventual alți medici de consultat; 2. pîine și un borcan de lapte, dacă se găsește; 3. rasa de la croitor, dacă acceptă plata după Paști; 4. reviste protopopiat; 5. atenție: cursa!”

Î N POFIDA dorinței exprese a promotorilor purismului literar, probabil că poezia niciodată nu-și va putea scutura complet "zgura" epică. După o scurtă perioadă în care - simțit ca neavenit în procesul, inițiat atunci, de esențializare a limbajului poetic - epicul a fost repudiat, din pricini diverse și sub forme diverse, el reapare insidios sau ostentativ, în spațiul poeziei. Desigur, nu e propriu-zis vorba de ceea ce se înțelege de regulă prin "poveste" ci de toate acele mici secvențe narative și descriptive care schițează începuturi de în-lănțuire logică, de raporturile de succesiune și de consecuție sesizabile, de plămuirile alegorice și parabolice care, în economia poemului, *durează*. Nu puțini poeți importanți ai secolului s-au supus nevoii acute de durată, durată căreia orice mare creator îi știe prețul și avantajele stilistice. La Saint-John Perse poemul tinde să devină o epopee a memoriei și culturii, la Michaux - jurnal al evoluțiilor *eului*, al călătoriilor lui reale sau imaginare, amestec savant de istorisire și filosofie. Supervielle preferă, cu timpul, expresia despuțată, iar Aragon și Eluard regăsesc farmecul simplității populare, urmărind, ca și Char, să stabilească o nouă alianță cu lumea. Disprețuind purismul, avangarda delirică și epurează sentimentul, în timp ce Valéry visează la o artă emnamente intelectuală.

Cu asemenea nume sub ochi, sîntem înclinați să considerăm că izbînda "lirismului pur" în vremea lui Mallarmé și a mallarmé-enilor - cită a fost, dacă a fost o izbîndă - n-a anunțat în nici un caz, intrarea în ultimul stadiu al culturii și nu indică sensul, previzibil, al "evoluției" poeziei aflate într-un continuu proces de lustratie, cum au crezut comentatorii și istoricii fenomenului poetic. Întrevăd două ipoteze: "poezia pură" a reprezentat fie reacția necesară la excesul epicii și discursivității, apogeu fenomenului de respingere semnalat mai demult și care va genera, la rîndul lui, reacția convenită, fie un simplu accident, o fundătură istorică.

Apărută în cercurile elitei intelectuale, în acele medii artistice europene oripilate la gîndul implicării vulgului în actul solemn al oficerii poeziei, îndelung decantată, epurată de verbe și restrînsă la rețeaua de noduli tensionali a sintagmelor nominale, acest tip de poezie solicită tiranic pe cititor sau îl alungă și nu întîrzie să-și arate limitele.

"Poezia pură" își diminuează singură

posibilitățile de manevrare, dispensîndu-se de acea sugestie a mișcării, de acea minimă mișcare interioară de care spiritul are nevoie spre a putea face conexiuni și a declanșa procesul semnificării. Era improbabil ca marii creatori să nu remarce postura nefecundă a acestei poezii sinucigașe, sufocată de propriile ei decizii și să nu realizeze cîștigul pe care îl aduce semnificației utilizarea a ceea ce Radu Stanca numea în 1945, ("Resurecția baladei"), "un material artistic învecinat".

Nu aș vrea să fiu bănuat de politizare, dar nu e exclus ca voga acestei poezii să se fi prelungit nefiresc de mult și din pricina presiunii regimurilor totalitare, obscurantiste și antiintelectuale ale acestui secol. Nu puțini istorici ai poeziei italiene interpretează tendința subliniată spre un "lirism pur" a celor mai mulți poeți interbelici ca o reacție la politica culturală fascistă. Refuzînd poezia angajată și declamatorie percepută ca o emanație a spiritului gregar favorizat de populismul fascist, Ungaretti, Saba, Montale și-au găsit refugiu în *arcanism*, ignorînd pericolul uscăciunii hermetice (pe care, însă, Quasimodo l-a sesizat).

Dacă am fi fost mai atenți la ceea ce s-a întîmplat la noi în anii '50 ai realismului socialist care a reimplantat forțat, din rațiuni agitatorice, speciile uitate ale epicii, am fi înțeles de mult noima acelor "fenomene" ciudate apărute în istoria poeziei și a criticii românești: puternicul, prelungitul cult al lui I. Barbu - autor al unui număr totuși nesemnificativ de poezii propriu-zis ermetice, admirația nedeazămințită a criticilor, în anii '60 și '70 pentru lirica obscură, intimistă, ferită de ambiții persuasive, înfrîzirea, cu două decenii, a reapariției interesului pentru mișcarea interioară a poemului care atrage după sine epicul, descriptivul și dramaticul - evident de data aceasta nu în cunoscutele formule tradiționale, ci în formule adaptate, de sinteză.

Dreptul poeziei la subiectivitate și lirism se cîștigase cu prea multe sacrificii de către poezii generației '60 pentru ca epica să nu devină în ochii lor echivalentul emblematic al comunizării sentimentelor și gîndurilor.

Nimic nu poate evolua firesc într-o cultură ca a noastră aflată cinci decenii sub variațiile de presiune ale regimului totalitar. Se zăresc mai peste tot doar... simulacrele normalității.

O clipă i se păru că tortura s-a terminat. Cîțiva se și sculară în picioare, cînd vocea activistului îi aduse la realitate: "Nu s-a sfîrșit! Punctul 8 n-a fost elucidat efectiv: cum luptăm pentru pace?" Părintele N. fu cuprins de spaimă: dacă se încheie la pîine?

Dar farmacia? Croitorul mai putea să aștepte. Se făcu tăcere pînă ce o voce stinsă dintr-un colț al sălii izbucni: "N-ați terminat? Da' mai terminați odată, domnilor, cu gogoșile astea!" Pă-nica îl înăbuși de-a binelea cînd realiză că era vocea lui care vorbise. Zeci de ochi îl priveau uimiți. Politrucul îi făcu un semn amical: "Dumneata! Parcă ai spus ceva?" - "Da, am spus." - "Repetă!" - "Am spus: Mai terminați odată cu gogoșile astea!" - "Ce gogoși?" - "Acelea cu care tîmpiți lumea. Pierdem timpul degeaba. Eu mai am două înmormîntări și un sfînt maslu. Astăzi. Trebuie să iau pîine dacă mai găsesc la ora asta. Trebuie să prind cursa. Trăncăniți..." Activistul nu se mai liniștea: "Ai spus, gogoși?" - "Da, gogoși."

Fu oprit la închiderea cursului. Doi civili îl așteptau la cancelarie. "Cum, părinte, ai spus gogoși?" - "Așa am spus." - "Și nu retragi?" - "Nu retrag." Îl lăsară. După o săptămînă fu chemat la Arhiepiscopie. Arhiepiscopul îl primi prietenește: "Fiule, ai spus, gogoși?" - "Așa am spus." - "Și nu retragi?" - "Nu." - "Ascultă, avem dispoziții să ne purtăm cu mînuși. Vrei un post mai bun, vrei protopopiatul? Retrage!" - "Sărut mîna, dar de retras nu retrag, fiindcă aș minți." - "Tocmai acum te-ai brodit și tu", se supără înaltul ierarh. "Vrei o parohie în București?" - "Cine nu vrea?" - "Retragi?" - "Nu."

Peste o lună, soția care se înzdrăvenise îi aduse un plic de la poștă. Era o scrisoare oficială. Îl întrebă: "Ai vrut tu parohie în străinătate? Uite, pașaport pentru noi și pentru toți copiii." Părintele N. o privi drept în ochi: "Nu retrag."

Paul Miron

Un philetairos

LYSIS, dialog de tinerete al lui Platon, în care există încă multe afinități cu tipul de argumentare al sofistilor, a fost totuși considerat de către P. Friedländer un fel de satelit al *Banchetului*, atât datorită temei ("Despre prietenie"), cât și datorită modului înrudit de investigație. În eseu *Despre înțelesul grec al dragostei de oameni și de lucruri*, C. Noica

depășește în *Lysis* semnificațiile sus-amintite, el reprezentând, în termenii lui Noica, "năzuința de ridicare de la ceea ce este la ceea ce trebuie să fie": prietenia e de la nici-bun-nici-rău către ce e bun. "Nu mă pricep decât în materie de dragoste", spusese Socrate, "sunt un *philetairos*, amator de prieteni". De fapt, un căutător al ideii, esenței, centrului de ordine.

O geloasă

UN ROMAN care are drept fundal România anilor 1939-1940, cu tot vârtejul evenimentelor politico-sociale ale acelei vremi, nu are cum să nu intereseze. Totuși, primul volum al *Trilogiei Balcanice* este doar istoria geloziei unei femei pe trecutul imediat anterior încheierii cuplului. În lumea relativ închisă a cercurilor diplomatice, colcăind de intrigi menite fie să atragă România dintr-o tabără în alta, fie să salveze "propria piele" a intriganților, personajele Oliviei Manning - conturate la peste două decenii distanță de existența lor reală - evoluează schematic. Harriet, tână soție a lui Guy, profesor englez la Universitatea București, își urmează soțul în capitala României din datorie, dar și din ambiția secretă de a o descoperi pe fosta amantă româncă a acestuia. Din această stare de anormalitate Bucureștiul și mediile românești îi apar ostile, le descrie depreciativ. De fapt, contactul Harrietei cu oamenii locului e artificial (cerșetori, țigani, personalul hotelului, taraful restaurantelor) chiar și când e vorba de elita de la petrecerile prințesei Teodorescu. De fapt, fără să-și dea seama, Olivia Manning include și aprecieri favorabile la adresa României de atunci: mesele copioase, descrierea barului de la Athénée Palace, a băuturilor și a dulciurilor de la

guri de seră, ananas și zmeură de toamnă, toate așezate pe platouri de argint și decorate cu orhidee albe". În Anglia, eroinei i se spune: "Mănânci puțin și neadecvat, trebuie să vii cu mine în România să te întrezezi". Ori: "Ce risipă, a exclamat eroina, văzând un țaran care vindea la intrarea în Cișmigiu o grămadă imensă de pepeni galbeni". În altă parte un diplomat se plânge de - atenție! - "deprecierea dolarului în raport cu leul".

Intriga evoluează previzibil, rivala Sofie, fosta studentă a soțului, apare și se ține scapi de grupul lor, geloasa asistă neputincioasă, înrăită și dezinteresată de evenimente. Când, la un moment dat, în restaurantul Monte Carlo din Cișmigiu cineva anunță "A fost asasinat Armand Călinescu!" ea întreabă picând din nori: "Cine e acest Călinescu?" Și doar era în România de câteva luni!

Literar vorbind, aventurierul Yakimov, corondent de presă (personaj menit să cutreiere și medii în care universitarul n-avea ce căuta, n-ar fi fost verosimil) este, alături de prințul oriental Hadgimoscos, personajul cel mai realizat. Eroina principală e snoabă și incultă: socoate oribile arhitectura de pe Calea Victoriei sau celebra statuie ecvestră a lui Carol, operă a lui Mestrovici, plasează în '39 prezența muscalilor castrați și a trăsurilor lor (dispariți de decenii din București), caută elemente șocante care să mascheze idiosincraziile geloziei.

Odiseea bucureșteană se încheie cu punerea în scenă, cu ajutorul anglofililor bucureșteni, a piesei *Troilus și Cressida* (parcă am fi în *Concert de muzică de Bach*). Pe fondul de entuziasm și de vești proaste (căzuse Parisul) cineva aruncă o întrebare năucitoare: "De ce voi, aliații, nu luptați mai bine?"

"Caracterul omului e destinul său"

GELOZIA, crede Adler, face parte dintre trăsăturile de caracter de natură agresivă, alături de vanitate, care își găsește în ea însăși propriul destin. Cum dorința de a-i depăși pe toți nu stărnește simpatie, vanitoșii se deghizează adesea în ființe modeste, doar pentru a nu intra în conflict cu societatea. Se spune că Socrate, văzând un orator pășind spre tribună în haine roase, i-a strigat: "Tinere atenian, vanitatea dă afară prin toate găurile țoalelor tale!" Neînfrânată sete de dominație ascunsă în toate acestea, formă a setei de putere, se manifestă în modul cel mai diferit - inclusiv în permanentă teamă pe care o au unii de a nu se vedea desconsiderați. Invidia, altă formă a aspirației către putere, permanentă evaluare a situației proprii în raport cu succesele altora, ajunge să se manifeste fiziologic: îngălbeneste tenul (semn că influențează circulația sangvină!). Fiind aproape in-

Alfred Adler, *Cunoașterea omului*. Traducere, studiu introductiv și note de Leonard Gavrilu. Editura IRI, 1996, 275 p., F.p.

vitabilă, tot ce se poate face e să nu i se dea importanță. "Este minimum pe care îl putem cere unui om: să nu facă pară de superioritatea sa momentană față de ceilalți, deoarece lucrul acesta ar putea să-i lezeze". Cât despre avarie, ea nu se referă numai la strângerea de comori, ci și la vanitos-gelos-invidiosul care n-ar face nimănui vreo bucurie, ridicând în juru-i un zid. Zgârcenia legată de timp a zilelor noastre (*time is money*), în aparență constructivă, fiindcă stimulează concentrarea la lucru, e în final "dizolvantă, generatoare de izolare și frustrantă. De aceea ar fi mai bine să orânduim în așa fel lucrurile încât mai degrabă să dăm decât să economisim", principiu creștin care însă e rareori pus în aplicare. Izolarea nu e totdeauna ostilă, dar, ca și lașitatea, sau chiar angoasa (cu forma ei cea mai inofensivă, timiditatea) face parte dintre problemele distanței, ale raportului cu semenii. "În societate nu e loc pentru transfugi. O anumită maleabilitate și adaptare sunt aici necesare în vederea colaborării și întrajutorării, nu pentru a acapara conducerea și a-i domina pe ceilalți".

Cartea lui Adler - "revansă a socialului asupra biologismului freudian", cu studiul vieții psihice și al esenței sale sociale, cu accentul pe sentimentul de inferioritate și tendința de a se impune, pregătirea pentru viață și caracterologie, având drept axă teoria nietzscheană a "voinței de putere" (*Wille zur Macht*) este nu numai o palpitantă cercetare a psihologiei individuale, cu așezarea dimensiunii sociale în prim plan, ci și un "insectar" de personaje care ar putea fereci pe critici sau romancieri. Invers, exemplele sunt luate adesea de la mari scriitori, de pildă de la "profundul psiholog care este Dostoievski". Personajele dostoievskiene ar ilustra aproape toate formele de expresie ale caracterului.

Cine nu s-a lovit în viață de infatuarea unui personaj schematic, susceptibil, invidios, ajuns, vai, din întâmplare într-un post de conducere? Ca un mic reflector, *Cunoașterea*

omului izolează asemenea insecte, oferind puterea înțelegerii raționale unde nu e loc pentru milă.

Un jurist traducător

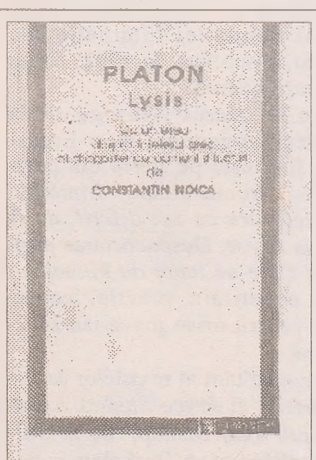
PUȚINE se mai știu astăzi despre Emil Gulian, jurist de meserie, dispărut pe frontul de răzăr: ca debutant - atât a apucat să fie - atrage totuși atenția unor Lovinescu, Streinu, Călinescu, Manolescu. Fatalmente el a rămas în literatura română numai prin traducerea poemelor de Poe (1938), deși a avut și aptitudini de poet și chiar de critic literar. Ca traducător, scrie el, s-a străduit să fie fidel "nu numai înțelesului literar, care nu există izolat, ci și tuturor mijloacelor de sugestie și de comunicare, adică și muziceii". Evident, a înțeles să traducă până și "defectele", excesul de adjective, de rime interioare, de "muzicalitate". Deși Gulian nu respectă totdeauna prozodia originală, afirmă Ștefan Aug. Doinaș, el "reface atmosfera de vrajă halucinantă și tenebroasă, în comparație cu Dan Botta, care e mai aproape de structura versului, dar mai departe de sunetul și bogăția de sensuri a textului original".

Poemele lui Edgar Poe. Traduse din limba engleză în forma lor, cu un studiu introductiv de Emil Gulian. Ediție și prefață de Liviu Cotrău. Editura Cogito, Oradea. 143 p. Lei 2960.

"Odată, într-un îndepărtat miez de noapte, pe când ascultam trudite șoaapte/ Ale unor tomuri vechi și uitate, ce-mi spuneau că totul e trecător,/ pe când piroteam aproape dormind, deodată mă îndreptai, auzind/ o foarte încrețită bătaie lovind în ușa camerei mele ușor/ E vreun călător, zisei bombănind, poate că el se trezi/ ciocănind în ușa camerei mele ușor/ E numai atât, un călător".

Reeditarea acestor traduceri, cu o bibliografie a lui Emil Gulian, cu o admirabilă analiză introductivă a lui Liviu Cotrău, de către editura orădeană Cogito, dă un răspuns întrebării lui Gulian "dacă eternul Poe poate glăsuși acum, după o sută de ani, și în românește": într-adevăr, Emil Gulian n-a fost în literatura română "numai atât, un călător".

Platon, *Lysis*. Cu un eseu despre *Înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri* de Constantin Noica. Traducerea dialogului și note de Alexandru Cizek. Editura Humanitas,

deslușea o cheie a platonismului: cea mai potrivită introducere pentru doctrina Ideilor, cea care arată "facerea" lor. Pornind de la relatarea lui Socrate către un ascultător care nu este pomenit, sunt redată discuțiile acestuia despre esența prieteniei cu celelalte personaje ale dialogului (Hippothales, Ctesip, Menexenos și Lysis), la care povestitorul Socrate se referă prin lămuriri cu privire la cadrul acțiunii relatate sau prin reflexii psihologice (procedeu folosit și în *Charmides*).

Trecând prin fața intrării unei palestre din afara Atenei, filozoful, oprit de câțiva tineri, e luat ca judecător față de sentimentele lui Hippothales față de Lysis. Dacă, în preambul, Socrate dialogase cu Hippothales și Ctesip, arătând că ființa dragă nu trebuie slăvită până la divinizare și refuzând locurile poetice comune, dezbaterii propriu-zisă e purtată cu cei doi copii, Menexenos și Lysis: o încercare de definire a termenilor prieteniei, relația eleatică între prietenie și asemănare, relația de tip heraclitean dintre prietenie și contrarietate. După aporii succesive, Socrate aduce soluția termenului *oicheios* (familiar, apropiat) până la un nou impas. Dialogul e curmat de apariția pedagogilor "ca niște demoni", care "băuseră în cinstea lui Hermes", iar acum, nevrând să știe de nimic, îi silesc să încheie, tocmai când Socrate adusesese în discuție și persoane mai mature, spre a o reîmprospăta (așa cum se întâmplă și în *Banchetul*).

Termenul *philia* (prietenie, dragoste, atracție, aspirație)

Olivia Manning, *Trilogia balcanică*. Marca șansă. Traducere de Diana Staniciu. Prefață de Dennis Deletant. Editura Univers 1996. 326 p. Lei 8000.

Capșa, a ospetelor prințesei ("curcani fripți, bucăți de jam-bon gătit cu zahăr ars și ananas, raci, somoni cu maioneză, câteva feluri de paté, trei feluri de caviar, diferite preparate în aspic, fructe zaharisite, budinci sofisticate, ciorchini de stru-

Comuniune întru Joyce

FUNDAȚIA internațională James Joyce este un fel de confrerie cu ritualuri aproape masonice. Formată din profesori și cercetători care, laolaltă, au scris întreaga exegeză a operei scriitorului de sub a cărui mantie a ieșit toată literatura secolului nostru, această societate se reunește o dată pe an, la 16 iunie, pentru a celebra în felul ei "Bloomsday", ziua de naștere a lui Leopold Bloom, cel mai cunoscut dintre personajele joyce-iene. Toate descoperirile, ipotezele și ideile de interpretare la care au ajuns membrii Fundației în ultimul an devin, la acest conclav, patrimoniu comun. Cercul inițiaților se lărgește mereu prin includerea studenților și a doctoranzilor aduși de profesorii lor pentru a prezenta comunicări despre rezultatele propriilor lor studii.

Întrunirile au loc, de obicei, la Miami și sunt, de la început până la sfârșit, chiar și în pauzele de lucru, în serile de destindere petrecute laolaltă, la masă sau pe marginea piscinei, trăiri întru Joyce. Jocul de societate preferat este "Statuile", sau, cum i se spune pe englezește, "Charde". Numai că, în acest cerc, subiectul mimat este, de fiecare dată, o expresie, o situație, un joc de cuvinte sau doar un personaj din Joyce. Acești împătimiți au cântecelele lor comice pe care le cântă împreună, anecdote, limerick-uri, fel de fel de aluzii glumețe și de calambururi inspirate din originalele texte joyce-iene. S-ar zice că se înțeleg în cod sau într-o limbă secretă la care au acces numai membrii conspirației pentru perpetuarea cultului lui Joyce. Nu este însă vorba de niște marginali exaltați, de o preocupare excenetrică: statisticile confirmă că James Joyce a ajuns să fie scriitorul cel mai studiat și mai discutat de către cercetătorii actuali ai literaturii secolului nostru. Sunt oameni care și-au clădit cariera științifică analizând cuvânt cu cuvânt - ba chiar literă cu literă și sunet cu sunet atunci când și acolo unde cuvintele încetează de a mai fi cuvinte pentru a deveni modalități de expresie destruc-turate - cea mai neconformistă, cea mai surprinzătoare și cea mai bogată în semnificații interșanjabile dintre creațiile literare contemporane și care au alcătuit treptat, prin însumarea eforturilor lor, o operă științifică monumentală. Nu e de mirare că au ajuns să aibă spirit de castă și că manifestă o politicoasă condescendență față de toți cei care nu se simt la ei acasă în Joyceania.

Ultimul conclav anual al joyce-ienilor, al 15-lea, a avut loc, la data legiuită, la Zürich. Ce anume i-a determinat pe o bună parte dintre ei (în special profesori americani) să iasă pentru o dată din cercul lor închis și să vină de acolo în grup mare la București și apoi la Sinaia, pentru a participa la simpozionul "Romanul secolului XX - James Joyce în România", organizat de Fundația Culturală Română? Motivul se numește Rosita Fanto. Doamna Rosita Fanto și-a cucerit de mult un loc de onoare în Fundația Internațională James Joyce. În cel mai joyce-ian spirit imaginabil, ea a creat o formă nouă de exegeză literară, lansând "Cărțile de joc ale lui James Joyce", încântător pachet de adevărate cărți de joc, ilustrate cu situații din *Ulise* tratate cu vervă ironică. *Vodevilul Ulise* și apoi *Bucuria jokerului* sunt cărțuli năstrușnice care comentează, prin lapidare texte acide și prin desene exuberante, de o mare forță expresivă, teme scumpe inimii tuturor celor ce-l iubesc pe Joyce. Decorurile pictate cu motive din aceste originale interpretări ale cunoscutului roman au făcut deliciul spectatorilor care au văzut *Bloomsday* pe Broadway.

Această formidabilă născocitoare de modalități de expresie (scoate singură, scriindu-le, desenându-le și editându-le până la 12 cărți pe an, fiecare cu totul altfel decât cele ce au precedat-o. *Pré-sage*, o publicație "vizuală și tactică" unică până acum în felul ei, a ajuns la trei sute de numere și este expusă la Muzeele Metropolitan din New York, Victoria și Albert din Londra, Louvre din Paris, etc.) este pe punctul de a încredința tiparului o biografie a lui Richard Ellmann, celebrul biograf al lui Joyce. I-a apropiat, desigur, interesul comun pentru scrierile lui Joyce, au întocmit împreună *The Oscar Wilde Playing Card Book*, prima încercare de a rezuma opera unui scriitor pe spațiul a 52 de cartonașe, dar între Rosita Fanto și Richard Ellmann mai exista o legătură: tatăl lui Richard Ellmann (care se numea Helman), s-a născut la Galați, orașul de baștină al Rositei Fanto.

Nu știu cum se numea Rosita Fanto pe vremea când era gălățeană. Mi-a arătat o legitimație cu fotografie din 1945, când - incredibil în raport cu vârsta pe care pare a o avea - era profesoară de engleză la Sao Paolo. Lucra pe atunci și la radiodifuziunea braziliană și era studentă la medicină. A fost doctoriță, învățătoare, profesoară, publicistă, producătoare de filme și, evident, pictoriță, scriitoare și editoare. După Brazilia a trăit în Statele Unite, Elveția, Italia, Anglia, Franța și Monaco și și-a păstrat reședințe în trei dintre aceste țări. Situația materială actuală i-a permis să plătească biletele de avion tuturor membrilor Fundației Internaționale James Joyce pe care i-a convins să vină la București. A fost felul ei de a spune că este româncă și că acest lucru rămâne important pentru ea, chiar dacă, de peste jumătate de secol, s-a adaptat atâtor moduri de viață, a asimilat atâtea alte culturi, s-a simțit acasă în atâtea țări.

DI N ACELAȘI gen de iubire de țară, discretă cum sunt toate iubirile adevărate, a izvorât și inițiativa scriitorului Augustin Buzura de a-i invita pe joyce-ieni să vadă ce loc ocupă și cum este înțeles James Joyce în România. Simpozionul a fost ultima etapă a unei strădanii începute de Fundația Culturală Română prin proiectul de colaborare dintre editura ei și editura Univers pentru reeditarea romanului *Ulise* în excepționala versiune românească scrisă de Mircea Ivănescu. Spre deosebire de cele două volume modeste din Biblioteca pentru toți în care tălmăcirea-re-creare a lui Mircea Ivănescu a apărut inițial în 1984, este o ediție elegantă, un eveniment literar al vremii noastre. Prima ediție fusese un miracol, una dintre acele minuni sporadice care, însumate, au îngăduit ca intelectualitatea românească să nu se rupă de mișcările de idei din lumea cea largă. În momentul apariției ei, cititorii români aveau la îndemână primele patru sau cinci volume din *În căutarea timpului pierdut*, așa că literatura care a dat frâu liber fluxului de imagini, amintiri și asociații de idei a pătruns la noi mai întâi prin Proust, oricum citit în original de foarte mulți dintre numeroșii cunoscători ai limbii franceze. Strecurată prin culoarul îngust al unei autorizații valabile câteva luni, prima ediție din *Ulise* fusese tipărită în grabă, fără ca traducătorul să mai aibă timp să-și desăvârșească travaliul de opt ani introducând adnotările strict necesare pentru a înțelege cât mai exact acest text înțesat de capcane. S-a găsit însă timp pentru a-l ciopârți, eliminându-se pasajele considerate de cenzura vremii "fără perdea". Acum, monumentul a

fost reconstituit până în cele mai mici amănunte, iar cele peste cinci sute de note explicative ale lui Mircea Ivănescu propun chei ingenioase pentru cât mai temeinică înțelegere a aluziilor, referirilor și încifrărilor cu care îi plăcea lui Joyce să se joace.

Tot pentru a pregăti și onora acest simpozion, revista *Lettre internationale*, cuprinzătoare și rafinat structurată publicație a Fundației Culturale Române, gândită și realizată de B. Elvin, și-a dedicat numărul de vară romanului secolului XX (Henry Miller, Kafka, William Trevor, Augustin Buzura, Thomas Mann și viața lui, Jean d'Ormesson, A. B. Yehoshua, Marguerite Yourcenar despre Proust, Günther Grass, B. Elvin, Krystof Czyewski, Pierre Mertens și Guy Scarpetta, Eugen Simion) rezervându-i lui Joyce un capitol special, la care am avut bucuria de a contribui cu o nesăbuită încercare de a propune o primă versiune românească a unui fragment din cea mai intraductibilă operă scrisă vreodată, ultimul roman al lui Joyce, *Priveghiul lui Finnegan*.

Simpozionul s-a deschis prin lansarea volumului *Ulise*. Mircea Ivănescu a anunțat că-și va rosti scurta alocuțiune în românește, deoarece "nu vorbește nici o limbă străină", surprinzându-i doar pe cei ce nu-l cunosc de aproape. Creatorul unei poezii atât de impregnate de sensibilitatea lui, de inteligența lui pătrunzătoare, de cultura lui, de întreaga lui personalitate neasemenea, încât oricare dintre poemele lui este foarte ușor de recunoscut ca aparținându-i, cel mai bun traducător român al lui Faulkner, Musil, Kafka, Truman Capote și al multor altor scriitori de limbă engleză, germană, franceză, nu se consideră "poliglot" deoarece, după cum a precizat, în neputință de a călători și împiedicat de legislația xenofobă din trecut și stea de vorbă cu străini, nu are deprinderea de a se exprima în alte limbi.

Argumentele aduse de el pentru a-și scuza "impolitețea" față de vorbitorii limbii din care a tradus *Ulise* n-au ajuns integral până la cei cărora le erau destinate, traducătoarea alocuțiunii trecând cam repede peste ele. Prima sesiune de comunicări și discuții, care s-a desfășurat, în continuare, la București, a lăsat însă impresia că distinșii invitați s-au simțit obligați să țină prelegeri aproape didactice, de explicare a specificității lui Joyce și a influenței lui asupra literaturii contemporane, ca și cum ar fi fost purtătorii unor noutăți absolute, propovăduitorii unei religii necunoscute necredincioșilor de pe aceste meleaguri.

Încă o dată: erau, cu adevărat, oamenii cei mai avizați să fâlăie flamura scriitorului irlandez, un drept plătit cu zeci de ani dedicați operei lui. Îi voi numi doar pe câțiva dintre ei.

Președintele Societății James Joyce și președintele ales al Fundației Internaționale James Joyce, Zack R. Bowen, probabil cea mai cuceritoare dintre personalitățile care au venit la colocviu, este profesor la Universitatea din Miami, a scris șapte cărți despre Joyce (*Aluzii muzicale în opera lui James Joyce*, *Poezia începuturilor în Ulise*, *Ulise ca roman comic*, *Dulcele cântec de demult al lui Bloom*, *Joyce și evreii* etc.), este coeditorul unor dicționare de literatură irlandeză, a produs și a realizat înregistrări ale romanului *Ulise* și așa mai departe. Cântă dumnezeiește: recitalul de canto improvizat de el în ultima seară petrecută împreună i-a uimit și încântat pe toți cei ce l-au cunoscut abia acum.

Lady Brenda Maddox este biografa soției lui Joyce. Cartea ei, *Nora*, a fost distinsă cu mai multe premii, între care, dat fiind că a fost tradusă în nouă limbi,

și Premiul pentru cea mai bună carte străină apărută în Franța în 1990. Pentru mine a fost un privilegiu și o bucurie deosebită s-o cunosc pe această fostă președintă a Uniunii ziariștilor de radio din Marea Britanie, actualmente deținătoarea rubricii de comentarii despre mass-media a ziarului *The Times*, întrucât citisem (și recenzasem) foarte recent ultima ei carte, *D.H. Lawrence: Bărbatul înșurat*, o operă substanțială, de asemenea multiplu premiată.

Alt biograf strălucit, Morris Beja, profesor la Universitatea statului Ohio, fost președinte și în prezent secretar executiv al Fundației Internaționale James Joyce, a publicat, în 1992, *James Joyce: O viață literară*.

Studiile lui Derek Attridge, de la Universitatea Rutgers din New Brunswick, care îl citește pe Joyce din perspectivă post-structuralistă - *Limbajul special: literatura ca act diferit, de la Renaștere la Joyce*, *Despachetarea portmantoului: Cine se teme de Finnegan Wake* etc, constituie, practic, lectură obligatorie pentru orice joyce-ian al zilelor noastre.

Editor-consultant al revistelor *James Joyce Quarterly* și *Joyce Studies Annual*, profesorul John Bishop, de la Universitatea californiană Berkeley, a publicat *Cartea întinericului de Joyce: Veghea lui Finnegan* și numeroase studii de literatură modernă americană și europeană din perspectivă joyce-iană.

Spațiu pe hârtie: Stilul ca ideologie în Ulyse de Joyce este titlul uneia dintre numeroasele lucrări de specialitate ale lui Patrick McGee, de la Universitatea statului California, din Santa Cruz, Michael O'Shea, de la Newberry College, din Carolina de Sud, este autorul studiului *James Joyce și heraldica*, pe Bonnie Kime Scot de la Universitatea din Delaware a preocupat-o în mod special *Joyce și feminismul*, Robert Spoo, actualul director al revistei *James Joyce Quarterly*, a scris *James Joyce și limbajul istoriei: coșmarul lui Dedalus*, Carol Loeb Schloss, care predă la Universitățile Westchester și Pennsylvania are în pregătire alt studiu biografic, *Dans la priveghi: Viețile lui James Joyce și Lucia Joyce*. Și lista ar putea continua.

SEPTICISMUL de înțeles cu care au venit la reuniunea de la București-Sinaia s-a risipit de la prima reuniune. Intervențiile profesoarelor Geta Dumitriu, de la Universitatea din București sau Pia Brânzeu, de la Universitatea din Timișoara și ale altor universitari români care au pus în discuție ipoteze originale, ca de pildă descendența directă din Joyce a lui Thomas Pinchon, evidentă în romanul său *V*, au explicat metodele folosite în România pentru a-i familiariza pe studenți cu opera lui Joyce și chiar au propus nuanțe noi în interpretarea acestuia (atrăgând, de pildă, atenția, asupra denumirii "Plevna" care apare în câteva locuri în *Ulise*), și, mai ales, i-au informat pe oaspeți despre contribuția determinantă a scriitorilor români la apariția și la dezvoltarea suprarealismului, despre utilizarea inventivă a procedeelor joyce-iene în literatura română etc., au determinat o marcată schimbare de atitudine. S-a putut discuta de la egal la egal. Au jucat un rol extraordinar participanții care, prin activitatea lor în două culturi, constituiau o punte de legătură între români și americani. Nu numai doamna Rosita Fanto, ci și profesorul Ștefan Stoescu, prefațatorul noii ediții românești din *Ulise* și criticul Dan Cristea.

Când dr. Max Weber, de la Universitatea din Zürich, cu revista *Lettre internationale* în mână, mă întreba ce în-

seamnă exact "hodorog scârbos" și prin ce se deosebește de "pezevenghiul de babalâc", pentru a se dumiri dacă am înțeles și redat într-un mod adecvat calificativele din *Priveghiul lui Finnegan*, dincolo de respectuoasa uluire cu care îl priveam pe acest profesor atât de familiarizat cu încâlcitul text încât este în stare să-i identifice sintagmele într-o limbă străină, m-a emoționat atitudinea spontan camaraderească a reputatului profesor față de o traducătoare mai curând diletantă a textului îndrăgit și știut pe dinafară de domnia-sa.

CEL mai mișcător moment al simpozionului a fost oferit de Kenneth Monaghan, nepotul de soră al lui James Joyce. Este un domn jovial, cu părul alb și obraji rumeni, a lucrat în domeniul bancar, dar acum este director cultural al Centrului James Joyce din Dublin și se străduiește să-i deprindă pe irlandezi cu ideea că, între toți marii scriitori pe care i-au dat lumii (Irlanda având mai mulți scriitori în raport cu numărul populației decât oricare altă țară), cel mai de seamă rămâne James Joyce. Ne-a povestit cum s-a măritat mama domniei-sale, May Joyce, cu fiul celui mai bogat și mai stimat negustor din sat și cum, după ce soțul ei a murit pe neașteptate, când micuțul Kenneth avea doar trei ani, May a fost repudiată de familia în care intrase: le era rușine de alianța prin căsătorie cu omul pe care îl considerau rușinea Irlandei. Au ostracizat-o, o ocoleau când o întâlneau pe drum și au lăsat-o să-și crească singură, fără nici un ajutor, cei trei copii. Celelalte două surori ale lui James Joyce au rămas, de altfel, fete bătrâne și au fost silite să-și ascundă toată viața adevărata identitate.

Pare de necrezut, dar literatura lui Joyce nu este studiată nici astăzi în învățământul secundar din țara lui. Anul trecut s-a introdus în programa școlară *Portretul artistului în tinerețe*, dar minunea n-a ținut decât un an. Acum s-a revenit la voita ignorare totală a scriitorului de geniu care a făcut mai mult decât orice compatriot al lui pentru ca Irlanda să pătrundă în spiritul și în inima tuturor iubitorilor de literatură din lume, mergând până la a-și identifica personajele cu elemente ale peisajului ei geografic. Anna Livia Plurabelle este eroina din *Priveghiul lui Finnegan*, dar și râul Liffey, care străbate Dublinul, fiii ei sunt dealurile din apropierea orașului și așa mai departe. Opera lui Joyce poate fi citită și ca o descriere a hărții țării care l-a considerat un renege, pentru că, dezgustat de îngustimea de spirit a celor din jurul lui, a preferat să-și petreacă cea mai mare parte a vieții în străinătate și care s-a simțit și s-ar părea că se simte încă jenată de cutezătorul lui act de dezrobire și de înnoire a limbii ei străvechi, de introducerea ei printre limbile venerate ca purtătoare ale unor capodopere literare universal admirate.

Ca și în cazul Rositei Fanto, dar cu un temei incomparabil mai substanțial, problema iubirii de țara natală este pusă în termenii cei mai tranșanți.

Felicia Antip

Impresii americane

Fort Point

DIN AVIONUL de Los Angeles zăresc hotelul în care am stat o săptămână în, poate, cel mai respirabil colț al acestui oraș imposibil - Santa Monica. "The Georgian, a gracious hotel by the sea" este nu mai înalt de șapte etaje (eu am locuit la al șaselea), cu fațada vopsită în bleu-turcoaz: datorită acestui lucru îl și reperez de la mare distanță, pe când avionul - după un splendid ocol peste Pacific - se apropie de coastă. Străjuită de șiruri de palmieri, Ocean Avenue seamănă cu "Promenade des Anglais", iar hotelul - construit prin anii '30, într-un ultim avânt Art Déco - s-ar potrivi perfect falezei de la Nisa... Există o terasă, chiar la intrare, cu fotolii de rafie umbrite de copertine alb-negre; dimineața, soarele abia răzbătea printre frunzele palmierilor, cea care te orbea era mai curînd lumina cîră a oceanului. Însă după-amiezele, și mai exact în asfințit, perspectiva din dreapta hotelului - cu bulevardul continuîndu-se spre Malibu - era absolut fabuloasă: aurul, niciodată roșiatic, al amurgului - acea nuanță pe care o asociez unui anumit gen fotografic și deloc Technicolorului - se aprindea în spatele palmierilor, calm și somptuos, cu o regularitate pe care smogurile incerte nu o puteau clătina. "Un decor ideal pentru un roman de Chandler". Undeva, în toată strălucirea aceasta enigmatică, se ascundea poate o crimă; într-unul din cartierele caracatiței zise L.A., pe o stradă căzută deja în umbră, într-o casă în care doar fereastră de la etaj oglindește apusul dumnezeiesc, stătea întins un cadavru... *Trebuia* să se îndeplinească: nu poți să te bucuri, nepedepsit, de o splendoare atât de impasibilă!

("The Georgian" avea, la subsol, un restaurant numit "Speakeasy", în care erai încurajat să iei micul dejun: o notiță înrămată, agățată în lift, te informa - cu ceva între mîndrie ambiguă și suavă perversitate - că în "Speakeasy" obișnuiau să vină la cină doi "grei" ai crimei organizate precum Bugsy Siegel și Al Capone. Candoarea de a considera infamia trecută o bună carte de vizită actuală!)

Drumul spre San Francisco este superb - unul din cele mai frumoase din această călătorie, care-a început la Washington D.C. și care m-a purtat deja la New Orleans, Seattle și în pașnicul Bozeman, din Montana. Îmi pun căștile pe urechi și urmăresc coasta californiană de la Santa Barbara pînă dincolo de Monterey, de-a lungul Santa Lucia Range. Cu mașina ar fi însemnat opt ore bune.

Chinezul din stînga mea seamănă cu Cărtărescu! Locuiește în S.F. și se simte obligat să-mi dea tot felul de sfaturi - printre care acela de a nu lua un taxi, care e scump evident, ci un "shuttle", care face naveta de la aeroport la hotel. Cam cît ar fi cu taxiul? Îl întreb. În jur de 30 de dolari. E OK, îi spun eu; îmi ajung banii. (Așa cum prefer să călătoresc cu avionul, cîștigînd timp și confort, prefer să iau un taxi atunci cînd ajung într-un oraș necunoscut: autobuzele trebuie căutate, orarele verificate etc.; taxiurile sînt întotdeauna acolo!)

Pe șofer îl cheamă Khalid. Pe la jumătatea drumului - după ce s-a interesat de unde vin, unde o să stau, și cît - îmi spune să nu cumva să ratez "kabilcarul"... Îi pun cîteva întrebări suplimentare, încercînd să înțeleg - fără a forța politetea - ce ar putea să însemne un "kabilcar"? S-a deslușit: e vorba de *cable car* - tramvaiul sanfrancischez... Hotelul în care stau - pe Sutter Street, chiar în centru - se numește "York", iar camera- 411 - e chiar încăperea în care s-a filmat *Vertigo*, acum aproape 40 de ani!

Cerusem, ce-i drept, să fie inclus San Francisco în itinerariul meu american tocmai pentru a merge "pe urmele" filmului lui Hitchcock - dar nu sperasem să fiu cazat chiar în hotelul, și camera, care au servit drept *location*... În film, aici

locuiește Judy (Kim Novak), pe care Scottie (James Stewart) o urmărește fascinat de asemănarea ei cu "sinucigașa" Madeleine. Tot aici desăvîrșește el transformarea lui Judy în Madeleine, readucînd-o pe aceasta din urmă "dintre morți" (titlul cărții inspiratoare, de Boileau-Narcejac) înainte de a-și da seama că e vorba, de fapt, de aceeași persoană.

Reclama luminoasă din dreptul ferestrelor a dispărut. Astăzi, "The York Hotel" e o pensiune cochetă, cu serviciu impecabil și un elegant "Plush Room" în care se prezintă numere de cabaret. Intrarea este încîntătoare, și nu are nimic comun cu atmosfera din film: ferestrele sînt pline de jardiniere cu flori multicolore, cu parfum amețitor... Kim Novak ar trebui să strănute înainte de a păși în hol.

Încep prin a "bifa" locurile apropiate: imensul *hôtel particulier* de la întretaiera Sacramento Avenue cu Mason Street (cel din care iese "Madeleine", în mantou alb, și se urcă în limuzina verde parcată în curte; ulterior, Scottie va avea o halucinație, pîrîndu-i-se a o revedea pe M. atunci cînd o doamnă mai în vîrstă va ieși din clădire și se va îndrepta spre aceeași mașină - cumpărată după moartea Madeleinei.) Nimeni nu știe cum se numește, acest hotel: este atât de exclusiv (mai curînd, un bloc cu apartamente pentru milionari) încît numele însuși e necunoscut! (Nu există decît un "B", alb pe fond negru în caracter gotic, deasupra intrării...)

Urmează locuința lui Scottie - casa la care se referă și Chris. Marker în studiul său despre *Vertigo*. Din păcate, plecasem din România fără numărul din "Positif", în care Marker dădea adresa exactă; ce puteam face? Cum ce?! Un singur lucru: sun la București, rog să mi se caute în colecția revistei numărul respectiv, la pagina cutare... Și într-adevăr, pe ultima pagină a articolului, Marker menționează: "Lombard Street, numărul 900".

Cobor din Nob Hill înspre Fisherman's Wharf, Lombard St. taie calea... Unde ar putea fi numărul 900? În stînga este porțiunea "în zigzag", mărginită de peluze cu flori - zona cea mai celebră din Lombard, înțesată de turiști care o mitraliază cu aparatele de fotografiat zi și noapte; e clar că nu poate fi aici. Ceva mai jos de "the crookedest street in the world", pe stînga - aproape de nerecunoscut din cauza vegetației care a năpădit micul peron de la intrare -, dau peste locuința lui Scottie, pe a cărei ușă, la fel de roșie, acum scrie: "*Warning: Crime Watch*" "... Fac o poză în fugă și dispar!

A doua zi sînt plimbat cu mașina în partea nord-vestică a orașului. Este o zi incredibil de caldă, de sus de pe Presidio Heights vedem podul Golden Gate înfășurat încă în ceață deși este ora prînzului!

Palace of the Legion of Honor este locul în care Madeleine se duce de cîteva ori - urmărită de Scottie - ca să privească portretul "străbunicii" sale. În clipa în care îl văd, recunosc totul (inițial, crezusem că muzeul era cu totul în altă parte, și anume în Marina: Palace of Fine Arts...). O curatoare îmi arată încăperea în care s-a filmat. Portretul însă... "Nu face evident parte din colecția muzeului; era un tablou făcut la Hollywood!" Disprețul curatoarei pentru o asemenea mostră de "artă" confecționată-n sudouri este vădit.

În aceeași după-amiază "fac" Mission Dolores - cu cimitirul în care Madeleine se duce pentru a pune un buchet de flori, identic celui din portret, pe mormîntul fictivei sale străbunici...

Mai îmi rămînea un singur loc: Fort Point, de unde Madeleine se aruncă în apă, la picioarele lui Golden Gate Bridge.

Mă apropii de el "prin învăliure", traversînd cu mașina podul pînă spre

Muir Woods și-apoi străbătîndu-l din spre Sausalito pe jos, în bătaia vîntului - sau a vînturilor care, aici, sînt redutabile. Cînd sînt chiar deasupra fortului însă, un detaliu - gardul împrejmuitor, vîlurit peste dealul din spatele lui - mă țin-tuiește locului: accesul la Fort Point este interzis! Îmi spun că nu se poate - fortul este "centrul" întregii povești, punctul de greutate al filmului și al interesului meu pentru el deopotrivă!-, e cu neputință ca totul să se termine aît de jalnic... fortul la picioarele mele, și totuși inaccesibil!

Ajung la capătul de sus al gardului cu inima cît un purice; două fete stau rezemate de peretele de sîrmă, cu bicicletele alături... "Ce se-ntîmplă, e interzis?!" întreb eu gîtit. "E clar că pe-aici nu se poate", îmi spune una din ele. Măntorc - o iau la dreapta, pe o potecă. Uf! răsufli ușurat: există semne care indică drumul spre fort. Numai că drumul este aiuritor de întortocheat, mă rătăcesc de cîteva ori urmînd cărări care nu duc nicăieri și o dată, trecînd pe sub un tunel acoperit cu iarbă, nimeresc în același loc de unde am plecat...

Brusc, încep să descifrez sensul profund al acestei nereușite: este un test - sînt somat să trec acest test, de către forțele reunite ale lui Hitch, Samuel Taylor (scenaristul) și Saul Bass - incomparabilul "title designer", care-a murit de curînd; drumul meu către Fort Point seamănă, de-acîi încolo, cu traseul din *Că-lăuza* - aprehensiunile *modulate*, pas cu pas, în euforice, miraculoase certitudini. Totul - din acea clipă în care realizez - se încarcă de magie, de o supraprezență misterioasă care, în ciuda aparențelor, *de fapt* mă ghidează, malițios și subtil, prin labirintul cel mai desfătător din cîte-am văzut vreodată... Căci, fără acel mic moment de recul, de străbater obstinată a potecii pe care-am mai trecut, n-aș fi băgat de seamă, cu siguranță, frumusețea uluitoare a acestui loc - tufe de trandafiri sălbatici, de colțunași în toate nuanțele de oranj, întinzîndu-se ca o iederă, țîșnind, ici și colo, din solul uscat al unui povîrnis pe care-l credeam definitiv arid. Iar cînd, printre copaci, zăresc podul și, la picioarele lui, locul spre care mă îndrept, senzația că "totul se leagă", că există un magnet - Steaua călăuzitoare a oricărui bun cinefil - mă umple de o bucurie care, ca toate marile bucurii ale vieții, este de nepovestit... (La Fort Point - fort militar și, totodată, punct-terminus al obsesiei numite *Vertigo* -, Kim Novak și James Stewart dau contur celui mai stupefiant număr de iluzionism din istoria cinematografului: cel în care o femeie este *ridicată* din moarte de bărbatul care o va *trage*, apoi, în turnul din care ea va cădea. Baletul unui vertij. La Fort Point, povestea se *răsuțește*, pur și simplu, în sensul "amețelii"...) **Alex. Leo Șerban**

Precizare

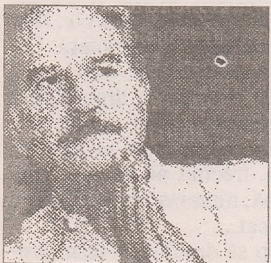
În calitate de director al "Clubului cinefililor" de pe lîngă Institutul Francez, mă văd nevoit să precizez următoarele:

Retrospectiva Zulawski de la începutul lunii iunie, găzduită de sala Institutului, nu a avut nimic în comun cu "Clubul cinefililor", a cărui politică - austeră, ostilă stridențelor facile și spectaculosului ieftin - nu o reprezintă. Fac aceste precizări întrucît a existat, se pare, o anumită ambiguitate legată de modul de prezentare a acestei retrospectivă, ce a putut induce ideea că ea s-ar fi desfășurat "în continuarea" retrospectivelor Iosseliani și Arrabal... Programarea filmelor lui Zulawski se datorează exclusiv celui care a făcut selecția, și al cărui gust îl reflectă.

În ceea ce îl privește, "Clubul cinefililor" va continua să promoveze un cinema de calitate, prezentînd - în luna iulie - cele două filme "interactive" ale lui Alain Resnais, *Smoking* și *No Smoking*. **(Alex. Leo Șerban)**

Fuentes la frontieră

◆ Carlos Fuentes mărturisește că a învățat de la Cervantes că amestecul de genuri literare e mai fertil decât tirania unui singur. Noul său roman, *Frontiera de cristal* (Ed. Alfaguara) apărut în Spania în timp ce autorul era supus unei intervenții chirurgicale la Majorca, este compus din nouă povestiri-capitole despre graniță și problemele emigrării între Mexic și SUA. "Mi s-a părut natural să amestec ficțiunea, reportajul, analiza, parodia, carnavalul grotesc... Fiindcă viața acestei

frontiere e de o vitalitate incredibilă, ce nu se poate traduce printr-un singur stil sau gen literar. Scriind, mi-am îndrăgit tot mai mult personajele" - declară Fuentes în "El País".

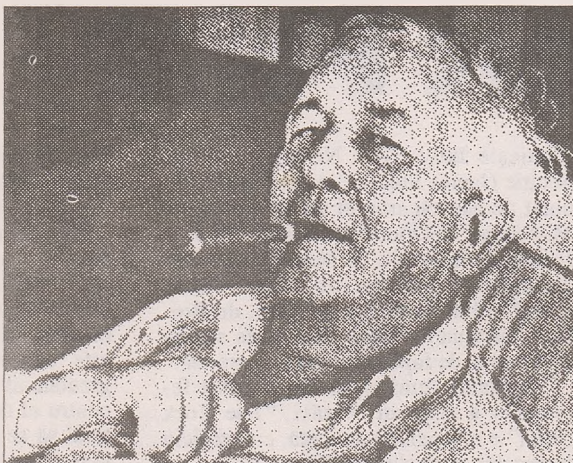
Maniera McCarty

◆ Mary McCarty, care a murit în 1989 la 77 de ani, continuă să fie reeditată, tradusă și să aibă succes, datorită lucidității sale corosive, inteligenței ascuțite și umorului. Prietenă bună cu Hannah Arendt (voluminoasa lor corespondență a fost editată anul acesta), scriitoarea, care a avut o viață sentimentală cam agitată (a fost măritată de patru ori, unul din soți fiind cunoscutul critic american Edmund Wilson), și-a trăit ultimii 25 de ani la Paris. Francezii nu au uitat-o și i-au reeditat de curând, la Ed. Stock volumul *Oaza și alte povestiri*, o antologie de proze scurte ce au drept personaje intelectuali puși în situații de un umor irezistibil.

Premieră pe Internet

◆ Femeia din supermarket, ale cărui turnări se desfășoară în prezent la Tokio, pare, la prima vedere un film obișnuit. Doar că, la locul filmărilor, pe lângă aparatura obișnuită, se află și o instalație specială ce permite difuzarea lucrului la film pe Internet, astfel încât publicul poate vedea evoluția filmărilor pas cu pas, plus interviuri cu regizorul Juzo Itami, cu actorii principali - un întreg film în jurul filmului. După cum scrie "Nihon Keizai Shimbun", abonații Internetului urmăresc cu mare interes procesul de producere a filmului.

Havane

◆ William Styron a învățat să fumeze havane la Casa Albă, de la John Kennedy și colaboratorii acestuia, Arthur Schlesinger și Richard Goodwin. Într-o zi, după embargoul asupra Cubei, Kennedy i-a oferit o țigară de foi Partagas. Știind că e de contrabandă, Styron nu a fumato-

punând-o în buzunar. Două săptămâni mai târziu J.F.K. era asasinat și romancierul a fumato havana în amintirea lui -, scrie "Vanity Fair", care publică și această poză ce-l înfățișează pe Styron fumând o havană primită de la García Márquez, pe care îl aprovizionează însuși Fidel Castro.

Coșmarul puritan

◆ La 22 de ani (în 1968), după ce și-a terminat studiile la Harvard, Robert Dole s-a expatriat din S.U.A. în Canada, nemaisuportând mentalitatea americană. În recenta sa carte *Coșmarul american* (Ed. VLB, Montréal) pune în evidență puritanismul secolului XVIII care continuă să influențeze ipocrit aspectele cele mai moderne ale societății americane. Eșul e pătrunzător și bine scris, dar ura care l-a inspirat îi limitează credibilitatea.

Un scriitor postsovietic

◆ Viktor Pelevin, născut la Moscova în 1962, este considerat în Rusia ca unul dintre cei mai buni scriitori postsovietici. Publicat de revistele literare "Znamia" și "Novii Mir", el a primit în 1993 un premiu special al companiei Booker pentru culegerea de nuvele *Lanterna albastră* iar romanul *Săgeata galbenă* - o satiră

socială plină de umor la adresa personajelor născute de tranziție: oameni de afaceri, mistici ai unor noi religii, oameni aiurii de haosul "democrației", pasești - a fost tradus și în Franța. Ca și în precedentul roman OMON-RA, imaginația debordantă și bizareriile se împletesc cu detalii realiste din actualitate.

K

◆ După *Kafka merge la cinema* de Hans Zischler (Ed. Cahiers du Cinéma), despre care s-a scris în aceste pagini, alte două cărți despre autorul *Procesului* au apărut de curând în Franța: albumul *Praga lui Kafka* alcătuit de Klaus Wagenbach, specialistul kaskolog nr.1, cuprinzând fotografii comentate și hărți ce

se dovedesc și un ghid util pentru călătorii plecați pe urmele autorului în capitala Cehiei (Ed. Michalon) și lucrarea colectivă intitulată simplu K, apărută în colecția "Figuri mitice" a Editurii Autrement.

Poftă

◆ Scriitoarea austriacă Elfriede Jelinek (al cărei roman, *Pianista*, a apărut acum câțiva ani și în românește) stârnește scandal cu fiecare carte, e acuzată de pornografie, de violență cu care își reglează conturile sociale și politice, dar nici cei mai indignați critici nu pot să nu-i recunoască marele talent literar, forța stilului șocant, felul cum torturează limbajul în căutarea unei expresii

totale. Romanul *Lust (Poftă)* este povestea murdară și fără sfârșit a lui Herman, un fabricant de hîrtie cu un apetit sexual insatiable și a soției sale Gerti, obiect al tuturor fantasmelor și impulsurilor lui. Elfriede Jelinek nu se mulțumește să dezbrace trupurile, ci vrea să exhibe rădăcinile răului unei societăți în care nu există cu adevărat femei libere.

Clan Ausran

◆ Ignacy Ryszard Danko, profesor de filologie clasică la Universitatea din Lodz, reconstituie, de peste 40 de ani, limba indoeuropeană. El e sufletul unui grup, *Clan Ausran*, numărînd 200 de membri, care vorbesc între ei în indoeuropeană și lucrează de 12 ani la un dicționar anglo-polono-indoeuropean. În curînd va apărea primul volum ce conține cuvinte începînd cu a scurt, a lung și cu bizara literă ce se pronunță *chwa*. "Clanul" e recunoscut de comunitatea lingvistică internațională, iar membrii lui publică în reviste de specialitate renumite. Vorbind între ei această limbă reconstituită, australianii au fost nevoiți să inventeze cuvinte necunoscute în neolitic, de exemplu *petadlo* = avion (de la *pet* = a zbura) sau să preia unele latine, de exemplu *prostituta*.

Roman al segregăției

◆ Ernest J. Gaines este considerat astăzi drept unul dintre cei mai importanți autori americani de "roman al Sudului". Ca și în precedentele sale romane, în recentul *Pe ușa cea mică* Gaines nu-i opune doar pe negri albilor, ci insistă asupra opoziției dintre negrii din noua generație și cei "vechi", adeseori prea servili sau prea lași.

O saga indochineză

◆ La 20 de ani după *Litiera lacrimilor*, roman cu subiect indochinez care a fost best-seller în 1975 și după o monu-

mentală biografie a lui Edgar Allan Poe (Ed. Flammarion, 1991 - un posibil succes și pe piața cărții de la noi, dacă ar fi tradusă), Georges Walter (în imagine) a publicat de curînd *Muntele Parfumurilor* în colaborare cu chiar eroul cărții apărute la Ed. Laffont/Phébus, Pedro Nguyen Long, un cunoscut șef de montaj de la Televiziunea Franceză. Urmărind destinul acestui vietnamez din zona de Nord și al familiei lui, Georges Walter retrasează o jumătate de secol din istoria Vietnamului, într-un remarcabil document ce se citește ca un roman.

Din Canada

◆ După moartea lui Robertson Davies, Timothy Findley (în imagine) a devenit figura cea mai importantă a literaturii canadiene de expresie engleză. Născut în 1930, a debutat în 1964 cu un roman ce l-a impus imediat, *Ultimul nebun*. Beneficiind de avantajul limbii, cărțile sale, dintre care cele mai cunoscute sînt *Război* și *Vînătorul de capete*, au circulat în S.U.A. și Europa, obținînd peste tot sufragiile publicului dar și ale criticii.

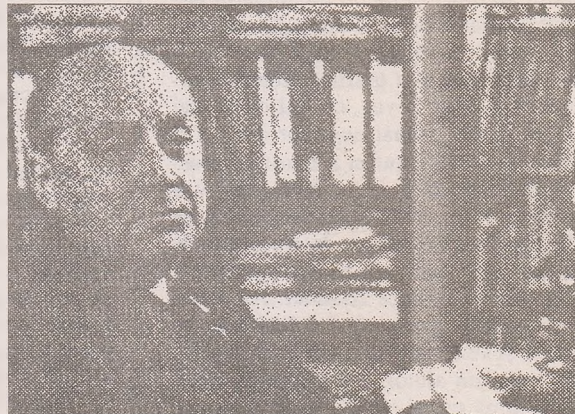
Debut norocos

◆ *Ninsoare la Cedars* de David Guterson, un roman ce descrie procesul unui pescar americano-japonez acuzat de crimă, în anii '50, într-un oraș din nord-vestul S.U.A., a făcut dintr-un necunoscut un autor de best-seller. Cartea a primit prestigiosul PEN - Faulkner Award, iar Editura Vintage, după un prim tiraj de 50.000 de exemplare epuizat într-o săptămînă a mai tras încă 12 tiraje!

Drama lui Benn

◆ Fiu al unui pastor, Gottfried Benn s-a născut în 1886 la Mansfeld, în nordul Germaniei. După liceul absolvit la Frankfurt, a studiat medicina la Berlin și a debutat în 1912 cu volumul

lung exil interior; el va fi atacat și de naziști - care îi interzic și dreptul de practicare a medicinei și cel de semnătură, considerîndu-l un reprezentant al "artei degenerate" - și de antifasciștii notorii,

de poeme expresioniste *Morgă* ce a avut larg ecou în lumea germanică prin viziunea asupra degradării biologice și prin estetica urîului, de o mare forță sugestivă. În timpul primului război s-a ocupat și de medicină (fiind doctorul prostituatelor la Bruxelles) și de literatură. "Unitatea personalității e un lucru îndoielnic", îi scria iubitei sale pasagere Else Lasker-Schüler. Scurta sa adeziune la național-socialism începînd din 1933, de care s-a dezis apoi în 1935 vor fi motivul unui

Johannes R. Becher, Uwe Johnson, H.M. Enzensberger. Drama aceasta l-a urmărit pînă la moarte, în 1956. Cu trecerea timpului, opera sa și-a recîștigat adevărata dimensiune - aceea a unui poet de o imensă și exemplară singularitate, ale cărui teme - moartea, tendințele totalitare ale gîndirii, corpul uman, dezintegrarea subiectului, discontinuitatea eului - au devenit obsesii ale existențialismului și postmodernismului. Astăzi exegeze ale operei sale apar în toată lumea.

Biografie romanesă

◆ Thomas Sanchez și-a petrecut tinerețea în California de Sud. Cartea sa *Rabbit Boss*, apărută în 1973, marchează nașterea romanului amerindian. Își ia doctoratul la Universitatea din San Francisco iar la sfîrșitul anilor '70 publică un al doilea roman *Zootsuit Murders*. Viața sa însăși e romanesă, între Hemingway și Dickens. Orfan, a cunoscut viața de hippy la San Francisco, a luptat împotriva războiului din Vietnam, a militat pentru cauza indienilor, a cunoscut mizeria sărăciei lucii și pușcări. Dar, odată cu recunoașterea meritelor sale literare, au venit și banii, gloria, ecranizări. Ultimul roman, *Kilometrul zero*, scris în anii '80, va sta la baza unui film produs de Francis Coppola.

Thomas Hardy la preț

◆ După succesul lui Jane Austen în cinema și la T.V. se pare că e rândul lui Thomas Hardy la favorurile producătorilor de la Hollywood. Adaptat de mai multe ori pentru ecran (în special *Tess d'Uberville*, care a cunoscut versiunea Polanski - *Tess* și cea a lui John Schlesinger - *De parte de lumea dezlănțuită*), romancierul englez a fost din nou adus în atenția publicului cu *Jude*, film de Michael Winterbottom, prezentat la Cannes, iar scenariștii lucrează de zor la alte patru adaptări ale romanelor lui: *Primarul din Casterbridge* ce va fi regizat tot de Winterbottom, *Pădurarii*, realizat de Phil Agland, *Povestirile din Wessex* și *Întoarcerea în locul natal*, pentru care încă se poartă negocieri.

Sertarul și aventura

◆ Ludicul nu e trăsătura caracteristică a literaturii germane contemporane. Cu excepția unui nume: Herbert Ro-

sendorfer. Acest judecător münchenez născut în 1934 amestecă în cele două romane ale sale, *Marele Solo pentru Anton* și *Arhitectul ruinelor*, fantasticul, ironia, povestirea filosofică și farsa cu o libertate totală, surprinzându-și și încântându-și mereu cititorul. Romanele sale sînt de tipul celor "cu sertare", iar din fiecare sertar țișnește câte o aventură extravagantă.

Clint Eastwood în 1997

◆ După ce a regizat și a fost interpretul principal al filmelor *The Bridges of Madison County* și *Absolute Power*, Clint Eastwood se pregătește ca în cursul anului 1997 să realizeze filmul *Midnight in the Garden of Good and Evil*, ecranizare a romanului omonim al lui John Berendt, povestea unui avocat newyorkez, implicat într-o crimă.

Pulitzer

◆ Romancierul american Richard Ford (în imagine) a aflat la Rennes, în timp ce lua masa cu editorul său francez, că a primit premiul Pulitzer pentru volumul *Independence Day* (Ed. Alfred E. Knopf). Surprins că a fost deranjat în timp ce mîncă, a declarat totuși că e bucuros c-a avut inspirația să scrie o carte bună. Pentru teatru premiul a fost atribuit (postum, ceea ce nu s-a mai întîmplat pînă acum) lui Jonathan Larson pentru comedia muzicală rock *Rent*, inspirată după *Boema*. Autorul, în vîrstă de 35 de ani, a murit de o ruptură de nerv în ajunul premierei. Pentru poezie premiul a fost dat lui Jorie Graham - *The Dream of the Unified Field*, iar pentru istorie, unui fost iezuit pentru volumul *God: A Biography*.

Montherlant desenator

◆ Talentul de desenator al lui Henry de Montherlant era pînă acum necunoscut admiratorilor operei sale literare. Cu ocazia centenarului nașterii, desenele lui dintre 1915 și 1930 au putut fi văzute și cumpărate. După ce desenase o serie de vignete avînd ca temă tauromachia, a lucrat în anii '20, după modele, la *Grande Chaumière*, mai ales nuduri în creion, care vădesc o reală înzestrare. După 1930 n-a mai desenat nimic, solicitînd artiști pentru a-i ilustra cărțile. În imagine, unul dintre desenele expuse la Galerie Artuel.

Părul lui Beethoven

◆ Imediat după moartea lui Beethoven, în 1827, la vîrstă de 56 de ani, un admirator i-a tăiat o șuviță de păr pentru a o păstra ca amintire. Această relictă a fost vîndută la licitație de Sotheby's în 1994 iar cumpărătorul, Ira Brilliant din Phoenix, în loc să o păstreze cu sfîntenie, a reunit o echipă de oameni de știință pentru a studia cele 582 de fire de păr și a răspunde la întrebările biografilor: surditatea geniului se datora într-adevăr unei intoxicații cu plumb? Eternul celibatar fusese bolnav de sifilis? Cu ce medicamente își trata chinuitoarele deranjamente stomacale? Testele făcute cu mijloace ultramoderne la laboratoarele din Tucson, Arizona, au demonstrat că Beethoven era atins de ciroză, avea calculi renali, suferea de dispepsie și avusese și o boală venerică pe care o tratase cu mercur. Suferințele nu și le calma cu morfină, cum s-a crezut, ci cu alcool, el fiind un mare băutor de vin. Cît despre surditatea

ce a apărut după 30 de ani, specialiștii confirmă ipoteza că ea s-ar datora unei intoxicații cu plumb (apa din Viena, în acea epocă, avea un procent mare de plumb iar compozitorul obișnuia să bea

din cîni făcute dintr-un aliaj ce conținea și acest metal). Faimoasa meșă, spun specialiștii, conține un soi de amprentă chimică a ultimelor luni de viață ale titanului. Ce importanță au aceste tăieri în patru ale firului de păr pentru operă - nu e prea clar. În imagine, masca mortuară a lui Beethoven, luată de pictorul Josef Danhauser la 28 martie 1827.

Malcolm Lowry

PROZATOR și poet britanic, dar revendicat și de canadieni, Malcolm Lowry este considerat de critică drept autorul unei singure capodopere, *La poalele vulcanului* (1947, în rom. 1978). George Steiner, referindu-se la celebrul roman, scria: "Vulcanii, care țișnesc spre înălțimi, rarefiază adesea viața în jurul lor". Adevărat din punctul de vedere că viața nu i-a mai dat răgaz lui Malcolm Lowry să-și aducă celelalte scrieri la incandescența Vulcanului. Romanul a fost îndelung lucrat, începînd din 1936, cînd avea forma unei nuvele și pînă la publicarea lui, o perioadă de 11 ani, scăpînd și de flăcările unui incendiu. Așa cum ne atenționează și Maurice Nadeau, această proză poetică cere să fie citită și recităta pentru ca "să-i pătrundem semnificațiile și să-i savurăm mai bine frumusețea".

Malcolm Lowry a făcut parte din categoria neliștiților, fie implicîndu-se într-un eveniment, fie căutînd un prieten, pe Conrad Aiken sau Nordhal Grieg. A studiat la Cambridge, s-a revoltat pe cei din jur, a plecat pe mare călătorind pînă în China și America de Sud, alcoolul l-a amenințat mereu, a intrat în conflict cu autoritățile mexicane, a iubit și a scris o capodoperă. Înainte de a se stabili în Canada, la Dollarton, Vancouver, a locuit la Paris, New York, la Hollywood ca scenarist, la Guernavaca, Mexic. Perioada canadiană, din 1939 pînă în 1954, este cea mai productivă. Celelalte romane sunt: *Ultramarine* (1932), urmare a experienței sale pe mare; *Lunar Caustic* (1963), "un fel de purgatoriu" după ieșirea din infernul Vulcanului și *Dark as the Grave Wherein My Friend Is Laid*, nefinalizat, despre moartea unui prieten drag, om politic mexican, împușcat de fasciști. O antologie de nuvele *Hear Us O Lord from Heaven Thy Dwelling Place* precum și *Selected Poems*, publicate tot postum, întregesc personalitatea unui artist al cuvîntului ce-și așteaptă cititorii încă.

Farul cheamă furtuna

*Farul cheamă furtuna ades prelung,
O luminează cînd ea saltă un vapor
Sub piscul unde pescărușii țiș-n cor
Și fulgere de spumă o străpung.
O, păsări ale nopții-n iarna grea
Cu zborul cotropit de nea
Și aripile prinse-n ger de stea,
Ce gînduri bune vă joacă așa de pur -
Zmee păzite de copii în rețele azur?*

Trinitate

*Într-un Liverpool al sinelui închis,
Arcadele timpului străbăteam.
Sus unde-un raft stă uitat de-un vis
Găsit-am în sfîrșit ce căutam.
Și raftul, un catarg crescut aevea,
Și din catarg - ramuri de lumine,
Acolo crucificat e cineva
Între mine și mine.*

Bizanț

*Nu-mi veni cu-acel Bizanț al tău,
Mi-s fante fain! Numa'n Stambul
Mă simt OK, și Lamps și Bull.
Nici Constantisîngenopolul nu-i rău.
A fost, ei? Ei? Scutește-mă, știu
Vorbăria-ți goală despre ideal, iată
Oarbă-i! Dar o fată e o fată
Și tigrii te-or mîncă de viu
Și-ți vor da și-un ideal! Bye-bye,
Sirena muge; oho, departe undeva
Un motor o ia din loc, fă ceva
Și uculele se tînguie, ay, ay,
Fierul geme: ciinele-și are ziua lui,
Stelele clipeșc: Mercur și Venus mai-ntîi.*

Prezentare și traducere de
Horațiu Stamatini

Un nou film cu Alain Delon

◆ La 18 aprilie, scriitorul și regizorul Bernard-Henri Lévy a început filmările la comedia dramatică *Ziua și noaptea*, în care a distribuit pe Alain Delon, Lauren Bacall și Arielle Dombasle (soția autorului).

De la Scarlett la Biblie

◆ Alexandra Ripley, cea care a scris continuarea la *Pe aripile vîntului*, a trecut de la Margaret Mitchell (în imagine) la Biblie, urmărindu-l pe Iosif din Arimatea, discipolul care a obținut de la Pilat autorizația de a-l înmormînta pe Isus. Cartea pe care a scris-o, *O iubire divină*, va apărea în toamnă și va înfățișa un Iosif plin de calități, tată atent cu fiica sa handicapată, marinar experimentat și discipol devotat, într-o proză - zice "The Sunday Times" - incandescentă (?).

Revista revistelor

Situație, vocație, elevație

BASARABIA (fostă "Nistru", fostă "Octombrie") este o revistă culturală cu tradiție în Moldova de peste Prut, importantă în procesul de renaștere națională. Restructurată în martie 1988, cu accentul pus pe valorificarea culturii române și a colorării în lumina adevărului a "petelor albe" din istoria nu doar a literaturii, această publicație a scriitorilor din Moldova îl are, din 1990, ca redactor șef pe Dumitru Matcovschi, iar ca redactori pe Nicolae Popa, Eugen Lungu, Iulian Nicuță, Em. Galaicu-Păun și Valeria Grosu. În numărul cel mai nou, 3-4/1996, partea leului revine literaturii, ce ocupă cam 90% din sumar: poeme, proză, critică și istorie literară, eseuri, memorialistică de scriitor. ♦ Într-un "articol de fond" intitulat *Despre situație, vocație și elevație*, Leo Butnaru reevaluează cu luciditate literatura contemporană scrisă în această provincie românească și cerne valorile cu mai mult calm decât o fac tinerii de la "Contrafort", cărora intransigența, spiritul critic acut le stă totuși bine. Leo Butnaru distinge, în peisajul literar basarabean, pe de o parte - foștii condeieri realist-socialiști, umflați de oficialitățile comuniste, grafomani și mediocri oportuniști, din al căror "succes" de odinioară nu rămâne nimic, pe de alta - scriitorii de vocație, cu personalitate literară marcată, care nu s-au lăsat constrinși de clișee. Aceștia din urmă, o minoritate: "E drept că în Moldova interireră sunt cam puțini cei cu adevărat rezistenți, în stare să-și transforme slăbiciunea și răbdarea în fapta scrisului românesc. Nu sunt prea numeroși nici autorii basarabeni care să accepte inevitabilitatea sincronizării lor cu pulsul cultural general-românesc cu condiția să se autosupună la unele operațiuni «chirurgicale» estetice, la unele transfuzii și transplanturi în firea lor a unui înalt spirit și a unei alese culturi. Deoarece, în pofida a ceea ce cred scribii cu puțină carte, insolvabili din punct

de vedere *profesionalist*, (sic, s.n.) literatura înseamnă, nu în ultimul rând, o sensibilitate intelectualizată." ♦ Ceea ce jenează oarecum pe cititorul din România în această revistă cu multe texte bune este sfîngăcia limbajului. Doar la trei autori din sumar nu ne-a deranjat lingvistic nimic, ceea ce înseamnă că se exprimă perfect în limba română literară: Mihai Cimpoi în articolul despre Constantin Stere (chiar și prețiozitățile sînt corecte gramatical), Nicolae Leahu (un nume de reținut - excelent poet, în descendența lui Cărtărescu) și Dumitru Crudu (cu două proze scurte ușor fantastice, bine construite, cu limbaj suplu, modern). Altfel, dacă un bun redactor, școlit în România, ar fi "periat" puțin textele, îndreptînd

formele gramaticale greșite ("absolvește" în loc de absolvă o facultate, "instrumentalist" și "profesionalist", în loc de instrumentist într-o orchestră și profesionist, cămășele, butoanele de la manșetă, în loc de butoni etc. etc.), dacă ar fi tradus cuvintele și calcurile din rusă, cărora aici, pe malul drept al Prutului, nu le putem deduce sensurile uneori nici din context, dacă ar fi eliminat neologismele folosite impropriu - majoritatea autorilor prezenți în acest număr ar fi fost publicabili în reviste literare exigente de la noi. ♦ Ce să zicem însă cînd o întrebare de interviu începe astfel: "În cartea ta recent apărută *perpetuu recent* (s.n.) răsfoită de mine (nu zic citită, ca să nu zic prea fals despre o carte consistentă)...", iar interviuul folosește verbul *a ispiți* în sensul său arhaic și popular *a iscodi*, pe care limba literară modernă nu l-a păstrat? ♦ Cu deosebit interes am citit paginile de jurnal din 1980 ale lui Efim Tarlapan. Micile întâmplări, dialoguri și descrieri de atmosferă din mediul rural sînt semnificative pentru viața cotidiană din R.S.S. Moldovenească, despre vremuri de tristă amintire. Dar cînd memorialistul (am înțeles că autor satiric) se apucă să cugete sau să vorbească (rar) despre lecturi, naivitatea, ca să-i zicem așa, e jenant-înduioșătoare. Iată o mostră: "Îl recitesc pe Eminescu. Mă doare capul. Cine cutează să-l pătrundă pe Eminescu-poetul pînă în străfunduri riscă s-o termine ca Eminescu-omul: nebur". ♦ Că frecventarea marii culturi universale și lecturile la zi din literatura română duc la o firească sincronizare a limbii, gustului spiritului critic și modului de a gândi, fără să altereze personalitatea culturală marcată, dimpotrivă, potențîndu-i valențele - o dovedește (pe lîngă "Contrafortul" tinerilor cultivați și receptivi) și revista *SUD-EST* din Chișinău, de care ne vom ocupa în numărul viitor.

Personificarea demnității

După ce au terminat rușii de numărul voturile alegerilor de la ei și au făcut și proba, le-a numărat și Ion Cristoiu și a ajuns la concluzia că au cîștigat comunistii. La o concluzie asemănătoare ajunsese editorialistul și în timpul loviturii de stat de la Moscova. Dar nici de data asta n-a fost să fie. Ideea lui Ion Cristoiu că adevărații cîștigători ai alegerilor din Rusia sînt totuși comunistii, care au primit peste 40% din voturi, deși nu erau la putere, e pînă la un punct justificată. Dar procentajul cu care Elțin

LA MICROSCOP

Țapii bancari

CÎND s-a spart afacerea Dragodan, cu cele cinci miliarde pe care el le-a luat credit fără acoperire, am aflat din lumea bancară că dl. Dragodan e nimic față de ceea ce urmează. Pentru folosința mea personală, am înmulțit cu 200 isprava lui Dragodan, închipuindu-mi că bancherii autohtoni au învățat cîte ceva din *ciinosenia* occidentalilor, dar că, firi balcanice, au mai închis ochii. O mie de miliarde, adică echivalentul, pînă mai ieri, al unui miliard de dolari, mi se părea maximum ca greșeală, în lumea noastră bancară. Dar cînd cifra creditelor date pe ochi frumoși e de două ori pe atît, aici nu mai e vorba de greșeală, ci de o anumită politică. O politică în care am impresia că unii au dat ordine, iar bancherii au semnat. Nu am date pentru a acuza pe cineva anume, dar o cifră de *două mii de miliarde* de lei acordate drept credit pe apa sîmbetei, îi bagă la răcoare pe bancheri, însă nu explică fenomenul acestei creditări prostești. Pe vremuri, adică pînă în '89, economiștii din marile întreprinderi nu știau niciodată ce soartă îi aștepta a doua zi după bilanț. Periodic, cîte un astfel de economist era aruncat în groapa cu lei a opiniei publice, pentru a se justifica astfel timpeniile sistemului. Am avut de-a face cu mai mulți asemenea economiști. Toți se temeau de pușcărie, din pricină că avuseseră slăbiciunea să schimbe cifrele, la indicații de sus.

Bancherul postdecembrist a comis, se pare, două greșeli capitale. Prima e că a mers pe ideea că indicația politică îl va acoperi, ca pe vremuri, de răspundere, potrivit ideii că creditele *neperformante*, adică păguboase, reprezintă sarcină de stat. Dar bancherul de azi a ignorat că nu mai are de-a face cu statul totalitar care nu dă socoteală nimănui, ci cu o administrație temporară, supravegheată de alte instanțe. Pentru această greșeală de interpretare politică, bancherii se văd azi în situația de a plăti fiindcă și-au pus semnătura unde nu trebuia. Paradoxul bancherilor au-

tohtoni în această privință e că n-au înțeles că veniturile lor uriașe, în raport cu restul populației, nu mai pot fi garantate nici cu pile, nici cu ștergeri de datorii, ca pînă în '89, ci cu propria lor semnătură. Cu alte cuvinte, ori ești un contabil oarecare și cîștigi un ban făcînd bilanțuri și expertize, ori te bagi în lumea bancară și devii o instanță economică, încît prin asta simpla ta semnătură se transformă în aur curat. Or, bancherii noștri au semnat calp, ignorînd ce efecte au semnăturile lor asupra monedei naționale.

Cea de-a doua greșeală capitală a bancherilor aventurieri ai tranziției noastre a fost aceea că și-au închipuit că tranziția e un soi de uriaș experiment, ca să nu zic pungășie, de pe urma căruia nu pierd decît prostii care și-au văzut de treabă. Aici e vorba de un stadiu superior de vinovăție, în care prostia se amestecă și cu cinismul, ca să nu-i zic trădarea interesului național. Banul public suferă după orice mișcare greșită în care e antrenată economia națională. Rostul bancherului e tocmai acela de a nu lăsa ca banul public să o ia razna în aventuri fără viitor. Au vegheat bancherii ca leul să n-o ia razna? Dar dacă n-au făcut-o, sînt ei singurii vinovați?

Cînd e vorba de peste două mii de miliarde de lei, nu mai e vina bancherului în exclusivitate. Firește că vinovăția lui există, dar ea se cuvine nuanțată. Pînă nu demult, orice prostie a guvernului însemna personificarea patriotismului, fiindcă guvernul era tot una cu statul, iar patria tot una cu partidul de guvernămînt.

Bancherul încă nu s-a lămurit care e diferența dintre necesitățile patriei și nevoile guvernului, dar cum nici Justiția nu știe încă de unde să apuce lucrurile, probabil că mînuitorii de bani vor juca rolul țapilor ispășitori, în timp ce țapii politici vor zburda liniștiți fără să-i întrebe nimeni de unde li se trage seninătatea.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteti face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Lunî, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul drago print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel. 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție - 800 lei

Cronicar